

ČESKOSLOVENSKÝ fejton fejton 1975 - 1976

Pro přátele dal opsat

Štěpán Váňa

Výslovný zákaz dalšího opisování rukopisu

- 1976 -

O b s a h

Ludvík Vaculík: Předšlov	1
Ludvík Vaculík: Jaro je tady (17.3.1975)	4
Pavel Kohout: Hoďy hoďy doprovody (24.3.1975)	10
Karel Kyncl: Nedáte-li červené, dejte aspoň bílé (25.3.1975)	15
Alexandr Kliment: Čára na zdi (31.3.1975)	21
Jan Trefulka: Fejeton o všedním dnu (7.4.1975)	27
Sergej Machonin: Pieta (10.4.1975)	33
Karel Kyncl: Fejeton o počasí (11.4.1975)	40
Juraj Špitzer: Blízke vzdialenosti (14.4.1975)	47
Věra Štovičková: Nekamenujte proroky (17.4.1975)	53
Ivan Kadlečík: Abraham zplodil Izáka. Izák pak zplodil Jáka (18.4.1975)	59
Ivan Klíma: Konec civilizace (21.4.1975)	65
Milan Uhde: Můj apríl (28.4.1975)	73
Ivan Kadlečík: O trávě (5.5.1975)	80

Ludvík Vaculík: Feuilletton o 1.Máji 1975 (7.5.1975)	85
Pavel Hružík: Neje sa všetko také horúce... (25.5.1975)	91
Miroslava Rektorisová: Koníček (19.6.1975)	98
Milan Šimečka: Fejton o zemině (červen 1975)	104
Pavel Kohout: Chilští Koniášové (28.7.1975)	111
Václav Havel: Zpívá celá rodina (25.8.1975)	117
Petr Kabeš: Helsinky 1967 (srpen 1975) .	125
Ivan Kadlečík: Však ještě ruka není ukrácena (15.9.1975)	135
Ludvík Vaculík: Jak se špatná zpráva změnila v lepší (22.9.1975)	140
Lumír Čivrný: O pomíjejícínosti věcí a rozhodujícím vlivu dopravy (25.9.1975)	146
Milan Uhde: Muž, který volal Daňhela (20.10.1975)	154
Jan Trefulka: Sláva světa (27.10.1975) .	162
Luboš Dobrovský: O čepičce s kšiltem (3.11.1975)	170
Jiří Gruša: Jak jsem slíbil fejton (15.12.1975)	176
Pavel Kohout: Bebra (prosinec 1975)	181

Ivan Kadlečík: Sám sebe P.F.76 (31.12.1975)	189
Milan Šimečka: Kamenožráči (7.1.1976).	196
Helena Klímová: Sibiřskému vlku (14.1.1976)	201
Ludvík Vaculík: Skvrny na slunci? (22.1.1976)	208
Petr Pithart: Podivné souvislosti (29.1.1976)	215
Pavel Kohout: Od Fučíka k Minaříku (18.2.1976)	223
Pavel Landovský: Věci holt mají svůj vlastní koloběh (1.3.1976)	230
Ivan Binar: Osud umění (4.3.1976)	235
Ivan Kadlečík: O zvony se nebojím (8.3.1976)	239
Ludvík Vaculík: S bratrancem o zimním postřiku (16.3.1976)	244
Oldřich Kryštofek: "Já jsem měl krásnej život" (březen 1976)	251
František Pavlíček: O pranostikách, mudrosloví a jiných prostopravdách (19.3.1976)	262
Pavel Kohout: Fejeton o fejetonech (20.3.1976)	270

Menný register

Binar, Ivan
Čivrný, Lumír
Dobrovský, Luboš
Gruša, Jiří
Havel, Václav
Hrúz, Pavel
Kabeš, Petr
Kadlečík, Ivan
Klíma, Ivan
Kliment, Alexandr
Klímová, Helena
Kohout, Pavel
Kryštofek, Oldřich
Kyncl, Karel
Machonin, Sergej
Pavlíček, František
Pithart, Petr
Rektorisová, Miroslava
Šimečka, Milan
Špitzer, Juraj
Štovičková, Věra
Trefulka, Jan
Uhde, Milan
Vaculík, Ludvík

P r e d s l o v

Využívajúc náskok predmluvy voči po-
mluve oznamujem pribudnuvšiemu čitateľovi,
že články, ktoré sa v priebehu roka zišli
medzi týmito doskami, nikto nehonoroval.
Boli teda písané, ako my Česi vravíme,
zdaľma. Vyzerá to, pravda, ešte podozrivej-
šie, ale človek nie je povinný vyhovieť
podozreniu.

Ďalej chcem náhodilým tvrdým mladíč-
kom kvôli ich neskúsenosti a tiež starším
revolučníkom pre ich už nenapredujúcu skú-
senosť hej veruže potvrdiť, že tieto fejtó-
ny nechceli byť trucovento slobodné. Ich
autori si naopak dobre uvedomujú pomery a
chápu opodstatnenosť cenzúry. Prítomné
texty vyjadrujú teda skôr ich predstavu,
ako by v modernej Európe mala vyzeráť tlač
neslobodná.

Po tretie podotýkam, že táto činnosť
nebola mienená ilegálne: posielali sme si

články poštou, dohovárali sa o nich v telefóne, čítali ich nahlas vo svojich bytoch. Čo sa mňa týka, spoliehal som sa rovno na to, že úrady, ktoré poznajú medze všetkého, moje riadky čítajú; že by mi povedali, kde robím chybu, a azda náročky ma nenechali nakopiť škôd na neprepáčenie. Domyslel som sa, že im tieto fejtóny určite robia aj jednu tichú službu: prezrádzajú, aké názory a náлады má zaujímavá časť obyvateľstva vcelku a čo sú si jednotliví autori ochotní hoci aj odpykať. Také poznatky ani nemôžu v tej kvalite ináč získať. Každý svedomitý a náročný úradný posudzovateľ týchto textov musel sa neraz mrzute zamyslieť nad tým, prečo oficiálni fejtónisti píšú za peniaze v novinách tak nudne, nevzrušivo až odpudivo, zatiaľ čo my sa vyjadrujeme tak pekne a vtipne, že to až budí sympatie.

Ani by som nemusel, po štvrté, vravieť, ale predsa len poviem, že všetci autori, ako ich poznám, budú radšej písať do novín a časopisov, posielat' svoje rukopisy do riadnych nakladateľstiev a u-

vádzať svoje hry na našich javiskách, ako by bolo normálne.

Čakám, že sa niekto začuduje nad nízkou účasťou slovenčiny v týchto československých doskách. Veď jej už nájdeme viac i na pražských uliciach, kde sa dobre osvedčuje aj k dirigovaniu pohybu obyvateľstva: "Prechod pre chodce" a pod. Niektoré české dušičky to zlostí, ako keby išlo o číselný pomer českých a slovenských riaditeľov dačoho. Na to ja hovorievam: kto robí robotu, má právo popísať si ju svojou rečou, a nad národnosťou dnešných riaditeľov je jedine výstižné smelo zahodiť rukou. A tak si, po piate, myslím, že slovenská účasť v tomto zborníku je pravdivá, súc presnou mierou čohosi nepresného, o čom neviem, ako tomu nadávať. Servus!

Ludvík Vaculík

21. 3. 76 v. n.

Luďvík Vaculík:

Jaro je tady

Čím jsme starší, tím těsněji letí jaro za jarem, jde z toho strach, takže radost z nich předsouváme si až skoro k vánocům, jelikož když potom jara květ vyraší, my jak prokletí myslíme víc na novou zimu. Ta pak opravdu nastává brzo.

Asi třiaadvacetistupňový odklon zemské osy od svislé polohy, dílo jistě Náhody, působí, že rok se před námi a v nás otáčí přímo viditelně. Nebýt toho, plynul by - za jednotvárného počasí - jakýsi abstraktně fyzikální čas, evidovaný jen ekliptickými úřady, zatímco člověk by - za slušných poměrů zdravotních i politických - ani nemusel vědět, v jakém věku umírá. (Nebo jdeme v tom dál a představme si, že není ani otáčení Země: Nějak kdykoli během nezměrného dne, v proudu našeho hraní a bez varovné změny osvětlení, zavolá najednou ma-

minka smrt: Domůůů! - Próóóč? divili bychom se hrozně, kdežto takto to víme: slunko zachází!)

Jaký rafinovaný pohyb to byl! Pohyb, jímž už hotový, na svou dráhu postrčený svět byl ještě roztočen a nakloněn! Když jsem byl malý, ani jsem na to nemyslel, ale teď se mi to líbí, jako bych to byl sám udělal. A možná, až přibude mých jar (a zim), budu si nad tím mnout ruce a s takovým tím sympatickým škodolibým chrčením pohněvaného zdatného starce budu rád pravit: S tím tedy nepohnou, kdyby se potentovali! - Protože jinak všechno, půjde-li to na světě takto dál, bude zbabrané.

Základní jednotky našeho pozemského a lidského času jsou vztaženy k některému suverénnímu přírodnímu ději, jež ani ekliptický úřad nedovede přeložit na jiný. Moudřejší kulturní společenství v historii se dle toho zařizovala a spínala své rituály, hromadné podniky a tržní plány s vybraným pevným přírodním dějem. Vznikal tak přesvědčivý dojem, že jsou od přírody, jak příroda nutné a jak ona na-

dějně.

Například vánoce se nám šťastně dochovaly jistě jen díky nepopiratelnému aluvratu, který se indukuje až do člověka. Myslím, že kdyby byly přeloženy na některý okolní měsíc, stálo by jejich svěcení hodně tvrdé politické práce, které je tou dobou velmi třeba jinde. Vánoce, to jsou svátky samy od sebe. Ty drží na zemské ose. Zato ze Silvestra svátek nikdy slušně nebude, jelikož drží na kalendáři. Co potom svátky, které i v tom jinak úctyhodném starém kalendáři drží jenom lepicí páskou?

Když jsem byl malý, sledoval jsem blížení jara podle střechýlů, které byly pořád delší, ve všech rýnách, když jsem šel ulicí, zvonila, crakala a klepala voda, kdo mýnil něco zabít, rychle to zabil, myslím prase, sníh se blyštěl, až pálil, led se odtrhával od škopku, na bařinu nebylo radno jít ze školy stoupat. Rolníci využívali dobré sanice i delšího světla a vozili kravami na pole hnůj, zatímco sedláci koňma pilně a silně tahali z hory na nádraží bukové klády. Kdo koncem února ztratil zimní čepici, už se bez ní nějak obešel, protože

do roka mu hlava stejně povyrůstla. Začátkem března jsme se ještě co nejvíc vozili na saních, a to rovně i na talafacky, takže jsme podrazili pana dochtora aj s kufříkem. V jednom dvorku se za poledního slunka strašně rozsmrděl košut, ale když k večeru utuhlo, tak přestal. Později začaly černě prolysávat zdrapy v Klobucké a v noci tam temně hučala voda, bál jsem se, ale na nočník byl jsem už veliký. I potmě kapalo ze střech, protože přifučel odkáďsi teplý větr.

"Jaro je taďy, slyšet je všady," zapívala každého roku maminka jednoho rána, když se vrátila od poklizených koz, a já jsem si automaticky myslíval, že zítra budu už smět jít bosky. Ale chodil jsem ještě dlouho obutý! Měly se mě naozíbat nohy ve zručaných botkách, když jsem zglíňal za jarem kolem potoka.

O Veliké noci blato lehce umrzlo, kałuže zasklil křehký střín, botky stálo za to pěkně očistit. Ta noc vážně byla nesnesitelně dlouhá! Ani nevím, co mě na tom bavilo, řezat cérky, které mně vlastně by-

ly jedno, a mrskáčky jsem si také moc nepřinesl, protože jsem, podle svého zařazení, chodil k těm chudobnějším. A co jsem přinesl, ztratili jsme někdy na mé sestře, kterou zas chodili mrskat druzí ogaři.

Jednoho dne se po bílé suché cestě mezi holými jabloněmi blížila od Návojně muziga. Maminka si uvázala šátek a stoupla si k brance, já jsem šel, podle možnosti, za muziganty, kteří hráli: Nestískaj mi šohaj ručku, čo chceš já neviem... Tím bylo jaro i po této stránce tady. Osyhaly chodníčky v polích a rolníci i sedláci samočinně seli obilí, bez toho že by jim to někdo natroubil novinami.

Noviny snad, teď nevím jistě, ale snad ani nebyly. Nepamatuju, že bychom na ně byli zvědaví či na ně v něčem spoléhali. Každý si hrál, s kým se mu líbilo, učitelé mu dávali známky podle toho, jak uměl, každý jedl, co měl, mluvil, s kým chtěl, četl, nač přišel, psal, co mu napadlo, báli se jen zloději, bylo to fajn.

Už se na to zas těším. Zas přicháze-

jí velikonoce, které drží na měsíci.

(Praha, to pondělí po konjunkci Venuše s Měsícem.)

17.března 1975

Pavel Kohout:

Hody hody doprovody

Došla mi petice, v níž přítel nadřazuje lunární svátky kalendářním. Ovšem: venkovan! Jaro mu ohlásí vůně mrvy, léto sena, podzim slivovice, zima je, když mu nic nevonia. Déšť mu raportují žížaly, svítání kur, šíření záby a jiné potvory. Takový se pak neztratí ani ve světě: poslouchá v rádiu všelijaké předpovědi a ví své. Dobré je být odněkud.

Ale co my z města? Benzin smrdí v létě jako v zimě, v rozhlase ráno i večer stejná muzika a lunu našinec nestřehne, musí mít oči v hrsti, aby do něčeho nevlít. To pro nás městské, příteli, vymysleli kalendář a dobře udělali! Jak bychom si jinak poradili třeba s tím vrtkavým svátkem, který se courá od března do dubna, protože tancuje, jak mu píská měsíc.

A co vůbec s ním u nás ve městě?
Smluvit se na mrakačku? Vynášet průvodem
smrtku? Kdoví, jak by se to tu chápalo. Ó
ne, my máme své svátky a víme z novin, kdy,
jak a s kým je slavit.

O velikonocích se mě zmocňují rozpaky.
Jako když odpadne škola a nikdo nic kloud-
ně nevzkáže, máte volno a šmytec. Co dělat?
Držet pěst? Ukázat se v kostele? To je i
ateistovi vůči Bohu trapné. Křesťanský svá-
tek se nedá slavit bez víry.

Jenže poctivému občanu to nedá, chtěl
by se aspoň ze slušnosti zapojit, projevit
dobrou vůli. Dát tomu jakýs takýs obsah. A
co zbývá, když k přírodě daleko a k nebe-
sům ještě dál? Zas jenom člověk. Rok co
rok otvírám bibli (Kralická, r.v. 1940,
obdržel ke confirmaci od br.far. Čapka a
br.vik. Foltýna, ještě když jsem věřil, na
co už dávno nevěřím, a nevěřil, čemu jsem
uvěřil později a na co už zase nevěřím,
když jsem na závěr programu dospěl k Marxo-
vě důvěře v pochybování) a rok co rok víc
vzpomínám jednoho muže.

- MATOUŠ 21/8. Mnohý pak zástup stlali roucha svá na cestě, jiní pak ratolesti z stromů sekali, a metali na cestu.
- 21/9. A zástupové, kteříž s předu i s zadu šli, volali, řkouce: Hosanna synu Davidovu. Požehnaný, kterýž se běře ve jménu Páně.

Sly-li zástupy, můj muž musel být přítom. Už slyšel o činech Proroka, už se mu donesla jeho slova, jakoby vyvěrlá z vlastní duše. Ústní podání posouvá jejich význam, každý přidechne své zbožné přání. "Dejtež tedy, co jest císařova císaři, a co jest Božího, Bohu," znělo poselství. Můj muž má po krk nejen Piláta, který představuje římskou moc, ale i Kaifáše, který ztělesňuje židovskou bezmoc, a proto slyší i dává dál "Ve jménu židovského Krále pryč s Římem!" Vyvádí ženu i své ratolesti, aby spolu s ním sekaly a metaly ratolesti stromů, a když spatří Proroka na oslátku, je tolik pohnut, že mu postele cestu svým rouchem.

Několik opojných dnů se konají zázraky, chrám Páně přestává být peleší lotrovskou a přední kněží ve veřejných disputech

nadějně upozaděni. Můj muž už jen očekává s každým kuropěním signál rohů a kotlů, že i legie táhne k římskému času. Konečně! Ryk a jek ho vyženou k paláci protektora a co, zmaten, spatří? Vprostřed stráží, římských i židovských, ztlučen a zkrvaven jeho Prorok. Pak mého muže osloví sám veliký Pilát.

- MAREK 15/ 9. Chcete-li, propustím vám krále židovského?
 15/10. Nebo věděl, že jej z zástupů vydali přední kněží.
 15/11. Ale přední kněží ponukli zástup, aby jim raději propustil Barnabáše.

Můj muž byl při tom a teď je v tom. Co počít? Zůstatí věren? Slušelo by se! To jeho naděje byla vyslovena těmi omláčenými ústy a víc: nevedla snad cesta k tomuto mučednictví po jeho rouchu? I žena a děti byly při tom. Ale! Avšak! Právě že! Nemusí pomýšlet především na ně? Ta legie nevyhlíží, že by někam spěchala. A kdyby - i kněží velí kopím, ne tupějším římských. Co když ho některý spatřil sekat a metat ratolesti ... co když si zahlédne na jeho ratolesti -

hle! vizte! hadí plémě toho, který stlal
roucho... A byl to vůbec Prorok...? Může
Prorok končiti takto bídně...?? A proč je-
diný, kdo ho tahá z bryndy, je ten zkurvy-
syn Pilát...???

JAN 19/14. I řekl Židům: Aj, král váš.
19/15. Oni pak zkřiklí: Vezmi,
vezmi, ukřižuj jej.

Na to už se můj muž, dá rozum, dívat
nejde. Je slušný člověk. A účast dobrovol-
ná. Ženě i dětem praví skličén: Byl-li to
lotr, pomoz a odpusť mu Bůh; a byl-li snad,
nedej Bože, skutečně Božím synem, svede si
pomoci sám a odpustí nám hříšným!

Tak a podobně já, městský člověk,
myslím o velikonocích. A že jsem býval bás-
ník, přimyslím i sloku:

Hej hody hody doprovody
po vodě splývá smrtka-vích
a nové zrady nesou vody
hej vody vody nepohody
k vrtkavým svátkům vrtkavých

(Praha, v pondělí před prvním úplňkem jara)
24.3.1975

Karel Kyncl:

Nedáte-li červené, dejte aspoň bílé

Takže velikonoční čas, ano?

Čas velikonoční je v zásadě čas čekání na to, co je nevyhnutelné, ale navzdory tomu vždycky překvapivé, ba fascinující: na konec a začátek jedné časové vlny, na zrod jedné z cihel, z jakých se staví historie. Čekání, jestli i letos přijde nejdřív ukřižování, pak bezedné ticho, a pak vzkříšení. (Aby bylo jasno - ono by to také mohlo přijít v obráceném pořadí; přísně vzato ono to tak snad i chodí, to je záležitost úhlu pohledu. Já dávám přednost nejprve ukřižování a pak vzkříšení, neboť jsem z nedostatku konkrétních informací optimista.)

Když si tak pročítám Tvé jaro, co je tady, Ludvíku, zjišťuju, že měření času košutem, který se za poledního slunka roz-

smrdí, a když k večeru utuhne, tak přestane, je mi od jisté doby velice blízké. Neboť přicházejí v životě chvíle (i několikaleté), kdy je člověk v zájmu své nápravné výchovy zbaven nejen kalendáře, nýbrž i hodinek, čímž je přes svou městskou náтуру odpovědnými činiteli přímo rousseauovsky vrácen do lůna přírody, donucen spoléhat jen na nejprimitivnější přírodní zákony. Ono je to vlastně v chaosu hodnot to nejlepší, co dotyčného člověka může potkat. Přírodní zákony (včetně zákona o neprostupnosti hmoty) jsou koneckonců jediné zákony, které platí ve všech společenských formacích bez výjimky, dokonce i v době, kdy ostatní zákonné normy jsou anulovány. Smrdící košut se ovšem v Ruzyni vyskytuje teprve v parném létě. Jaro se tam vyznačuje brčálovým záhonkem na vycházkovém dvoře, sevřeným do obdélníku ze čtyř prken, podzim modrým, chladně ocelovým vzduchem v práhledu mřížemi na pozadí budovy kriminalistické laboratoře, a zima... zima je tam svým způsobem přítomná nejen v tom svém, ale i ve všech ostatních ročních obdobích. Člověk pochoduje pět kroků od skřínky ke

špehýrce a od špehýrky ke skřínce a do kroku si recituje Heina: "Jak pomalu se plazí čas, ten hnusný netvor slizce plží." Ale to je jenom dočasný záchvat pesimismu. V zápětí (někdy trochu později) se musí projevit dlouhodobý vliv metody socialistického realismu a působení přírodních zákonů - a vynoří se PERSPEKTIVA. Poznání, že relativní časy muklů se sčítají s relativními časy pánů velitelů - (to je terminus technicus - neboť dozorcí vězňů už u nás neexistují; stejně jako hasiče vystřídali požárníci, domovnice správcové domu a kriminály nápravná zařízení) - poznání, že jakýsi vesmírný komputor provádí s tím součtem relativních časů za použití příslušných koeficientů složité početní operace, a že výsledkem není nic jiného než hodiny, které trvají šedesát minut, a minuty, které trvají šedesát vteřin.

Optimismus.

Když si tak pročítám Tvé hoďyhoďydo-provoďy, Pavle, zjišťuju, že církevní kalendář mi taky není nesympatický. Ani ne

tak ve smyslu metafyzickém, jako spíš praktickém. Tamtéž, v onom pásmu RMT (Ru-
zyně mean time), mě dosti zaujala četba o
jedné východočeské vesnici, která byla
před Bílou Horou celá evangelická. Za pou-
hých patnáct let jezuitského panství však
obyvatelé zčistajasna věnovali místnímu
katolickému kostelu dobrovolně peníze na
obrazy svatého Hilaria, "patrona proti po-
kušení ve víře", a svatého Aquilina, "pa-
trona proti morové ráně". O stopadesát let
později pak přišel Josef II. s tolerančním
patentem. V oné vesnici byl promptně po
vyhlášení ustaven evangelický sbor a při
něm jmenován kazatel, jistý Molnár. Bylo
k tomu potřeba, aby se ke staré víře v
místě přihlásilo 100 rodin nebo 500 duší.
A ono se přihlásilo. Svatý Hilarius nefun-
goval, i když měl k dispozici půl druhého
století.

Jaksi jsem se v cele číslo 407 nemohl
donutit k lamentacím nad bezcharakterností
elastických páteří. Jaksi mi připadá blbé
vyčítat stromům, že se ohýbají ve větru,

nebo hromadě prken, že se dá unést povodní. (Ach můj bože, kde jsou mé představy o úloze lidových mas v dějinách?)

Pravda, člověk v historii svého národa vždycky raději čte o Janech Husech než o Josefech Švejcích, všichni hledáme v dějinách radši doklady vlastní velikosti, když se nám jí v reálu právě nedostává. Jenže po Husech zbývají kromě toho inspiroujícího příkladu jenom hromádky popela, kdežto Švejci přežívají. Aby se měl kdo v budoucnosti pyšnit velikostí Jana Husa, musí zřejmě existovat tisícovky malých Josefů Švejků, kteří proklouzli kolem hranice a za cenu ohnuté páteře si zachovali možnost množení. Janů si vážím a skláním se před nimi, Pepíky chápu a mám je rád smutnou láskou. Nenávidím Koniáše, ale těch obvykle nebývá tak moc.

Optimismus? Inu - optimismus.

A perspektiva? Inu - perspektiva.

Mimochoodem, na který den v roce vlastně připadá svátek svatého Hilaria? A svatě-

ho Aquilina? Stolní kalendář na rok 1975,
který vytiskly Obchodní tiskárny, n.p.
Kolín, to neuvádí.

(Praha, v úterý před Velkým pátkem)
25.3.1975

Alexandr Kliment:

Čára na zdi

Jak je ten svět krásný!

Nemyslím, protože je už zase jaro a že na důvěrně známých místech zas fialově vykvetly keře lýkoveců, že nám zas celá příroda štědře a spolehlivě předvádí svůj každoroční obrodný proces barev, tvarů a vůní, proces, který - co je buňka buňkou - neustrnul v torzu, neutkvěl v polojaru. Myslím na tu jinou přírodu kolem sebe, na tu druhou přírodu světa, která je tak stará jako člověk sám, myslím na kulturu.

Kultura žije, roste, plemení se, vydává plody, hnije a zase vykvetá, je splavována a sprašována a opět se vrství v reliéf a korunuje do vegetací.

Od chvíle, kdy člověk začal hmatat a cítit, kdy poprvé uviděl svůj stín, kdy poprvé prožil svůj strach a svoji radost, od

prvních okamžiků, ještě dřív než artikuloval první slovo, od prvního, ještě snového blábolení, výkřiků a hlásek zatím se jen podobajících projevům ptactva a zvěře, to už kultura vyplňuje ještě jeden - vedle přírodního - neodmyslitelně také duchovní prostor našeho světa.

Na počátku ji sdílely jen nepočetné kmeny, rychle hynoucí v pohromách živilů. Teď už ji sdílejí miliardy. A přece ji vždycky tvořili a vždycky budou tvořit jednotliví lidé. Jsou masová média, jsou valné hromady, jsou kolektivní společenství, je hromadná doprava, ale kultura je individuální přes oba póly svého významu a působení: v tvorbě i v prožitku.

Byla to nejprve čára na zdi jeskyně, pozorovaný stín, první milostné gesto, máchnutí hořícím polínkem v podzimní noci, první pojmenování dětí, stromů a hvězd, holá věta a prostá píseň. A jak se nám ta naše čára na zdi jeskyně za staletí, tisíciletí a desetitisíciletí vyvinula a rozvinula, do jakého, takřka už nepopsatelné-

ho a sotva registrovatelného bohatství se nám složitě rozprostřela. Jak zajímavě a krásně a prospěšně vyplnila kultura náš duchovní prostor.

Jen zalistujte v kterýchkoli dějinách literatury, v kterékoli encyklopedii umění.

Nesdílím názory s proroky úpadku nebo dokonce zániku kultury. Myslím si, že kultura neprohrála v soutěži s technikou a konzumem. Při vši účtě k technickým mozům, takové reaktivní letadlo není nic jiného než dobře okřídlený trakař. Vždyť přece - a proto je ten svět tak krásný - ten dobře okřídlený trakař slouží kultuře. Mám takový radostný pocit, jako by už ani nelétal vzdušným prostorem, ale prostorem ducha.

Tu vozí státníky a diplomaty rychle sem a tam, aby se mohli setkat, pronést chytré a věcné proslovy a bez průtahů se kulturně dohodnout, jak uspořádat lidské věci jednoduššeji a příjemněji. Tu já sám si z ruzyňského letiště na tom okřídleném trakaři zkracuji čas a vzdálenost, abych si nejméně jednou za měsíc zaletěl do divadla v Římě, na diskusi do Komárna, na

výstavu do Moskvy. Tu mi elektronická paměť v univerzitní knihovně v Klementinu během několika vteřin vyhledá žádanou knížku, ba dokonce myšlenku nebo myšlenečku určitého autora.

Opravdu, je ten svět krásný.

V areálech galerie moderního českého umění na důvěrně známém místě na Letné tichounce šumí klimatizace, když se tu procháš zím mezi plátny F. Kupky, J. Šímy, J. Štyrského, Tovaen, J. Čapka, J. Zrzavého, F. Muziky a dalších a dalších a dalších a dalších ještě mnohem mladších malířů. Tu je v parném létě jako v mírném září, tu je v tuhé zimě pořád jako na jaře.

Pak sestoupím do ulic kdysi hlučných a prašných. Tu je ticho. Už dávno obepíná Prahu jako živý prsten obvodová silnice oddělená od města stromovým pruhem. Takže je slyšet jen milý ozvuk kroku chodců, kteří se jako já zastavují u desítek malých nakladatelství a ve výlohách pozorují stohy nových románů a povídkových knížek. Ještě že tu vychází tolik literárních ča-

sopisů a kritických měsíčníků, které mi pomáhají orientovat se v tak bohaté produkci.

A nedá se sedět na dvou židlích ani v tom kulturním prostoru, je to tak. Hraje tu třiatřicet divadel, jedno představení poutavější než druhé, a já za večer stihnu jen jedno.

Tolik možností. Až se mi z toho zatočí hlava. Znáte to, pohled z vysoké hory nebo když se ponoříte do hlubokého lesa. Pocit prostoru s člověkem vždycky trochu zamává.

Právě proto je ten svět tak krásný. Skoro jako podle mých představ, když jsem byl ještě mladickým snílkem. Ba předčilo to všechny moje představy.

A vidíte, přátelé, přece mi něco chybí.

Něco mi přece chybí a tahle čistě kulturní myšlenka a tenhle ryze prostorový pocit mě nahloďává a znepokojuje mě víc než láska.

Tedy si stoupnu na jednu nohu a na patě se mírně, jen trochu pootočím, abych ten

svět viděl jinak, tak, jako by tu žádná kultura ani nebyla, jako by tu ani nebyl žádný duchovní prostor, jako bych byl v pustinách před zrozením řeči.

A tu vidím jen svůj osamělý stín na zdi jeskyně, a jako bych se ještě bál tomu uvěřit, že mi už nic nechybí. Přece co by mi mohlo v takovém původním postavení, v takovém nejjednodušším prostoru chybět?

Čára na zdi.

Ale už je to dobré. Už jsem ji objevil, už jsem ji na tu zeď nakreslil a ani nevím kdy a ani nevím jak a ani nevím proč.

(Pondělí velikonoční, 31.3.1975, Praha)

Jan Trefulka:

Fejeton o všedním dnu

Od všedního dne se nic nečeká. To je jeho velká výhoda. Přinese-li někomu něco pěkného, přinesl to jako dar a bývá za to chválen. Být chválen je příjemné - pro všední den i pro všedního člověka. Je to už hodně dávno, co jsem byl naposledy pochválen - a ne že bych se o to nesnažil.

Když se ráno po páté hodině probouzím skřípěním brzd prvního autobusu, umiňuju si, že budu hodný na své bližní, na svého kocoura a sám na sebe, protože si to konec konců za své dobré úmysly zasloužím. Než vystrčím nohu z postele, slíbím si, že nebudu nadávat na svět, protože si to konec konců nezaslouží a každý sám je svého všedního dne strůjcem. Nikdo mne například nemůže přinutit, abych vařil vepřové s bramborem a se zelím, když jsem se rozhodl pro

pikantní hovězí plátky s hráškem a karotkou - kromě ovšem naší hokyně, která právě mrkev nemá. Ale to předbíhám.

Ze všeho nejdřív si zajdu do schránky pro noviny a čtu si, v jazyce českém, o potěšitelném vzestupu brněnského fotbalu a poslouchám k tomu, v jazyce německém, zprávy o zvyšování cen v Rakousku a o vyhlídkách pana doktora Kreiskyho a pana doktora Schleinzera v nadcházejících rakouských volbách. Zním oba pány už docela obstojně a držím palce panu doktorovi Kreiskymu, protože je socialista. Má podpora mu sice nebude ve volbách nic platná, ale to mi celkem nevaří, protože jsou i jiné země, kde můj hlas nemá žádnou váhu.

V domácnosti však přece jenom ještě něco platí, zvláště když zařvu hodně nahlas, že je snídaně připravená. Napoprvé se sice neděje nic, ale křiknu-li podruhé, ozve se z přízemí jakési zaúpění nebo zakvílení, právě takové, jako když se budí pták v hnízdě nebo kterákoliv ženská v peřinách. Zavolám potřetí velikým hlasem, a tu se objeví na schodech rozčepýřená hlava

a pruhovaný polštář, který si dcera nese s sebou, aby si ještě aspoň kousek postele zachovala i po čas snídane. Omotaná polštářem jí s chutí a celá kuchyně je naplněna jejím snídáním, vůní kávy, topinek a rozpuštěného másla a ještě jinou, mléčnou, marcipánovou a slaměnou vůní, jakou voní jenom rozespalé děti. Její kostnaté nohy visí zprvu zcela malátně a teprve po chvíli se rozkývají a lehce bubnují na dřevěnou stěnu lavice, jako by už přemýšlely o příštím běhu. Jděte mi k šípku všichni, kdo jste pyšní jenom na své syny, příliš se nám podobají ve své zarputilé umíněnosti, vševědoucnosti a domýšlivosti, příliš se nám nepodobají ve své jinošské neopotřebovanosti, bohatí tím, co my jsme poztráceli, i tím, co ještě nemají a co na ně čeká. Jsou srozumitelní, kdežto už i malá ženská nese v sobě výhonky příštích tajemství a mít doma tajemství, třeba ještě zelené, je skoro tak dobré, jako slyšet každé ráno pod okny vodopád.

Když dcera odejde do školy, bývá dům najednou velice tichý, a já se chtě nechtě

musím dát do práce. Má práce sestává z tří hodin snění a ze tří napsaných řádků, které po něm zůstávají: i ten nejkrásnější motýl zanechává po sobě na listě nebo na kameni malou černou hromádku. Musím poznamenat, že dříve býval poměr mezi sněním a napsanými řádky poněkud jiný - řekněme pět hodin ku pěti stránkám. Nevím, čím to je - snad tím, že se mi teď pletou do snů recepty na nezapomenutelné guláše, nebo snad tím, že se ve světě, který nás obklopuje, vůbec nějak hůř sní a ještě hůř píše. Takže jsem někdy docela rád, když mohu s dobrým důvodem povstat od stolu a přejít ke sporáku, abych se věnoval činnosti sice méně závažné, zato konkrétní a nesporně užitečné. Řeknu to rovnou - vařím po žensku, tedy většinou bez fantazie a za svůj největší kuchařský úspěch považuji dobře upečený biskupský chlebiček o předloňských vánocích. Ale nevzdávám se naděje, že jednou, za deset, patnáct let, dosáhnu kvalit kuchyně restaurace u Votrubů, která je mi stále s mírnou výčitkou kladena za vzor. Ovšem ni-

kdo nebere v úvahu, že oni tam mají lepší sporák.

Každé pondělí doprovázím dceru do hodin na kytaru. Vyučuje se ve starém domě, který prý kdysi sloužil za obydlí biskupské čeledi. Bydlení tu muselo být dost mizerné, jako hudební škola je to ještě horší, ale je odtud pěkná vyhlídka až k Pavlovským vrchům. Když je pěkně, vidím Děvičky, Děvín a Stolovou horu a obtěžkané keře révy a slyším šumět mladé víno v sudech. Je to jako když si andělé čechrají perutě. Vejdou do prázdného chrámu naproti a čekám, že je při tom přistihnou. Ale buďto to dělají v noci, nebo před nějakým církevním svátkem, nebo nemám v sobě dost víry a milosti. A tak si jenom představuju, jaké to zde muselo být v době, kdy lidé žili své všední dny jako zvířata, aby se jednou v týdnu dozvěděli, že člověk je něco víc, než co do něho vchází a z něho vychází, že Bůh neváhal za něj obětovat svého syna, že moc a bohatství jsou cosi zcela zanedbatelného, nemá-li člověk v sobě něco - božího. Tu se mi

zdá, že pro nás, kteří nežijeme jako zvířata, jsou všechny dny už jenom všední.

Všední den je všední proto, že se od něho nic nečeká, že je naplněn všedními pohyby, skutky a věcmi, dřezem, plným nádobí, praním prádla, stíráním prachu. Na jeho konci je opět ticho, tikot hodin, blízké zvuky města. V té chvíli někdy cítím, že se Země kutálí v chladném a prázdném prostoru a že na ní sedím - sám. Myslívám taky na pověstnou větu, že génius, který se narodil jako žena, je pro lidstvo ztracen. Nikdy jsem nebyl génius a už asi nebudu - tím lépe pro lidstvo, že o nic nepříjde, tím hůře pro mne, protože pozoruji, jak se s každým všedním dnem stávám v tomto punktu více ženou a ztrácím se sám sobě. Je to už hodně dávno, co jsem byla naposledy pochválena - a ne že bych se o to nesnažila: jde přece jenom o to, darovat něco opravdu pěkného.

V Brně v pondělí 7. dubna 1975

Sergej Machonin:

Pieta

Farizeové a zákoníci byli onoho pátku dne 15. nisanu rádi, že mají tu nepříjemnou aféru celkem v tichosti za sebou. Ve tři hodiny odpoledne Ježíš Kristus dokončil. Když pak byl sňat s kříže, položila si ho maminka na klín, a zatímco velerada židovská začínala plánovat, jak vymýtít do kořene jeho zhoubné myšlenky a diskvalifikovat všemi způsoby jeho stoupence, Maria nad mrtvým synem plakala. Nebyl to patetický a pyšný nářek Niobé, lkající nad smrtí svých dětí. Byla to tichá bolest, dlouhý bezútěšný smutek mateřské lásky. Cítila tíhu synova mrtvého těla na kolenou a skláněla se nad zmučenou tvář. Seděla na zasychající hlíně a studeném kamení z jámy vyhloubené pro kříž, jen tu a tam vykukoval trs nezházené trávy.

Ten žal, ta bolestiplná scéna milosrdenství zůstala pak už navždy v paměti lidstva. Nesčetní umělci ji vyobrazili, vytesali a zahráli tolikrát, že se nakonec stala symbolem, "pietou", už skoro abstraktním znakem hoře, z kterého vyprchala živá bolest nad nespravedlností světa.

Máme doma pietu od Bohuslava Reynka. Podívali jsme se na ni s nadcházejícími velikonoce - je to divná pieta. Matka boží se sklání nad zuboženým mrtvým synem v koutku u špinavě okrové zdi hospodářského stavení. V pozadí je petrkovský družstevní dvůr, zase ty strohé okrové hmoty zdí, tmavý otvor do dveří chléva a někde za tím slepé nebe nad Vysočinou. Ticho a prázdno, nejzazší čas se spojil s nejpřítomnějším. Je to maličký obrázek, nová zpráva o tom odvěkém nářku.

Terezce je devatenáct měsíců. Dívala se na obrázek pozorně a vážně, ale v tom se celá rozzářila a vykřikla s velikou radostí:

"Koka!"

Podívali jsme se nechápavě na obrázek - a teprve teď jsme ho objevili: uprostřed dvora stojí kohout, malinkatý na tom malém formátu, se žhavou tečičkou hřebínku. Stojí si tam, menší než hrášek, ztracený vedle toho velebného děje, nedůležitý a vedlejší. Ale pro Terezku byl hlavní a nejdůležitější.

Věci navzájem nesouvisející se tak někdy náhle spojí v souvislost.

Dostalo-li se vám například nečekané životní příležitosti trávit mnoho nocí uprostřed obrazů v galerii, připravujete si v sobě, puzeň rozmarnou zvědavostí, jaká se rodívá z přebytku času, jaksi bezděky a nevědomky to krátké spojení věcí rozpojených.

Jednou vás v polotmě nouzového osvětlení napadne posvítit si při obhlídce na obrazy zblízka baterkou, a užasnete nad tím objevem. Hledáček ostrého paprsku vám vyjme ze tmy obrazu kolečko malby, vydělí je ze souvislosti, zvýznamní a ozvláštní. Uvidíte najednou, co jste nikdy předtím neviděli, třebaže jste se na obraz dívali stokrát.

Uvidíte oči světice, která bude za okamžik sřata, a pohled jejího kata, který jí za okamžik setne hlavu. Uvidíte tři pestré ptáčky v temně zelené koruně gotických stromů na hoře Olivetské. Nebo zapínání a nabírání renesančních šatů. Páva s chvostem zářícím jako smaragd někde na zastrčené zídce. Nebo kožené míšky na stydkých místech sedláků z 16. století. Uvidíte skryté děje na vyprávěných plátnech velkých Vlámů. V hloubce krajiny na rampě běžící po úbočí hory kůň stíná koně, dva se dohánějí, končí jakési neznámé drama. Na kopečku ztraceném v opálovém oparu dálky proti obzoru droboulinká šibenice s viselcem a kolo s vpleteným tělem. Nebo ostružiní a kosatce, lopuchy a zbujelé býlí kolem škorní epizodní postavy. Jinde při bližším pohledu na holandské zátiší muška nebo prosvítající jádérko v hroznovém zrnu nebo obnažené a kyselinou k prasknutí naplněné váčky na seříznutém citronu.

Uvidíte tisíc zasutých věcí, navždy zaznamenaných a času vyrvaných podrobností, zanedbatelných na okraji obrazů znázorňují-

cích velké a výpravné děje, náboženské a historické výjevy, mytologické kompozice a vypjaté dramatické scény ve smyšlených architekturách.

Dlouho vás to baví jako napínavá hra a jako pátrání skoro detektivní. Postupně v tom začnete hledat jakýsi jiný, zatím ještě jen tušený, neujasněný smysl.

Obrazy jsou plné hrůzy z Boha a oddanosti Bohu, plné smrtí, plné zkomponovaných hrdinství, mravoličných podobenství, symbolů krásy a vznícené víry, hemžení světa, ideologizujícího patosu, služby konvencím a slohovému úzu. Vypovídají o pohybu dějin, o společenských strukturách, o vrcholných okamžicích lidských dramát.

V těch dramatech se znovu a znovu zápasí o pravdu, čest a lidskost, o čistotu a krásu ducha. Náměty se vracejí v dobových obměnách, výpovědi se opakují pokaždé s jinou sugescí umělcova štětce, hrdinové padají a povstávají, aby znovu padli a znovu povstali, život jde se smrtí, láska s nenávistí, smysl s marností. Je to v úhrnu jed-

na veliká křeč života, zrcadlo zločinů a utrpení, neřestí a ctností, beznadějí a nadějí.

U paty vznosných kulis pro toto theatrum mundi však žene z hlízy vzhůru znovu a znovu tráva, palice bodláků a hvězdičky lučního kvítí, tak útěšně stejného od gotiky po dnešek. Leží tam pohozeny pevně a poctivě upletené košíky, na dveřích jsou fortelné petlice, pípy jsou dobře zaražené v sudech, nástroje jsou důkladně ukované, boty pevně ušité, zákolníčky řádně zastrčené. Nepřestává tam houževnatý život přírody a díla lidských rukou, který má celou budoucnost.

Pieter Brueghel namaloval takto pád Ikarův: středem hlavního děje v krajině na břehu moře je oráč. Kůň táhne pluh, ukrájící úrodnou zem. Pastýř pase stádo ovcí. Všude plno stromů, trav a keřů. V dálce město, vybíhající do moře. Na moři lodí, loďky a koráb se vzdutými plachtami. A v koutečku obrazu dvě malinkaté, sotva postřehnutelné nohy trčící z vody.

Ikaros se zřítil uprostřed letu k nejvyšší výšce.

Ježíš Kristus zvěstoval nový život, stál v revoluční opozici proti tmě a bezpráví.

Je méně důležité, že se Ikaros zřítil, a je důležitější, že všechno vždycky pracuje ke zrodu Ikarů. Oráči ořou a koráby plují.

Ježíše Krista ukřižovali, ale po dvoře chodí kohout a plane žhavý hřebínek čistého života, který se nevzdává nikdy. Jaký důvod k radosti!

V Praze ve čtvrtek dne 10.dubna 1975

Karel Kyncl:

Fejeton o počasí

Když mrazivý vítr honí po obloze mraky, ačkoliv by podle všech zásad slušnosti, roční doby a našeho klimatického pásma mělo být teplo a slunečno, když lednové počasí je v poslední době deformováno do srpnového a srpnové do lednového, myslívám na Jaroslava Černého. Nejen proto, že v jeho společnosti se zapomínalo na nepřízeň počasí i na ostatní nepřízně. Tento bývalý člen bývalého Klubu recesistů se otázkami povětrnosti jaksi programově zabýval.

Pamatuji se, jak mi kdysi dávno v redakci Mladé fronty - když jsme se dívali oknem na bezútěšný liják - pravil, že by bylo relativně snadné zkrátit tohle boží dopuštění na zanedbatelné minimum. Stačilo by příslušně využít rotace zeměkoule, stačilo by ozubit rovník, vyrobit dostatečně

veliké ozubené kolo, zavěsit je na sférický kardanový závěs a postavit malou dřevěnou boudu, odkud by se to všechno ovládalo několika pákami. V případě příznivých povětrnostních podmínek by se ono ozubené kolo přitlačilo na rovník, rotace zeměkoule by se zpomalila a krásný den by trval třeba osmačtyřicet hodin. A naopak délku dne nevlídného by bylo možné zredukovat řádově na polovinu.

Projekt ztroskotal na technických maličkostech - nepodařilo se najít pevný bod na upevnění sférického kardanového závěsu a stavební firmu, jež by byla ochotna převzít výstavbu dřevěné boudy. A zahraničně politický redaktor Mladé fronty (později Svobodného slova) Jaroslav Černý měl na řešení obou problémů málo času.

Od roku 1969 měl dělník v expedici Melantricha Jaroslav Černý času habaděj, ale to už bylo všeobecně jasné, že je-li v našem světě něčeho chronický nedostatek, jsou to právě pevné body. Začal proto rozpracovávat problematiku poroučení větru a

dešti jinak, i tentokrát v nejlepších tradicích Klubu recesistů.

Vycházel ze základního předpokladu, že každý národ má takové počasí, jaké si zaslouží.

Idealističtí snílkové - říkal - budou jistě platnost tohoto axiomatu zpochybňovat. Budou tvrdit, že nás nájezdnické koně a jiné hybné síly dějin kdysi dotlačily do určitého životního prostoru a šmytec. Budou tvrdit, že základní povětrnostní podmínky jsou každému národu nadiktovány přírodou. Když sídlí za polárním kruhem, sotva prý se dá očekávat, že se bude věnovat pěstování kokosových palm, a když zakořenil na rovníku, je prý pošetilé žádat, aby chodil v káži ledních medvědů a lovil harpunou tuleně.

Proti těmto malověrným deterministům - zdůrazňoval Jaroslav Černý - je nutno postavit naše pokrokové stanovisko: není pevnosti, které bychom nedobyli. Přijde doba, kdy budeme uplatňovat svůj rozhodný vliv nejen na tlakovou níž nad Islandem a na hřeben vyššího tlaku vzduchu nad Biskajským zálivem, ale i na Golfský proud - a vůbec na

stupeň severní šířky, na němž sídlíme.

Jiná věc - pravil - s níž se musíme vyrovnat, jsou pochopnosti, je-li vůbec nutné, aby se ausgerechnet u nás měnilo podnebí. Tento názor je nerealistický a směšný u národa, u něhož se staleté výsledky populační exploze rovnají spíš nesmělému pufnutí než explozi. Mohou jej zastávat jenom ti, kdo nechápou, že národy s uspokojivějšími výsledky populační exploze mají nezařaditelné právo rozhodovat, jaké povětrnostní podmínky jsou vhodné pro všechny ostatní, a nezadržitelně docházet k závěru, že nejvhodnější jsou jejich vlastní podmínky. To je zapříčiněno činností dosud neznámého orgánu, který má každý člověk umístěn v hlavě poblíž středního ucha. Tento orgán se nazývá simplifikační adaptér. Simplifikační adaptér automaticky a zcela nezávisle na rozumu převádí vjemy okolního světa zprostředkované pěti smysly na základní jednotku, takzvaný normál. Je pochopitelné, že normálů a jim odpovídajících nenormálů je velice mnoho. Pro obyvatele bažinatých krajín jsou normálem komáři a nenormálem

bezvodé pouště, obyvatelé Himalájí pokládají za výstřední nenormál píseň "Kolíne, Kolíne, stojíš v pěkné rovině", synové zmrzlé tundry nezahoří pro plavky bikini. Je jenom logické, že se do tohoto zmatku hodnot musí vnést nějaký řád. A to je právě posláním početně nadřazených národů: mají přirozené právo vyhlásit funkci svých simplifikačních adaptérů za jediné objektivní měřítko pravdy, svůj normál za NORMÁL a ostatní normály za NENORMÁLY.

Po vyvrácení námitek proti změnám klimatu je třeba se shodnout už jenom na technickém provedení těchže - dovozoval Jaroslav Černý. Jsou v podstatě možné dvě cesty: statická a dynamická. Oběma je společná přesvědčovací metoda za použití nájezdnicových koní, jakkoli mechanizovaných. Cesta dynamická však spočívá ve fyzickém přemístění národa z jednoho místa na druhé, například od pobřeží vlahého moře, z důvěrně známých hor nebo od břehů mohutné matky řek na odlehlé ledové pláně bičované větrem. Cesta statická se naopak vyznačuje tím, že národ zůstává na původním místě a stěhuje

se k němu počasí.

Jaroslav Černý se po jistém váhání klonil spíš ke druhé alternativě, i když mu nebyly neznámy těžkosti s tím spojené. Předvídal postavení obrovské skleníkové klenby nad naším životním prostorem, pod níž by se dala regulovat teplota i vlhkost vzduchu. Problémem byl vhodný materiál pro klenbu, který musel být selektivně průhledný i neprůhledný, optimálně pevný a odolný proti vlivům vnitřním i vnějším. A problémem - největším problémem - byla také výměna zkaženého vzduchu. Všechny propočty neustále ukazovaly, že za skleníkových podmínek pod klenbou rapidně klesá procento kyslíku, chovanci lapají po dechu a šíří se mezi nimi nezdravé představy, že přírodní mráz, sníh, déšť a dokonce i podzimní plísňovky jsou kvalitativně lepší než centrální air conditioning.

Dělník v expedici Melantricha, český novinář a celoživotní recesista Jaroslav Černý neustále experimentoval a hledal způsoby, jak ovzduší pod klenbou učinit dýcha-

telnějším. Na začátku letošního roku se otrávil svítiplynem.

(Praha, v pátek 11.dubna 1975)

Juraj Špitzer:

Blízke vzdialenosti

Pod múrmi pevnosti v priehľadnej vode Karibského mora možno pozorovať huf žralokov rôznej veľkosti, ktoré tu krúžia a preháňajú sa, akoby sa torpéda hrali na chytáčky. Kubánsky priateľ mi rozprával, že na tomto mieste kedysi popravovali ľudí. Hodili ich poviazaných do mora a ostatné vykonali žraloky. Preto sa s obľubou zdržujú na tomto mieste ešte aj po stáročiach, hoci sa týmto zastaralým spôsobom už dávno nepopravuje. V hĺbinách žraločieho podvedomia žije spomienka na dobré staré časy a dedí sa z generácie na generáciu. Tradičia a zvyk sú ako železná košľa aj medzi žralokmi.

Prišli mi na rozum vrabce. Hľadiac na pekelné obludy spomenul som si na obyčajné švitorivé vrabce z Bratislavy, snemujúce v jarnom teple v korunách stromov na Suchom

mýte pri Trojičnom kostole. Zlietavajú sa tu v krdloch a džavocú ako najaté. Je nebezpečné prejsť bez úhony popod stromy alebo parkovať pod nimi autom, hoci niektorí ľudia hovoria, že je prísľubom šťastia, ak sa práve vaša hlava stane terčom vrabčej pozornosti. Nepátral som po pôvode tohto zvyku, lebo mi k úplnej spokojnosti vyhovuje vysvetlenie spisovateľa Ema Bohúňa, majstra čudesných príbehov a zaprášených bratislavských histórií. Obyčajne neboli celkom pravdivé, ale boli vždy pekné. Napokon poznanie rozumu býva často nestálejšie než krása.

Bratislavské vrabce - podľa Bohúňa - žijú vraj spomienkami na staré dobré časy (ako žraloky v mori pod pevnosťou El Moro v Havane), hoci sa viažu na veselejšie výjavy, ako je poprava. Na Suchom mýte sa kedysi usporadúvali slávne trhy na kone, ktoré lákali zďaleka priekupníkov, cirкусantov, vreckových zloďejov a veselé ženy - prosto taký národ, aký nechýba nikdy pri významných udalostiach. Keď sa jarmok skončil, vrabce mali hoďy, a tak z generácie

na generáciu prechádza legenda o vrabčom zlatom veku, keď tu ešte nestál Trojičný kostol, obchod s potrebami pre domácnosť a mestský záchod a zem nebola pokrytá nehostinným asfaltom ale laskominkami. Nostalgicky sa schádzajú na tomto pamätnom mieste, aby si zborove začvirikali: Ne-oriem, nesejem, samo sa mi rodí.

Ten istý večer sedeli sme s kubánskym priateľom na terase malej útulnej reštaurácie nasýtení dobrotami ako kedysi vrabce, popíjali sme baccardi s citrónom a ľadom, hľadeli sme do tropickej noci a bolo nám blažene. V takých chvíľach sa ľudia obyčajne hlbokomyseľne venujú úvahám o zmysle sveta v duchu tézy o relatívnej vzdialenosti ľudských osudov, vrabčích aj žraločích.

Odrazu pribehol na terasu k výčapnému pultu zadychčaný človek. Zabrzdil, zatrúbil, vyhodil rýchlosť a vypol motor. Pýtal si čosi vypiť. Zatiaľ čo mu dolu hrdlom stekal do nádrže chladený nápoj, pumpoval druhou rukou na neviditeľnej ručnej pumpe. Bolo jasné, že tankuje pohonné hmoty. Zaplatil, zapol motor, čakal chvíľu, kým sa

mu rozbehol do obrátok, potom zasunul rýchlosť, zatrúbil, pridal plyn a vrátil sa do vozovky. U návštevníkov nevzbudil mimoriadnu pozornosť. Kubánsky priateľ mi vysvetlil, že ide o človeka, ktorý si namyslel, že je autobusom miestnej dopravy a vo večerných hodinách plní v uliciach svoje dopravné povinnosti. Obyvateľstvo a polícia ho dobre poznajú a rešpektujú jeho predstavu a poslanie.

Už druhýkrát som si toho dňa spomenul na svoje mesto. Bratislavské obyvateľstvo a polícia práve tak rešpektovali nášho Lacinka - kým žil - ako dopravného policajta. Namyslel si, že riadi dopravu. Každý ho poznal ako Michalskú vežu alebo Malých františkánov. V bielych rukavičkách, s dáždnikom šarmantne prehodným cez ruku, v čiapkach najčudesnejších tvarov s klapkami na ušiach postával na frekventovaných miestach a staral sa, aby vozidlá miestnej dopravy odchádzali včas a v poriadku. Mestská doprava funguje teraz už bez neho, ale ulice sú chudobnejšie o známou postavicku, aké

zvyknú dávať mestám, štvrtiam a uliciam ich svojráz.

Čo by sa bolo stalo, keby sa náš Laco pri výkone svojej služby stretol so živým autobusom z Havany?

Hnal by ho z vozovky? Ibaže ani živý autobus by nemusel uznať nášho Lacinka za dopravného policajta. Začali by sa podozrievať, že sa minuli rozumom, krútili by rukami pred čelom. Častovali by sa nevyberanými výrazmi a posielali by sa tam, kam zvyknú celkom normálni automobilisti posielat' druh druhu. Havančan by sa urazil, že ho Laco neuznáva za autobus, a Laco by zhnusený opustil svoj zodpovedný post ako zneuznaný orgán verejnej bezpečnosti. Obidvaja by sa tak vrátili medzi normálnych ľudí - veď akiste poznáte príslovie: Dvaja blázni tretieho hľadajú. Ale možno by sa stal úplný opak. Konečne by živý autobus uvidel policajta, zasluhujúceho si uznanie a úctu, a náš Laco by konečne stretol vodiča, ako sa patrí.

Škoda, že sa nestretnú. Zo Suchého
mýta v Bratislave k pevnosti El Moro v Ha-
vane je predsa len ďaleko.

Bratislava 14.4.1975

Věra Štovičková:

Nekamenujte proroky

K jaru nepatří jenom petrklíče a první skřivánčí vrznutí, ale i ledoví muži; zkušenosti s nimi se přenášejí z generace na generaci a každý si je musí ještě každoročně ověřit vlastním hejlem na nose. A přece když to najednou zafičí a pár poupat to odnese, tak to člověka vždycky znovu zaskočí.

Nedávno jsem zažila takový pocit, jako by "z jedné skupinky zvědavců vystoupil kulhavý muž, oblečený do zbytků vojenské uniformy, a postavil se před právod. 'Vyznávám, že víra katolická je pravá! Věřil jsem Lutrovi a teď ho proklínám!' A nastavil čepici a žebbral." Cítila jsem, jak je lidem kolem trapně. Někteří řekli nahlas, že špatně potlačují pocit studu, jiní nevesele souhlasili s tím, že je blbé vyčítat stromům, že se ohýbají ve větru, a hromadě

prken, že se dá nést povoďní. Mně bylo tak i onak, a v takových chvílích chodím do knihovny, na místo, kde stojí pár knížek vyvolených; ty, v nichž lze hledat odpovědi na otázky, jež kladé doba, bez ohledu na to, že některá byla napsána před tisíci, jiná před sto a další sotva před deseti lety. Vytáhla jsem jednu, kterou také nerada půjčuji, protože je mám všelijak počmárané, abych rychle našla to, co stejně umím skoro nazpaměť.

Vytáhla jsem moudrou knížku, nedělá z těch pobělohorských poražených žádně andílky a ze všech vítězů jenom darebáky bez ušlechtilějších cílů, tím méně naopak. (Bylo by to také nespravedlivé, neboť jejich "boj byl těžký, komplikoval se a vlekl. Mezitím přestávalo být jasné jejich poslání a idea se vytrácela.") Autor to věděl, že - jak už to v životě chodí - byli čestní i nečestní jak na straně kříže, tak na straně kalicha; ti nečestní měnili symbol své víry při každé změně poměrů ochotně a bez vyzvání, i několikrát za život; opatrní vyčkali výzvy, jíž se zaštitili; a je pro-

to jenom spravedlivé respektovat postoj každého, kdo není na prodej, toho, kdo je ochoten nésti kříž, ježž věnčil v dobách kříži příznivých, i na vlastním hřbetě, a také toho, kdo vypije, přijde-li ta chvíle, ze svého kalicha i trpké do dna.

Pobělohorská církev nebyla prvním ani posledním vítězem, jemuž se ve vleklém boji vytratila idea a zbyla jen ta "železná klisna moci, která jede tam, kam sama chce". I k ní se tenkrát přidala všelijaká sebranka, vyčkávající, jak to dopadne, a její chlubitivé lhaní o těžkostech předchozího boje znělo skoro přesvědčivěji než slova těch bojovníků, kteří byli kříži skutečně oddáni a naivně věřili, že bojují za království nebeské; dostalo se jim za odměnu královského blahobytu, a po čase byli vyzváni, aby svobodnou vůli, kterou nutně potřebovali k dobytí vítězství, teď zase "svobodně vrátili" a myšlení přenechali podjáhnovi v Římě.

Je to až neuvěřitelné, jak se to základní schéma v dějinách pořád opakuje: nastupující moc získá spoustu slušných li-

dí výzvou, aby sloužili věci nebojácným poznáváním pravdy, rozvíjením pravdy, a opírali se o svobodnou vůli. A když je cíle dosaženo a moc stabilizovaná, dozvídají se bojovníci, zaražení ve svatém nadšení, že "myšlení je mýlení", že "pravda je cudná panna, nechce být odkryta", že "naše časy nesnesou pravdu" a že je třeba proto nosit ji pěkně v sobě, tam je jí nejlíp. A svobodná vůle se musí vracet. Když už se to člověku stane, že si dá říci a jde svou vůli svobodně vrátit, je mu asi lépe, je-li prostěčkem a neví-li, co dělá. Ale musí to být zatraceně smutné a asi to bolí člověka, který oděl správné myšlenky v prorocká slova a pozorně čtoucí lidé mu dali za pravdu a drží se jich.

Hrdina té moudré knížky, k níž jsem se utekla, vždy poslechl každé výzvy nadřazených a šel několikrát dobrovolně odevzdat svou svobodnou vůli. Jistý optimismus plyne z toho, že musel jít několikrát, protože ta vůle vždycky přiběhla jako odložený věrný pes zpátky ke svému pánovi a

on za chvíli přes všechny dané sliby už zase myslel a myslel. Mnohokrát ovšem myšlení zradil, a veden slepou poslušností poškodil zájmy kříže. Ale v hodině smrti byla jeho vůle přece jen s ním.

Tenhle neprospěchářský, v poslání kříže upřímně věřící muž si nejednou musel zoufat: "Celé Čechy jsou naše. V neděli. Když vystavíme nějaký ten pochybný zázrak. Nebo když zapisujeme, kdo je v kostele, a jestli správně spolkl hostii. Od pondělka do soboty nejsou ničí. Pletou si oremus a ornát. Kdyby sem zítra vpadli Turci nebo Švédové, náš drahý lid zase uláme kříže na kaplích. Nedá tam už možná kalich; ale třeba půlku prasete." Věděl, že taková věc by se neměla dopustit, že by to bylo moc špatné jak pro věc boží, tak pro věc veřejnou; protože národ s půlkou prasete na korouhvi by v okamžiku smrtelného nebezpečí nebylo možno zmobilizovat už vůbec k ničemu.

K tomuto místu v moudré knize se prý lidi vracejí nejčastěji; alespoň říkají, že si je nejvíce pamatují. (Taková představa samozřejmě musela lekat čestné lidi ne-

jen v táboře poraženého kalicha, ale i vítězného kříže.) Varovná proroctví mají i bez analogií vždycky co říci dnešku. Za ně patří autorovi dík.

V Praze dne 17.dubna 1975

Ivan Kadlečík:

Abraham zplodil Izáka. Izák pak zplodil
Jákoba. Jákob zplodil Judu a bratří
jeho...

Mat. I, 2.

Manželkinou kefkou na zuby som potajomky vyčistil zlievajúce sa písmenká na písacom stroji, ako mi kriticky doporučil priateľ, ktorý má k mojim literárnym plodom iba túto jedinú výhradu, a mohol som začať márne rozmýšľať, o čom napísať fejtón a čo to vlastne fejtón je. Opäť mi tvorivo pomohol onen priateľ z Prahy množstvom tém, z ktorých sa mi ani jedna nehodila. Napíš, vraví, ako chodíš po meste Martine, s kým sa stretávaš, ako je to U čiernej pannej, napíš o svojom priateľovi-prozaikovi, o organe, alebo čo chceš. Napokon mi ešte, a myslím aj najmúdrejšie, poradil, aby som nepísal, ak nemôžem alebo nemám o čom. Dobré, že mi to povedal. Lebo kým rozmýšľam,

o čom nepísať, hore-dolu hlavou sa mi preháňajú myšlienky, ktoré ani netušia, že sú vlastne fejtonom, presnejšie - boli by ním, keby ich mal kto napísať a zoradiť do tvaru. Ale ten správny a spoľahlivý tvar má iba smrť, lebo je definitívna. Pokúsim sa teda písať o nej.

Lebo po meste Martine nechodím, aj keď si to spomenutý priateľ praje, a s nikým sa teda nestretávam: Svetozár Hurban Vajanský tu dávno umrel a ostatní za veľa nestoja, alebo ma pri zriedkavom stretnutí nevidia; krátkozrakosť totiž ide s rokmi a s tým, že sme poučenejší z vývoja, isteže, aj nestriedme čítanie vychádzajúcich kníh a novín oslabuje oči. Ani do vinárne U čiernej panej už nechodím, lebo nemám s kým piť, pri čom sa utešujem faktom, že aj tak nemám za čo. Teda radšej o smrti.

S najstarším synom, aby videl, ako vyzerajú dejiny literatúry v praxi, a mohol o tom rozprávať svojim vnukom, som bol v Banskej Bystrici na pohrebe národného umelca Alexandra Matušku. Bolo mi smutno, aj keď som dobre nepočul smútočný prejav, le-

bo nás v intervaloch ohlušovali prúdové lietadlá z neďalekého letiska, priateľsky prelietajúce nad cintorínom, raz práve vtedy, keď dirigent píšťalkou udával spevokolu tón. Mal som obavy, ale vec dopadla dobre a speváci do hukotu štvorhlasne spustili Aká si mi krásna, ty rodná zem moja... Bola to obľúbená pieseň Alexandra Matušku, ktorý sa pri jej tónoch ponáral do tejto zeme. Ako semeno.

Neviem, ako to v tej chvíli napadlo bratislavského kamaráta, ktorý stál pri mne: Ešte som ti vlastne ani neblahoželal k dcére, hovorí, podávajúc mi ruku. Na okamih sme zrozpačiteli nad nenáležitostou miesta a výpovede, no vzápätí prišiel úsmev, akoby sme zrazu pochopili ten boží rytmus, ktorý tvorí nekonečnú melódiu. Rodíme sa nad otvoreným hrobom.

Áno, neďávno, aj napriek tomu, že som nebol doma, ale v ktorejsei krčme preventívne oslavujúc s priateľom-prozaikom veľkú udalosť, takže som domov prišiel na hotové, narodila sa mi dcéra s menom mojej prababičky, Zuzana, Zrzana ryšavá ako pla-

mienok, úplne nová a maličká, triapolkilová, miniatúrna niečia prababička - a ja som sa stal obklopený symetricky pevnejším valom generácií a štyroch detí, pripomínajúc si nevďojak Lutherov chorál Hrad prepevný... v krásnom znení básnika Jura-ja Tranovského, ktorý sem vsunul verš:
 Pôjde-li na zmažek čest, hrdlo, statek...

Je to vraj odvaha, počúvam, splodiť do tohto sveta štyri deti, hoci pri veciach pôvodných a prostých by sa o odvahu nemalo hovoriť. Veď hej. Starý otec Ján sa narodil po revolučných rokoch 1848-49 rovno do absolútnej vlády pána ministra, revolucionára vo výslužbe Alexandra Bacha; jeho syn prišiel na svet presne tak, aby ešte stačil do roku 1914 narásť na dospelého, bojaschopného muža a brániť c. k. monarchiu; ja som sa narodil v tridsiatom ôsmom... A tak ďalej - ďalej dopredu i nazad. E pur si muove, Galilei. A predsa sme tu, aj tí, čo zomreli: prevzali sme povinnosť žiť aj za nich. Kde sú však tam-tí? Nechť sobě mají, nic tím nezískají - pokračuje Tranovský, ktorý zasa pridobre

poznal spisovateľovu biedu v období rozvíjajúceho sa feudalizmu.

A tak budeme čochvíľa krstiť. Ekumenickým krstným otcom bude kolega literárny kritik, iného vyznania než Zuzana. A ak mi pán farár dovoľí, prinútim organ ľahkým dotykom prstov rozozvučať celý orchester nenásytných píšťal a rozvíriť hektolitry vzduchu; najprv na druhom manuáli zakvília flauty, vo finále potom vybuchne pedálový bourdon, otrasie človekom i oknami, preto si ho súkromne nazývam bourbon, ako whisky: bude to však hukot zmysluplný, nerušiaci pohreby ani krsty, a zahrám Zuzane nežnú Fantáziu con imitazione od Šebastiána Bacha, v ktorej z podstatného súzvuku vyklíči melódiu, mohutné jasnú a tichý smútok vznášajúci sa nad všetkým a vytvárajúci čosi, čo nás podopiera, aby sme sa tak ľahko nezošmykli do čakajúcej, zablatenej jamy. Neprestajne trváme, neprestajne stojac nad hrobom: iba tu možno pochopiť večnosť.

Po troch mocných synoch, ako v sloven-

skej ľudovej rozprávke, sa nám narodila krásna Zuzana. Aby sme tu, v pokore a strachu, trvali.

Martin 18.apríla 1975

Ivan Klíma:

Konec civilizace

UŽ jako kluk jsem v časopisech čítal předpovědi, že veškeré uhlí, co ho máme na zeměkouli, spálíme dříve než za dvě stě let anebo že za sto patnáct roků vyčerpáme poslední ložisko stříbra anebo že zásoby nafty vystačí sotva do konce příštího století. Připadalo mi divné, že podobné údaje nikoho nelekají ani nevzrušují. Lidé dál ládovali do kamen uhlí a k přepravě svých několika kilogramů honili z místa na místo tuny oceli.

Teď nám to konečně sečetly počítače. Všechna naše rozmařilost skončí zhruba za šedesát let. Dojdou potraviny i suroviny. (Nejdříve zinek, cín, měď, rtuť a stříbro, ale jen o málo později i vše ostatní.) A abychom si nedělali marné naděje, že nás z té bídy dostane nějaký zázračný vynález,

vězme, že voda i vzduch budou k nepřežití otráveny.

Dají se ovšem najít mírní optimisté. Ti počítačům nevěří a tvrdí, že katastrofa nenastane za šedesát let, ale až za devadesát anebo dokonce až za sto pět roků. A také velcí optimisté a ovšem marxisté. Ti prohlašují, že nic podobného se vůbec nepříhoda. První tvrdí, že lidé si vždy nějak poradili, a ti druhí se jen usmívají, protože v pokřiku o vyčerpateľnosti přírodních zdrojů hned rozeznali vychytralý záměr buržoazních ideologů odvést pozornost pracujících od neustále se zostřujícího třídního zápasu. Zbývají snílkové. Ti navrhuji, aby se lidé přestali tak neuváženě množit a hnát se za stále vyšší výrobou, aby opustili všechny dosavadní (jak zřejmé: mylné) cíle i hodnoty průmyslové civilizace a pokusili se nalézt na nové úrovni rovnováhu s přírodou.

Nad tím se samozřejmě už usmějeme všichni. Lidé se smířili se svou individuální smrtí (spíše pracují k tomu, aby ji urychlili), proč by je tedy měla vyvést

z klidu smrt civilizace?

A tak se bude konec nejprve se zdánlivou a pak už se skutečnou neodvratností blížit. Snílků a proroků bude ovšem přibývat. V některých zemích, kde je lidem přirozeno a povoleno se sdružovat, vzniknou spolky těch, kteří budou chodit do práce výhradně pěšky, a kluby těch, kteří se rozhodnou pěstovat na svých zahrádkách místo růží zeleninu. Jednou za rok stateční dobrovolníci vlastními těly přehradí dálnice a tak na dvacet čtyři hodiny překaží automobilistům jejich travičské dílo. V jiných zemích, kde lidem by sice bylo rovněž přirozeno, ale kde není dovoleno, budou jednou týdně vyhlašovány povinné černé hodinky a celostátní soutěže ve sběru kletí.

Pak se objeví první zneklidňující příznaky. V zemích, kde chod společnosti ovlivňují parlamenty, prosadí snílci zákaz světelných reklam a novou daň na výrobky z nafty, cínu a mědi, zatímco v zemích, kde dosud vládou králové nebo vojenské junty, se rozhodnou co nej přísněji trestat jedin-

ce, kteří nezodpovědně přivedou na svět víc než tři potomky, a z úsporných důvodů zavedou výhradně společný poslech televize.

Mezitím budou vědci usilovně pátrat po nových zdrojích surovin i energie. Skutečně zvládnou termonukleární syntézu a vyvinou několik set nových umělých hmot. Jenomže už bude stejně pozdě. Nádherné nové vynálezy se stanou neuskutečnitelnými, neboť stále častěji bude k jejich uskutečnění něco podstatného chybět. Anebo by jejich uskutečnění ohrozilo existenci jiných ještě podstatnějších vynálezů. Lidský duch se zkormoutí a obrátí se sám k sobě anebo k anění. Naše civilizace se začne podobat tělu umírajícího starce, jemuž ještě vymění srdce, ještě zapojí umělou ledvinu, ještě vženou do žil svěží krev, ale stejně je už nikdo nevrátí skutečnému životu.

Jednoho dne se život starce naplní. Nejdříve zemřou města. Generátor v elektrárně se zastaví a bude už příliš nákladné uvést jej znovu do pohybu. Vodovodní potrubí prasknou a nedostaví se montéři, kteří by je opravili. Do ulic města vatou-

pí zmatek a s večerem padne na město tma a
 děs. Příštího rána do obchodů, v nichž do-
 konce ještě bude zboží (mezi ním už nepo-
 třebné předměty jako žárovky, ledničky ane-
 bo potahy na volant), nepřijdou prodavači.
 Někteří lidé budou tak zaskočení a tak o-
 hromeni, že zůstanou ve svých teď už vlast-
 ně neobyvatelných příbytech a budou čekat
 na smrt. Jiní se vydají do ulic rabovat a
 jiní se pokusí prehnout. Ale kam mohou prch-
 nout? Jak a čím se chtějí živit? K čemu bu-
 dou znalosti řidiče podzemní dráhy, progra-
 mátor, dopravního strážníka, nukleárního
 fyzika, fotografa anebo automechanika?

Lidé se spojili na život a na smrt se
 svou civilizací, a proto budou muset umírat
 s ní. Umírat po tisících a po miliónech.
 Snad na hladomory anebo na epidemie, které
 už nikdo nedokáže zvládnout. Je možné, že
 se na poslední chvíli pustí do zoufalé a
 beznadějné války, která dovrší zkázu. Ale i
 kdyby se vyhnuli boji, budou lidé zmírat.
 Ze zoufalství a protože už ztratili schop-
 nost dobývat si chléb. Protože přírodu, kte-
 rá je od nepaměti živila, předtím zahubili.

Celé části světa se nejspíš vylidní a nad místy, kde ještě nedávno zářila světla, se vznese dech moru.

Ale jako po každé katastrofě bude život nejspíš pokračovat. Konec konců katastrofa postihne jen jednu civilizaci, zřítí se hodnoty jen jedné kultury. Do poslední chvíle přece vytrvaly jiné kultury, které odmítly bezvýhradně se vřadit do naší strojové civilizace. Ty jistě přežijí nejméně otřeseny. A právě díky jim mnohé z objevů předcházejících věků přece jen přetrvají. Vynález kola, umění meditace, znalost písma a tedy i vědomí dějin. Nutnost naučí lidi rozumně a úsporně užívat zbytků toho, co po sobě zanechala naše nerozumná a marnotratná civilizace.

Nicméně kontinenty se od sebe opět vzdálí. Bude trvat mnoho týdnů, než plachetní loď přepluje oceán, a také mnoho dní, než koňský povoz dojeďe po stále ještě sjízdných dálnicích z jednoho konce pevniny na druhý.

Proplynou léta a staletí, naďeje další tisíciletí. Dálnice i letištní plochy už

zcela zpustoší pýr anebo je zaneše písek. Sloupy nepotřebných vedení vyvrátí vítr a z oken dosud nestoudně čnějících mrakodrapů budou trčít své ratolesti břízy. Vzduch i voda se budou zvolna očišťovat. A život lidí?

Snad do něho vstoupí více klidu. Člověk se vrátí z planetárního rozměru do lidského prostoru a času. Buď se těšit z ticha, takže zaslechne i zpěv ptáků. Ovšemže jeho život bude namáhavější a svízelnější. Bláhový sen utopistů, kteří věřili, že člověka obšťastní tím, že ho osvobodí od práce, bude zapomenut. Zapomenuty budou ledničky, klimatizace, letadla, atomové reaktory, rotačky, umělé plíce, automatické pračky, televizory, rakety a odposlouchávací zařízení. To jediné šílené století, kdy se člověk v bezsmyslném vzepětí vznesl tak vysoko, že dokonce opustil prostor planety, bude stále více splývat s ostatními bájemi. Jednoho dne je budoucí učenec anebo kněží prohlásí za pouhý přelud, za fikci dávných básníků anebo za jeden z mnoha masově sdílených klamů. Možná, že na toto téma vznikne uče-

ný spor, ale většinu lidí nezaujme, neboť se nijak nedotkne jejich života, jejich možností, jejich cílů či štěstí.

A jejich štěstí? Nevím, proč by měli být méně šťastni než my, kteří jsme žili právě v tom jediném a šíleném století.

V Praze v pondělí 21.dubna 1975

Milan Uhde:

Máj apríl

První setkání vonělo oficínou.

- Pane šéf. -

Za zástěnou dámského oddělení klapl telefon a slečna Karla vyřizovala vzkaz.

- Pane šéf, pan Jambor čeká. -

Pan Kratochvíl postříkal zákazníka kolínskou a vyhlédl ven. Před chvílí začalo lít. Byl tu jen tak nalehko, bez kabátu, a kavárna Na Slovanech, kde s panem Jamborem hrávali šachy, je přes tři ulice. Dost daleko. Může mu někdo půjčit deštník? Bohužel, nikdo nemá. A tak ohrnul límec holičského pláště a vyrazil.

Nikoho to nepřekvapilo. Jeho vášeň pro královskou hru neznala mezí, takže když ho potom někdo sháněl, ať v jedenáct, nebo ve tři, mohl pan Havlíček, který holil u vedlejšího křesla, s jistotou odpovídat, že pan šéf tu bude až zítra ráno.

Tentokrát se vrátil ani ne za půl hodiny, mokrý až na košili.

- No počkejte, Karlo - zahrozil za zástěnu. - To máte u mě. -

Pan Havlíček se usmíval, Karla a dvě druhé slečny vypraskly a pan Kratochvíl se nakonec zasmál taky.

- Já blbec - řekl mému tatínkovi a usadil mě na vysokou dětskou židli, - od rána myslím na to, že je apríl. -

Tatínek byl trpělivý a cestou domů mně to vyložil.

O pět let později jsem se pokusil sám.

Milan Č. z naší třídy kamarádlil s hol-kama. To byla ve čtvrté obecné neodpuští-telná hanba. Sepsal jsem holčičí anonym, v tělocviku jsme to strčili Milanovi do kapsy a při oblékání jakože náhodou našli. Vyznání bylo věrohodné jako slečna Karla, když posílala zaměstnavatele do lijáku. Snad právě proto můj jmenovec duchapřítomně prohlásil, že to psala ne jemu, ale mně blondatá Martička, která bydlela naproti našeho. Velice rád a velice tajně jsem se po ní díval, a tak jsem se začervenel, klu-

ci zařvali, v rozčilení jsem jednoho kopl a neodpuštělná hanba padla na mě.

V šestnácti jsem byl méně původní, zato úspěšnější. Obětí šest. Pak mě naši od telefonu zahnali.

- Tady poručík Zeman, Bezpečnost, Brno pětka. Připravte si papír a tužku. - Jistě to znáte.

V osmaadvaceti jsem začal vymýšlet podvrhy. Co nejvědecktější. Dnes se stydím, jak byly průhledné. Přesto se důvěřivců našlo ještě mnohem víc, než jsem při svém zdravém sebevědomí předpokládal. Dlouho jsem si dopisoval s jedním docentem. Pěstoval biblistiku. Jako koníčka. Prosil mě, abych mu za úplatu půjčil knihu nálezů holandského profesora, odkud jsem vybral, přeložil a přetiskl zápisy jeruzalémské Velké rady z jednání o Ježíši Kristu. Zápisy jsem datoval podle křesťanského kalendáře. Pana docenta to netrklo.

To už jsem tomu propadl. Svatý Hugo, kterému je připisán první den toho šálivého měsíce, se stal mým každodenním patronem. Objevil jsem starou pravdu, že svět si z

lidí střílí a chce být brán vážně. A není vždycky tak hezký a nevinný jako slečna Karla. Ovšem já jsem zase nebyl tak moudrý jako pan Kratochvíl. Oplácel jsem. Nebo jsem sam začínal, kdoví. Už se v tom nevyznám.

Můj patron mě vodil po stále spletitějších cestách, z nichž nebylo úniku.

- Je to vynikající, maminko - dal jsem se například slyšet, když jsem jako host u rodičovského stolu dojedl řekněme maso v čínské omáčce. - Můžu dostat ještě? -

Maminka bývala advokátkou a statečně a marně se snažila obstát i v kuchyni.

- Pokud někomu nechutnalo - odpověděla tónem, kterým u soudu drtívala protistranu, - nemusel jíst. -

Ale mně chutnalo a chtěl jsem jí udělat radost. Přiznal jsem se k tomu nahlas. Požádala mě, ať jsem zticha, že tu komedii zná a není na ni zvědavá. Já jsem totiž léta předtím její kuchtění všelijak shazoval. Mám spornou polehčující okolnost, že z lásky. Toužil jsem jako děčko, aby maminka byla dobrá ve všem všudy, a zraňovalo mě,

že není. Trochu později, než to bývá obvyklé, jsem pochopil, jak jsem hloupý. Hloupější než ten docent. Ale co se stalo, už se asi nemůže odestát. A tak jsem poslechl a byl jsem zticha.

Zhruba v té době se mým aprílům přestalo dařit. Z osvědčených nápadů se najednou žádný nehodil. Myslel jsem, že za to může svět. Zřejmě se změnil. K horšímu. Jak jinak si vysvětlit, proč třeba nejde zavolat a ohlásit se jako Bezpečnost některému z těch zbylých přátel, co je odevšad vyhodili nebo právě vyhazují.

Anebo apokryfy. Co s nimi? Dokonce i docenti dnes vědí, že všechno je jinak. Kromě toho se v domě oběšencově nemluví o provaze. A o čem mluvit, když je oběšenec tak zvláštní, že se v jeho domě stalo provazem vlastně všechno?

Nadešel letošní první duben. Zvedl jsem telefon a mlčel. Pouze vnitřním sluchem přes hranice času jsem zachycoval řev spolužáků ze čtvrté obecné, tenkrát když se mně dílo poprvé vymklo z ruky.

- Apríl, do huby ti naplil. -

Jak jsem tak držel tu minutu ticha, pojednou v tom složitém zařízení, které s naší domácností po celý rok roztodivně žertuje, ustal oznamovací tón a promluvil mužský hlas. Skutečný a profesionální.

- Pan Uhde? Tady telegraf. Připravte si papír a tužku. Máte? Tak ten papír zahodte a tužku si strčte do prdele. -

Nechal jsem ho domluvit. Aspoň jsem se přesvědčil, že svět se nezměnil a že spíš se mnou to jde s kopce.

Takovou věc si člověk nerad připouští. Naštěstí byly vynalezeny pravdy, které přinášejí útěchu. Třeba Goethova: Kdo jedná, nemá svědomí.

Šel jsem na to jednodušeji. Vždyť mně kromě dobrého apríla nic nechybí. A potřebuju ho vůbec?

Zkusil jsem to vzdát. Poctivě a do důsledků. Dokonce i tento fejeton měl být původně májový. Jenže jak jsem ho v hlavě obráběl, klouzal stále kamsi jinam, až sklouzl do aprílového bláta. Jako celý ten pokus.

Když je vám skoro čtyřicet, vyskočit

z vlastní kůže jde velice ztěžka.

Prožil jsem čtyři pusté týdny. Pak jsem se začal modlit ke svatému Hugovi jako dřív. Že to po tom všem připomíná blázna, který se chtěl posadit a zároveň postavit? Možná. Ale v Mikulově jsem kdysi pil takové víno. Začátek natrpklý, pak sládkne a na konci se obě ty chuti nepopsatelně spojí. A taky pamatuju jednu dívku. Uměla vypláznout jazyk a zašklebit se, že mě vždycky až zamrazilo, jak jsem se bál, že jsem jí jenom k smíchu a že mě nepolíbí. Ale mýlil jsem se a byly to nejkrásnější zmylené v mém životě.

Takový nápad na apríl bych chtěl. Žádný jiný. Zbývají dva dny, jestli ještě platí, co platívalo za mých klukovských časů, že třicátý duben má stejná práva jako první. Ale i když nebudu mít štěstí, stejně toho nenechám. Třeba na to přijdu do příště. Anebo do přespříště. A pak se ozvu.

Brno 28.dubna 1975

Ivan Kadlečík:

O trávě

Mám syna Juraja, ten mal zasa nedávno meniny. Ani som mu nestihol zagratulovať, lebo som nechtiac a náhodou nebol pri večernom sčítaní obyvateľov svojej domácnosti. Potom už chlapec dávno spal a jeho sny sa blížili k ránu. Nie, nebol som na nijakom fláme, nebol som za ženskými. Ale o to nejde.

Unavený a otrávený kráčam vtedy domov, v hlave mi hučí aj oď nikotínu. V neďalekom parku je krásny trávnik, ten ma najviac upútal a akosi nevedomky potešil. Oď dojatia, že ešte je, bol by som si naň ľahol, keby ma doma nebola čakala ustarostená manželka. Ale o tom potom, povedal by môj avokor.

Odborná literatúra píše, že každý okrasný trávnik treba udržiavať krátky, hoci na druhej strane by ho radikálne strihanie zo-

slabovalo. Preto sa musí častejšie kosiť, sekať. A občas prejsť váľkom, udupať, pri-tlačiť šľapacími doštičkami, vyvalcovať a podobne. Len vtedy bude hustý, sviežo ze-lený, dobre zakorenený.

Keď som sa vrátil domov, siahol som do knižnice, kde sa mi predtým, ako vidím, niekto hrabal a deti sa k tomu nepriznali, a náhodne som vybral knihu o básnikovi Puškinovi: Podplukovník Liprandi Ivan Petrovič! - predstavil Inzov hosťa, ktorý sa Puškinovi prívetиво uklonil, duchaplne za-bávajúce vysokú spoločnosť, ktorá si naozaj myslela, že ide o zábavu. Nepoznám ani jed-no vieryhodné evanjelium, vraví; jednomu by som však veril, lenže to nie je napísané. Myslel tým evanjelium Judášovo.

Obdivuhodný človek, tento Liprandi. Aj vďaka nemu sa o Puškinových výrokoch vo vyhnanstve, o jeho názoroch, stykoch a hlavne básňach, ktoré v odpisoch kolovali po salónoch, dozvedela nielen petrohradská vrchnosť, ale sa takto zachovali aj pre budúcich čitateľov, pre literárnych histo-rikov a životopiscov s oneskoreným zapalo-

vaním. Liprandimu to zapalovalo presne, a bez neho by azda veľa cenných myšlienok zostalo nezvestných. Takže je vlastne veľmi dobre, ak každý Puškin má svojho horšieho či lepšieho Liprandiho s nejakou hodnosťou.

Potiaľ mi je vec jasná. Iba nechápem, prečo by mal niekto v obavách strážiť v podstate slabé a bezmocné slovo, báseň, vetu, myšlienku, literatúru.

Dávno, keď som ešte chodil do kostola, často sme tam spievali slová Tranovského... kým satanáš /toto slovo sa mi ako chlapcovi hrozne páčilo/ své proti nám vysílá; ten starý nepriateľ zkažiť by nás chcel; moc a mnohá leť hrozná zbroj jeho jest, nemá v svete rovného... Nadnesená, premrštená a patetická sa mi videla najmä ďalšia časť verša... slovíčko jej porazí... To predsa nie je možné, to bude veľký omyl, vravím si a pozerám, či to náš klasik Pavel Országh Hviezdoslav nepreložil do slovenčiny lepšie. Ale aj on tak isto: Slovíčko z ňôh ho zrazí! Pozerám teda modernejšieho básnika Štefana Krčméryho, ktorý na psychia-

trii v Pezinku ešte stále veril to isté, iba namiesto pojmu slovičko, popri viacerých bizarnostiach textu, má v uvedenom verši - sloveso! Je mi to všetko čudné, je mi to nepochopiteľné. Nuž teda čo?

Tráva je pochopiteľnejšia, zdá sa mi. Možno aj preto, lebo poznám napríklad slovenské príslovie o tom, že keby si trávu do Juraja aj kliešťami ťahal, neporastie; po Jurajovi, naopak, bude rásť, aj keby ju kladivom zatíkali. Aspoň vieme, čo potrebuje tráva.

Ej, veru, je hlboká a vtipná tá naša ľudová múdrosť. Preto si nervy, chvejúce sa pri každom zazvonení pri dverách, liečim okrem alnagonu s lacným pivom čítaním ZáturECKÉHO zbierky slovenských prísloví, porekadiel a úsloví. Nie som egoista, podelím sa s inými, hľa: Hľadí na mňa ako upečená ryba. Zalejme tie žale, lebo je lepšie, tvrdia vinohradníci v Modre, viac zjesť ako menej vypiť. Pekným slovom i psa utíšiš. - Alebo v Trenčíne: Poky slova, poty človeka. Človeka chytajú za slovo, vola za rohy. Nuž tak, Juraj Tranoscius. O Dzure už

tráva bude rásť, čo by si ju hámrikom pral do zeme, hovoria zasa v inom kraji.

Teda trávnik. Má aj veľké nároky na pôdu, hovorí sa v knihe Okrasná záhradka, strana 249. Preto ju musíme neustále oboha- cováť živinami rozmanitého pôvodu. Inak trávnik zarastá machom, vznikajú obávané prázdne miesta, ktoré sa potom stávajú obľúbenými hniezdami všetkých možných burín, citujem. Ak vec dospela tak ďaleko, nepomáha iné, ako pôdu radikálne prekopať, alebo zrigolovať. Už z toho, čo sme doteraz uviedli, jasne vyplýva, že udržiavanie trávniku nie je také jednoduché, ako nám to často nahovárajú reklamné prospekty... (konec citátu).

Slovo je tuším tráva.

Martin asi 5.5.1975

Ludvík Vaculík:

Feuilleton o 1. Máji 1975

"Byl první Máj..."

Račte odpustit - píše Jan Neruda roku 1890 - že začínám také já ještě tou naší poeticky sice líbeznou, přece však jen až přespříliš otřepávanou frází!...

A mně zas račte odpustit, prosím já roku 1975, že se na Letenské pláni trochu jako naivně ukryji za Nerudu, abych vyjádřil něco ze svých pocitů nad Prvním májem, vlastně nad letošním součtem všech Prvních májů, na něž musím myslet, uvážím-li zkráceně všecko, co se událo za osmdesát pět let ode dne, kdy Neruda napsal:

"Zvláštní den! Podivná nálada! Nikoli strach - ach ne, toho mně nepřípadla ani možnost - ale takové divné čekání čehosi neurčitého, naprosto neznámého zachvělo také mými všemi nervy. Pocit nikoli příjemný. Pamatuju se jen na dva momenty ve svém ži-

votě, kdy - ač podoba s nynějším momentem třetím není takto pražádná - jsem měl pocit přece stejný... Po prvé roku 1848, v oněch hodinách, kdy Praha byla bombardována; tu se též pocit probouzel a udržoval mezi jednotlivými výstřely pumových moždířů. A po druhé roku 1866, onoho dopoledne, kdy Prusové se blížili Praze."

Je dnes na pováženou i jen opsat předešlý odstavec, ježž Neruda před pětadesáti lety stvořil docela volně: dojem z dělnického pochodu, jenž mu byl vysloveně sympatický, přiřadil k dojmům z dějů katastrofálních. A je to přece známo: silné dojetí z velikolepého dobrého děje může být provázeno mrazením jako při strachu, a naopak mohutné špatné děje, například bouření živlů, mohou člověku působit pocity až estetického řádu. Blbec však byl by se i tehdy Nerudy dotěravě vyptával: Proč vám napadá právě bombardování? A cože jste měl na mysli těmi Prusáky? - Jenže neměl tehdy ta úřední práva.

Ani já jsem se ovšem nepotřeboval bát toho množství lidu na Letenské pláni. Naopak připadal jsem si tu chráněnější nežli

ve svém domově, rozhrábnutém několik dní předtím policejní prohlídkou. Tíseň, jež se mnou od té doby seděla doma i mne všude provázela, taďy opadávala, jako bych ji se sebe stíral prosmýkávaje se davem, jehož členové jednostejně zvolili si za ochranu osobní nelišení. Dal jsem si předtím, jen tak ze sportu, za úkol odhadovat, kolik je tu asi dělníků a jejich předáků, kolik úředníků a jejich přednostů. Nuže, to nebylo nikterak možné: snad tato slavnost sama vybrala si mezi všemi vrstvami lidí nějak si podobné, ale známo je také, že není u nás viditelně příkrých sociálních rozdílů. Pojď Andulko do háječka - hrály tlampače náramně silně jako u kolotočů, a mně se - jako u kolotočů - odlehčovalo. Jenže zároveň do mne zvenčí sákl smutek z porážky: netěšilo mě pozbývat strachu tímto šalebným způsobem.

Nad prostranstvím se vznášely veliké šedivé balóny: každý pražský obvod měl tu jeden svého čísla, a nyní se lidé křížmo prodírali pod své číslo. Od balónů vedeny v písku bílé čáry, na nichž těsně stáli

dělničtí milicionáři v uniformách z vojenského sukna, pouze však montérkové barvy. Jejich velitelé se vysílačkami domlouvali o spojení. Pořadatelé s páskem na rukávu dávali lidem rady, takže nikdo se nemohl ztratit, kdo se rozhodl tu být. Ve svém pruhu každý už snadno našel svůj závod podle veliké firmy s odznakem či podle předáka s přednostou, kteří zde byli dřív. Jakýsi muž, jenž právě i s dítětem za krkem našel šťastně své místo, zažertoval: "Pane Svoboda, udělejte mi čárku!"

Chladivý vítr hnál nízká oblaka a rozvíval transparenty v rukou pověřených nosičů i prapory na stožárech nad dlouhou, rudě potaženou tribunou v čele prostranství, zatím prázdnou. Do zahájení slavnosti chybělo asi půl hodiny. Dav se mísil a zas třídil, a já o něm přemýšlel. Neruda píše o hrozivě působícím mlčení pochoduujících dělníků, vedených "měrnou myšlenkou", jejíž silou "se veškerá posavadní situace společenská i politická jedním trhnutím dnes pozměnila". - Nuže, nemohu myslet jinak, než že odté doby dosáhlo dělnictvo

svého, kdyžtě se tak zklidnilo a už nehrozí, když v přátelském ropotu povídá si tu o věcech, jež má, a nic o tom, že by bylo třeba změn, jež by znamenaly více...

(Někdo zvoní u mých dveří, vytrhávám tento papír ze stroje a ukrývám kamsi, jdu otevřít. Byl to výběrčí nájemného! Milý, dobrý výběrčí!)

Strojový buchot pochoďové hudby pojednou ustává a z tlampačů zaznívá hymna: Kde domov můj - Nad Tatrou sa blýska. Všichni ustrneme v pozoru, i děti jen tiše patičkami točí důlky v písku. A já vidím: na tribuně se už černají sváteční oděvy dělnických předáků, blyští se tam brýle ministrů, nejedna paže je ve vojenském pozdravu ohnuta ke generálské čepici. Revoluční prapory krotce pomlaskávají v májovém vánku. Klikatým bleskem projela mozkiem vzpomínka na komunu, na rudé prapory anarchistů...

"Zvláštní - ba prazvláštní den!" zřetelně slyším šeptat Jana Neruda, zapomenutého doposavad na chodníku na Příkopech, bylť nestačil znamenat, že dělnické batail-

lony dávno již prošly, že za pětadesát let ušly jinačí dráhu nežli jen z Karlína na Střelecký ostrov a že jejich předvoj, nasednuv cestou do státních automobilů, dorazil na Letenskou pláň.

Dozněla hymna. Když k mikrofonu přistoupil vůdčí dělnický předák dr. Gustáv Husák, aby promluvil o věcech všeho lidu, stalo se něco, co jsem věru neočekával: neslyšel jsem ničeho. An shromážděný lid poznovu začal tak hlasitě o denních předmětech již dosažených, o zábavách, o dětech a o počasí. Chvilí jsem tam ještě postával, pak jsem ve zvláštní, rozpolcené náladě šel domů.

Ano: Byl první Máj 1975!

"A kdo jej co muž dozrálý, myslivý, prožil, do dnů svého života na něj nezapomene!"

Praha 7.května 1975

Pavel Hruží:

Neje sa všetko také horúce...

Nechcem sa škriepiť ani tak s pátrom Malthusom a jeho nasledovníkmi, ako skôr so slávnymi hlavami, čo považovali škriepky s malthuziánstvom za nevyhnutné. Čas už všetličo vyriešil, diletanti v prírodovede, tj. skoro my všetci, už vieme svoje a hotovo.

Ak populácia vzrastá geometrickým radom, rovnakou mierou sa množí aj jej obživa. To vedel už prvý anatóm, čo v túžbe po lahôdke objavil trepanáciu lebky, aj prvý garbiar, ktorý začal zdierať z kože blížneho svojho. Nehovoriac už o majstryňiach najstaršieho remesla a ich klientele. Veď už takmer v našich dobách stačila štvrtka pečeného prasaťa Augustovi Silnému, aby večeru zúročil v päť embryí - a budúcim matkám nebolo tiež viac treba. Nanajvýš zbytky hodokvasu.

A teraz, keď prešli časy prísneho háje-

nia? Každý rybár už chytil patruha jazerného, ktorému trčal z papule okáč fialový, ktorému už tak netrčala, ale predsa, závojnátka múlna. A o prvej potrave pavúčich samičiek po oplodnení vie už každý deviatok.

Veru, veru, stačí sa pozrieť, čo komu leží v žalúdku. Môžete z toho o malthuziánstve vyčítať rovnako všetko ako z vojakovho esšusu mesačný jedálny lístok. Žiada sa pri tom len jemné snímanie vrstiev, dodržiavanie hierarchických ukazovateľov a subordinácie.

Odjakživa sme sami seba zožierali a žrali sa medzi sebou, s chlpmi i bez nich. Netreba sa ísť učiť na súostrovie Pomotou, prečo už Kain aplikoval pästný klin na príslušníka vlastného druhu, famílie a čeľade.

Príklady tohto druhu sú však vždy hrubé a akosi nemôžu uspokojiť, iba ak posledných medzi rovnými, čiže najväčších z nás laikov. Predsa však. Vráťme sa k Silnému semenu a plodstvu.

Malí Silní hneď od začiatku začali zožierať svoje matky, ale celkom sa im to nepodarilo, čo je podľa niektorých jediný

rozdiel medzi rakovinovým ochorením a graviditou. Malým Silným stačilo aj nie všetko. Trištvrte roka žili zadarmo, nereprodukujúc sa neprodukovali, ibaže trochu pomáhali s odpadom. A matere museli piť a veľa jesť. Toto je prvá trhlina do kontinuítne rastúceho geometrického radu. Zaplátať ju možno len zavedením osobitného nadindividuálneho kontinua, ktoré neviem nazvať inak než všeludským clearingom, mysliac to takto a síce:

Ujmite sa chudobného pútnika, dajte mu jedlo, nápoj a posteľ - u niektorých kmeňov aj s manželkou. Vykonali ste bohumilý skutok a vôbec zaň neočakávate odplatu. Podľa stupňa tohoto neočakávania sa zvykne merať pohostinnosť národa. Z neúplných údajov vysvitá, že najmenej pohostinní sú Česi a najviac Slováci. Nešovinnistické vysvetlenie je jednoduché: tí prví si uvedomujú nedomyšliteľné možnosti clearingu, tí druhí nevedia o tom vôbec nič; čo je našťastie v konečnom dôsledku rovnako fuk.

Pre prostredných z diletujúcich by sa dalo povedať, že jest clearing vedomý a jest

clearing spontánny, a predsa je iba jeden clearing.

Ak mi ukradnú z detského vozíka koliesko, ukradnem ho vzápätí susedovi, sused ďalšiemu a vlna za vlnou sa valí. Pokým sa privalí späť, dečko dorastie.

Ak mi dá po papuli dakto, kto na to má, dám ja tomu, kto na to nemá, a ten už vec poženie ďalej. Návratnosť je zdanlivo diskutabilná, ale znalec prírodných zákonov sa neprieči. Zvlášť ak nemá na to papuľu.

Ak urobím dobrý skutok, ťažko môžem čakať od blízkeho svojho, že ma tiež ovalí chlebom, urobí to inému a možno vôbec nie zištne. A štafeta ide ďalej. Len vypočítavec čaká na výsledok tohoto rozostavného behu, vedomec vie, že sa skôr dočká konca behu životného. Ale vráti sa mu všeličo, aj to, čo vôbec nepožičal. A aj jemu sa ťažko vracia; preto vedomci zväčšia nie sú pomstychtiví. Podstatu javu tušia už deti, vykrikujú Edeň beďen rovnako ako krvný mstitel' Ed'em beď'em.

Veru, veru, hovorím vám: nechcete oko od bezočivých, zub od bezzubých a krv od

múmií. Keď nie pre nič iné, tak pre fakt, že vzájomná výmena kvitne vysoko nad jednotlivcom a že dokonca aj v kolektívnych hrách treba dlho čakať na vyplnenie onoho: "Počkajte, veď vy prídete k nám!" Ligy sa rozširujú donekonečna.

Chcejúc teda zhrnúť povedám: nastávajúci Silní žijú iba zdanlivo zadarmo.

Keď podávam v preplnenom autobuse korunu dopredu a nič sa mi nevracia, neznamená to ešte, že človeku sa ani nechce veľmi vracať. Pociťujem jasne, že som účastníkom multilaterálnej reciprocitý. Strohá jednoduchosť tohoto všeobecného javu však dáva tušiť, že v týchto oblastiach - výmeny tovarov a obeživa - máme už dočinenia so zákonom. A preto ostanme radšej pri mnohostrannom clearingu, je zdanlivo ľudskejši.

Málokedy som niečo poskytoval vo vedomí, že neočakávam ekvivalent alebo protislužbu. Ak áno, tak len v bezvedomí. Sotva kedy som prijímal či už pod vínom, chlebom každodenným alebo obojím a myslel pritom na vrátenie podlžnosti. Lebo vedomý clearing má práve tú výhodu, že bezprostredne

nezaväzuje ani darcu ani príjemcu. S jedinou, ale postačujúcou podmienkou: účastníci musia byť aspoň traja.

Z tohoto hľadiska by sa nám Kainov prvočin zdal nekorektný, ale nezabúdajme, že doma čakali na deti Adam s Evou tušiac asi, o čo ide, lebo - ako možno čítať v Gen. kap. 4 - k. 13, 5, 26, 14 - namiesto toho, aby sa zožierali sami so sebou, boli splodili Ábela pastiera ovci pre geometrický rast Fourierov a Kaina oráča pre Alchorezniho rozvoj aritmetický.

Ibaže prirodzený beh vecí zvrhol a zavrhol špekulácie.

Ak sa vám vidí, že sme odbehli až príliš, máte pravdu, človek by nikdy nemal zájsť tak ďaleko. Dôkaz bol uzavretý už vopred, je priamy v sebe samom.

Iba podľa novších výskumov princípu neurčitosti možno s určitosťou dodať, že je veľmi pravdepodobný istý konečný kvantitatívny stav bielkovín na Zemi. Niet vraj obáv, že by bielkovín na dlhšiu dobu ubudlo alebo pribudlo. A ak diletantom chýba vo vede cit a ľudskosť, vedzte, že aj o to sa veda postará.

Nebude tiecť krv a prestanú smrdieť báchy, budeme sa navzájom zožierať v pilulkách. Ach, bože, bože, achich, páter, páter, je to také jednoduché, až to vôbec nebolí. A už vari vôbec ani nestojí za reč.

A je ťažko rozhodnúť aj najmenšiemu z laikov, či niekde je nadmerná populácia biologickou zbraňou a či iba hromadením vojnového proviantu.

Každopádne je škoda zamýšľať sa nad Malthusom, človek vie svoje a hotovo. Ešte dlho nebude pred jedlom vinšovať: "Nech žije!", ale len: "Dobrá chuť!"

Ale ľudia sú priberčiví, nie každý chce na fruštík maratónovo stehno, kdekto radšej podhrdlinu z eunucha. A vôbec nie všetci by hneď išli vracať, povedzme, energiu ľudstvu plodením. A naše samičky, ufajme sa, budú stále na zjedenie. Ako vravím: nehodno sa škriepiť o samozrejmostiach.

Martin 25.5.1975

Miroslava Rektorisová:

Koníček

Hořců je na osm set druhů. Několik jich mám. Gentiana verna - neboli hořec jarní - mezi nimi není a kdoví, jestli kdy bude. Za peníze se nekoupí, nikdo ho za nic nevymění. Získat ho ze semínka je pěstitelský doktorát; ztroskotali na něm onačejší alpinkáři, pokud se k semenům vůbec dostali. Že je hořec jako hořec? Tak to jste ten jarní nikdy neviděli, natož pak několikaletý trs. Je to drůza sestavená z uzounkých lístků, kdyby to bylo vidět pod záplavou modrých trubkovitých zvonků. Kéž by mi vykvetl aspoň jediný.

Z ciziny jsem zjara dostala originální sáček s atraktivním portrétem kýžené kytičky na obalu. Uvnitř nebylo víc než sedm sotva tušených puntíků. Jenomže na rozdíl od některých jiných institucí úřaduje božstvo naschválou opravdu svědomitě. Rozumná

doba k setí dávno uplynula. S pocitem mar-
 nosti jsem neviditelnému obsahu přece jen
 ustlala do kalímků od hořčice a poklad na
 dva týdny vsunula do nejzazšího kouta led-
 nice, aby promrzl. Vedla jsem přitom tako-
 vouchle řeč: "Mlynickou dolinu tu nemáme,
 jak jinak vám ji mohu vynahradit? A vůbec
 si budete muset zvykat na nejhorší. Mráz
 u nás nebude ani v lednu a sníh už teprve
 ne." Kdyžkoli vrzla dvířka lednice, šly na
 mne mráčky. Co kdyby mužští kelímek pova-
 lili? V březnu jsem opožděně síla a pak se
 dlouho nedělo nic a nic, nadarmo jsem z
 otřesně holé země vytahovala každý náznak
 klíčku očima i lupou. Konečně se nebe smí-
 lovalo. Čtvereční decimetr výsevu se zaze-
 lenal a příčinlivě přibýval do šířky i výš-
 ky. Aby ne, byl to rozrazil, lebeda, husí
 nožky, zaječí zelí, kopřivy. Džungle plev-
 le. Ale po bedlivém mikroprázku jsem v
 nejspodnější etáži vystopovala sedm stejně
 vyhlížejících dvojic děložních lístků; nic-
 ky sotva dvoumilimetrové, co nepůjdou piký-
 rovat ani pinzetou; jestli ale koukám na
 hořce, je na to nejvyšší čas. A vída! Ze

země se souká mohutný kořenový systém, typický pro vysokohorské kytičky.

Komu to povím nejdřív?

Příteli, co se právě vrátil ze Špičáku, kde si ověřoval, co vyžaduje dřípatka, protože on chce, aby mu kvetla i v Senohrabech? Nebo snad skalničkaři, který mi chce ukázat první koupata alpského mečíku z vlastní kultury? A rozhodně nesmím vynechat kamarádku, jež se na druhém břehu Sázavy pekluje s rozkošnými, ale vrtošivými lewisii!

Telefony drnčí podle narychlo sestaveného pořadníku.

"Jsi dobrá," vychvaluje mě unáhleně první v pořadí. "A co je s bronzovými devaterníky? Pár bych jich bral!"

I majitelka bedničky s lewisii gratuluje předčasně a přechází k tomu, co zajímá ji. "Jaks to udělala, aby modrouškám neshnily krčky?"

"Dostaneš kousek pravého kravince," slibuje průzkumník šumavských pasek. Na ten totiž narazil, kdežto na dřípatku ne. To se ví, hořec nechce ani trus kamzičí.

Taková sdělení mezi námi šustí po telefonních kabelech, jak je rok dlouhý. Od čemeřic po ocúny.

"Copak ti lidé nemají jiné starosti?", divila by se asi nezúčastněná osoba, pokud by nás poslouchala.

"Děkujeme za optání, je to právě naopak."

Dnes se člověk bez koníčka sotva obejde. Vždyť mu pomáhá zdolávat psychické zátěže základní povahy: existenční starosti, osobní karamboly, nulové uspokojení z práce, nepřírozené životní prostředí a ještě některé další. Často se dostáváme hned do několika nesnesitelných situací najednou. Pak je bezpečný jen svět, který si vytváříme sami; nemáme-li takový, můžeme se rovnou odebrat do léčebny. Hříšně zjednodušená, ale notoricky známá rovnice!

Nejraději bych ji škrtila. Vždyť přece nepotřebuji ospravedlňovat to, co mě baví; tím méně mám co volat na pomoc psychology nebo dokonce psychiatry. Jednak mě ani nenapadá spekulovat se svou zálibou jako s investicí, která se mi může vyplatit - ne-

vidím v ní pojistku proti rizikům ve zlých dobách. Ale jednak a hlavně je čistě jen moje věc, zda mám koníčka, jakého a proč. Tak jsem to cítila donedávna. Z omylu mě vyvedl náraz reality. Z vyššího rozhodnutí jsem v té věci měla podat vysvětlení. Hned. Auto stálo před domem.

Po té příhodě jsem se pro všechno rozhodla, že napříště nebudu o situaci na své skalce podávat telefonické zprávy. Přátelé by mohli mít tytéž nepříjemnosti. Jistě, nebude snadné nechávat si pro sebe, co všechno se děje mezi kameny na stráni nad Sázavou. Ale co bych neudělala pro kamarády!

V tom to zvoní. Z druhého konce kabelu se nese echo, že v Dobřichovicích pomalu rozkvétají zlatohlavé lilie. Je po rezervovanosti. Musím je přece vidět.

Samosebou - pokračování budou mít i příhody mého hořce jarního. K blahopřáním ještě nedozrál čas. Semenáčky totiž popadají, jestli vítr zažene pokaženou atmosféru našeho hlavního města i nad jejich květináč. Také pro ně je to příliš vážný stres.

Co pak?
Všechno znovu!

V Praze dne 19.června 1975

Milan Šimečka:

Fejeton o zemině

Jistě bych mohl napsat fejeton o něčem jiném, když ten starý o zemině mi byl odebrán. Ale proč? Zemina byla to prvé, co mě napadlo, když jsem si sedl, abych napsal fejeton. Pokusím se tedy o rekonstrukci toho starého fejetonu, který mi byl podle zákona odebrán, což jsem potvrdil svým podpisem.

V tom fejetonu jsem psal o tom, že zemina je to, co zbuďe na povrchu zeměkoule, když z ní buldozéry oškrábou vrstvu úrodné prsti. Po tři roky, které mi připadají jako zajímavá kapitola v životě jiného, leč mě zvláštním způsobem blízkého člověka, rozrývám tento nahý a nevzhledný povrch Země nepatrnými škrábanci, z vesmíru zcela nepostižitelnými. Začínám s tím hned ráno, ale musím trochu počkat, protože Katona Béla, který bude dnes dávat pozor, abych ne-

rozryl také vodovodní potrubí, se věnuje své pravidelné ranní potěše. Sleduje z nenápadné pozorovatelný ranní toaletu jedné paní. Když Katona Béla přichází, vidím na jeho tváři, že měl dobrý obraz. Paní, která pak spěchá kolem do úřadu, jistě netuší, jak významně poznamenává radostný začátek nového pracovního dne.

Zemina má řadu vlastností, které, jak vím zase z předchozího pracoviště, zkoumají výzkumníci v bílých pláštích. Viděl jsem, jak ji hnětou, vaří, rozmělnují, propírají a prohánějí důmyslnými přístroji. Pro muže na rypadle je důležité jenom to, jak se ta kurva zemina poddává zubům lžíce. Když do ní vnikají bez zaváhání a rameno vynáší vrchovatou lžící, rýha se očividně prodlužuje a navršená zemina naplní svým objemem rychle výkonnostní zvyklosti. Ticho po zastavení stroje je úlevné a cigareta obřadem. Kolega Horváth Imrich jede okolo a zdárví mě otevřenou dlaní, všichni se tak zdravíme, je to pěkné. Horváth měl kdysi dílnu, vyráběl v ní uzávěry k sodovkovým lahvím a podařilo se mu patentovat jakési zlepšení.

Od té doby vynalézá takřka na každém kroku. V závodní jídelně se smutně dívá na chlapy, jak pižlají lžičkou tuhé hovězí. Protože on vynalezl kombinaci nože a vidličky, jako dělané pro shon závodních jídelen. Ale nepochodil, narazil na nepochopení stejně tak jako s vynálezem, který spolehlivě zachraňuje při haváriích cestující i posádky letadel. Mánil jsem z něho princip tohoto vynálezu, ale Horváth je podezíravý. Když jsem mu potměšile radil, aby se obrátil na Panamerican nebo TWA, hrdě takovou možnost odmítl. Řekl, že je sice Maďar, ale tato republika mu natolik neubližila, aby ji zbavil dobrodinií svého objevu. Cítil jsem se tehdy trochu zahanben a už se na nic neptám. Když však čtu v novinách o nové letecké katastrofě, mrazí mě v zádech; co když...?

Dobrá zemina není moc sypká ani moc soudržná. Musí pěkně držet stěny, nezavalovat se. Kameny zvící lidské hlavy se dají vydržet, ale když se objeví balvany, je po náladě. A jíl, pánové, to je vůbec svinstvo. Suchý jíl je tvrdý jak skála, vlhký se lepí a trhá se s doprovodem celé škály

mlaskavých zvuků. Když je u toho Ján Potúček, probudí ho to z jeho věčné letargie, a protože mu všechno připomíná jen jedno jediné, informuje mě zřetelnými posunky o svých představách. Už mu otrnulo. Před časem ještě pošilhával po blízkém lese a vykládal mi, že si v něm už našel větev, na které se oběsí. Jeho přičiněním totiž otěhotněla jedna cikánka od Galanty a Potúček se nemohl smířit s tím, že bude patnáct let odvádět prohnané matce dítěte tři sta korun měsíčně. Počítal to na papíře a vyšlo mu, že ho ta chvilka potěšení vyjde na dvě auta. Od té doby očividně scházel na těle i na duchu, protože začal myslet na svou ženu, za kterou se každý ještě ohlédne, na syna, který už brzy pochopí hanbu svého otce, na škodolibost vesnice, která mu závidí velký dům, fiata a šedesát tisíc na knížce. Hodiny jsme řešili problém tohoto neúměrného trestu za prostý hřích. Pak jsem mu poradil, aby se se vším svěřil své ženě, protože ženy často řeší krizové situace s neobyčejným smyslem pro praktično. Další pondělí se Potúček vrátil jako vyměněn. Vyprávěl mi,

jak se přiznal a jak se mu ulevilo a jak pak spolu se svou ženou klečeli a celou neděli plakali a jak se dohodli zapírat a zapírat a soudit se a soudit se. Potůček se cítil očištěn, tajemství hříchu bylo zřejmě těžší než hřích sám.

Zemina má také svá tajemství. Mezi bagristy kolují legendy o vykopaných pokladech. Koukám taky někdy do jámy a představuji si, jak se z rozkopnutého hrnce sypou zlaté dukáty, jak je sbírám, těším se s nimi a pak je odevzdávám státu, abych přispěl svou troškou do mlýna devizovému hospodářství. (Upřímně však doznávám, že tohleto jsem v tom fejetonu, který mi byl odebrán, neměl. Tato myšlenka mě napadla až teď; protože ji pokládám za dobrou, doplňuji jí původní odebraný text. Ale i tak nevím, kolik zlata je třeba vykopat, aby si člověk udobřil stát.) Zatím se mi však poklad vyhýbá. Ze země lezou spíše takové ty hnusné vnitřnosti, doklady postupujícího znečišťování přírody a stavbařského šlendriánu. Položhnílé cáry igelitových folií, kusy dřeva, skleněná vlna, která se tahá jako anděl-

ské vlasy na vánočním stromku, dráty a kabely, dlaždice a obkládačky. Jen jednou jsem vykopal něco cennějšího. Kompletní ročník Listu paní a dívek z roku 1932. Baťa v něm inzeroval dámské střevíčky za 49,90. Nechal jsem si ten vzkaz z dávnověku pro sebe.

Zemina zevšední. Její fádní hněd unavuje oči. Za deště a za lezavé zimy unavuje srdce i mozek. A čeho se dokopeš? Ničeho, holoubku.

Můj přítel Šipoš odmítá o zemině uvažovat. Je to sedlák, kterého převratné změny odtrhly od půdy a přisoudily mu rýt se v neplodné stavbařské hlušině. Šipoš ale na tyto změny nežehrá. Je to přesídlenec z Maďarska a s lehkou nostalgií vzpomíná, jak ho kdysi otec pronajal na smlouvu velkému gazdovi. Pamatuje si přesně, co v té smlouvě bylo, postel a strava, kabát a boty a jeden den volna o velkých svátcích. Doma šel cestou necestou od jedné věže kostelní k druhé, pak k další až nakonec k té rodné. Přišel k svátečnímu obědu, najedl se a šel zase zpátky od jedné věže k té druhé na obzor. Teď se žije jinak, říká Šipoš a jde

do obchodu a koupí si tolik lahví piva, na kolik má chuť. Doma si třeba pronajme od družstva kus půdy a pěstuje na ní s celou rodinou cibuli. Tu cibuli pak družstvu odprodá a utrží i celé tři tisíce. Dívám se na jeho ruce a ptám se sám sebe, zda mi do zlata usmažená cibulka na vídeňské roštěnce přestane chutnat. Asi ne. Šipoš do zeminy jen kope a říká, že každá zem, která nerodí, je na hovno.

Tak jsem to všechno napsal v tom odebraném fejetonu. Marně si lámu hlavu, proč mi byl odebrán. Možná kvůli tomu poslednímu slovu.

Bratislava, červen 1975

Pavel Kohout:

Chilští Koniášové

Už dlouho čtu v našich novinách zprávy, které mě znepokojují. Na světě se zřejmě dějí hrozné věci. Jsem rád, že u toho nejsem.

Poslední informaci uveřejnil deník PRÁCE 24.července t.r. pod názvem "Chilští Koniášové". Mimo jiné se v ní praví:

"V těchto dnech vydalo t.zv. politické oddělení junty v přístavním městě Valparaísu příkaz, aby byly vyřazeny další školní učebnice. Ultrareakční deník El Merkurio otiskl informaci, podle níž vojenský úřad uvedené provincie zakázal oběh a používání dvou učebnic humanitních věd pro 7. ročník a učebnice španělštiny pro 8. ročník. V příkazu se praví, že 'obchody a sklady, kde se tyto knihy nalézají, musejí je spálit ve lhátě ne delší sedmi dnů'. Třetí kniha, která má být spálena, se jmenuje 'Cestujeme se

slovy - velmi účinný výklad o španělském jazyce. Autoři však ve své práci zastávají názory, jež jsou s mentalitou vládnoucí generality neslučitelné."

Člověka přepadne hned několik obav:

Co když chilští Koniášové rozšíří svůj příkaz i na další učebnice pro další ročníky?

Co když jej rozšíří i na oblast krásné literatury a zakážou celá díla tuctů autorů, protože zastávali odlišné názory jako občané?

Ale ne dál: co když Chilští Koniášové postřehnou, že informace, jakou uveřejnil ultrareakční deník El Merkurio, škodí jejich prestiži? Co když uloží i ultrareakčním deníkům mlčení, začnou zakazovat knihy potají a Chilany, kteří se ve své bezmoci obrátí k soudu světa, zavřou pro hanobení Chile v zahraničí?

Co když chilští Koniášové zjistí, že pálení knih přímo v obchodech a skladech nejen rozšiřuje okruh nežádoucích svědků, ale navíc neskýtá záruku, že budou skutečně spáleny? Co když je dají z obchodů a skladů

svážet do ústřední stoupy, kde budou tajně ničeny skupinkou specialistů za pomoci špičkové techniky?

A co když - až vyčistí obchody a sklady - obrátí svou pozornost i na knihy, které mají občané doma? Nelze k nim snad lehce získat přístup s pomocí prokurátora, třeba pod záminkou, že se hledají praví autoři dopisů Louise Corvolána?

A co když budou přitom zabavovat dokonce i rukopisy? Nemají snad před očima čerstvý příklad ugandského generála Amina??

"Dalším problémem pro juntu," pokračuje PRÁCE, "jsou časopisy a periodické publikace. Téhož dne, kdy se generálové chopili moci, byly zakázány deníky Lidové jednoty: El Siglo, Puro Chile, časopisy jako Punto Final a dlouhá řada jiných. Souběžně s nimi byla uvalena cenzura ještě na další řadu jihoamerických, hlavně kubánských a peruánských publikací. Z počátku nesměly do Chile ani takové časopisy jako Newsweek, Time, Washington Post, nebo francouzský Le Mond, L'Express a mnohé italské liberální týdeníky."

Nad tím ovšem zůstává rozum stát úplně a jen slabou útěchou je poslední věta odstavce v PRÁCI:

"Pod nátlakem chilských novinářů, kteří zůstali v redakcích, musela junta povolit - a periodika jako Le Monde, Newsweek a jiné, označované za 'antichilenas' jsou už na stáncích."

Bože, ale co když se chilským Koniášům povede vyčistit i redakce, že v nich zbudou jen novináři nátlaku neschopní anebo schopní všeho? Nehrozí nebezpečí, že všechna liberální periodika ze stánek zase zmizí? Co když pak zbuďte miliónům Chilanů jako jediný zdroj informací jen El Merkurio a podobně ultrareakční listy?

"Z počátku," píše PRÁCE dále, "si muži junty dávali pozor i na ty časopisy, v nichž se objevovala málo oblečená děvčata. Správná diktatura je cudná diktatura. Ale většina tiskáren je v soukromých rukou a jejich majitelé vydávají proto, aby prodávali, takže Pinochetova morálka byla postavena na hlavu. Nelze-li publikovat věci politické, je třeba dávat aspoň snímky, které udržují rentabili-

tu. Junta si právem vysloužila přezdívku 'sexy dictatura', a to i přesto, že se hlásí ke katolickým zásadám mravnosti. Zato tím přísnější je na politické texty: novinám dovolila pouze přetiskovat názory zahraničního tisku o tom, co se o Chile mluví, myslí a píše v zahraničí."

To je ovšem otřesné a ještě otřesnější je, že nikdy není tak zle v diktatuře, aby nemohlo být hůř. Vždyť stačí, aby si chilští Koniášové uvědomili, že oni ty neprodané výtisky neplatí a proto mohou nejen zakázat snímky málo oblečených děvčat, ale i zathnout činnost zpěvákům, kteří si neostříhají vlasy, herečkám, které ne nosí podprsenku atd atp.

A stačí, aby ze zahraničního tisku povolili citovat jen místa, kde zahraniční tisk cituje je.

"Podobně," podle zprávy PRÁCE, "postupuje junta i v oblasti filmového umění. Domácí produkce je téměř zcela ochrnutá, takže zlaté časy prožívá importovaný film. Velké pozornosti se pochopitelně těší filmy crimi a detektivky."

Co chybí, aby chilské Koniášše napadlo, že učiní nejlíp, přivedou-li domácí produkci ze stavu ochrnutí do stavu nadprodukce, kdy se na nízké úrovni tvorby budou podílet ze strachu či za úplatu někdejší tvůrci významných snímků? Stačí, aby byly současně importovány hlavně špatné filmy; to vyvolá dojem, že domácí produkce dosahuje opět světové úrovně.

"Junta," končí burcující článek v PRÁCI, "se už nebojí sexu, ale mnohem horšího - vlastního přežití, má obavy o svou fyzickou existenci."

Poněkud kotrbatá čeština, zaviněná nejspíš překladem ze španělštiny, tlumočí nicméně i poselství naděje; je v tom, že chilští Koniáššové, postrádající rutinu svých evropských prapředků, přehlédli zatím naštěstí mnoho skulin, ze kterých může chilská kultura, vzdělanost a informovanost prozařovat pučistické temno.

Praha, v pondělí 28.7.1975

(v předvečer zakončení Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě)

Václav Havel:

Zpívá celá rodina

Surrealisté kdysi snili o světě, v němž bude každý básníkem. Československá televize nyní přichází s myšlenkou, že každý může být zpěvákem. Výsledek je opravdu dost surrealistický.

Spíš ovšem, než co do výsledku, stojí to celé za pozornost jakožto nápad: ten je totiž - zdá se mi - velmi typickým projevem jistého velmi typicky televizního způsobu ohlupování člověka.

Televize je, jak každý ví, ze všech druhů masové zábavy i masového utrpení, jež dosud člověk vynalezl, druhem zdaleka nejmasovějším. Není divu: je ze všeho nejuni-verzálnější (je všude) a zároveň ze všeho nej pohodlnější (nevyžaduje od člověka volbu programu, shánění vstupenek, čekání ve větru na tramvaj, ba ani obracení stránek; nevyžaduje od něho vlastně nic). A to nemluvím o

řadě druhotných faktorů, jež mají na masovost televize vliv, jako je například to, že dnes člověk nemusí anebo nemůže dělat spoustu věcí, jimž se dříve musel nebo mohl ve volném čase věnovat, jako je štípání dříví, dojení kozy nebo sestrojování hromosvodu.

Televize se ovšem zároveň vyznačuje - a to je neméně důležité - nebývalou intimitou: těžko bychom hledali jiný masový zážitek, který by povoloval takovou míru soukromí: televizi lze, jak známo, sledovat z fotelu i z postele, v županu i v trenýrkách, lze při ní mlčet i mluvit, vařit i dřít, jíst i říhat.

Onen typicky televizní způsob ohlupování člověka, o němž tu chci mluvit, vyrůstá z jistých zvláštních možností, jež dává televizi právě tato paradoxní kombinace masovosti a intimity - tato její masová intimita či intimní masovost.

Pokusím se vyložit, jak to myslím.

Jistě jste si povšimli, že intimita televizního zážitku probouzí v lidech jakýsi důvěrný, ba přímo familiérní vztah ke

všemu, co na obrazovce vidí; ty, kdo se tam objevují, vnímáme bezděky jako přirozené členy našeho rodinného prostředí; jejich bezbřehá tolerance k našemu domácímu pohodlí v nás probouzí iluzi, že to jsou všechno vlastně naši staří dobří kumpáni: lidé mluví o Vašíčkovi Neckářů, Waldovi Matušků nebo o Honzíčkovi Hamrů, mluví o nich tak, jako by je důvěrně znali, a když je potkají na ulici, mají tendenci jim tykat. Ale nejen to: i různé události na obrazovce - děje her, soutěže, rozhovory apod. - jsou pojímány jaksi daleko osobněji, než je přiměřené: diváci se začínají mylně domnívat, že do všeho mohou z titulu domácí zájmovosti mluvit, že všem mohou radit, že o všem mají právo rozhodovat a že jejich slovo má přirozenou váhu slova kumpánova; jako by z okolnosti, že jim je zpěvák ochoten zpívat i když jsou v ponožkách, nabývali dojmu, že i oni jeho znají tak říkajíc v ponožkách a že jim to dává právo vyjadřovat se k jeho počínům jaksi z pozice rodinného příslušníka.

Zvrácenost tohoto familiérního vztahu

ke všemu televiznímu, indukovaného intimitou televize, se ovšem v celém rozsahu vyjevuje teprve na pozadí televizní masovosti: okolnost, že ti Vašíčkové, Waldové a Honzíkové nejsou pouze jeho intonními kumpány, ale přesně v téže míře i intimními kumpány jeho souseda, šéfa, profesora či zelináře, že jsou přesně v téže míře intimními kumpány všech kolem něho, tedy několika miliónů jeho spoluobčanů, diváka většinou totiž - kupodivu - nezaráží, ale naopak jaksi povznáší: přímo jako by se dmul hrdostí na svou zasvěcenou příslušnost k té veliké komunitě zasvěcených kumpánů, a fakt, že může každý den kdekoli - v dílně, v samoobsluze či u holiče - okamžitě zapříst zasvěcený rozhovor o svém včerejším "intimním" zážitku, jako by v něm nějak přímo posiloval radostný pocit, že tu není sám, opuštěný a slabý, ale že se může kdykoli opřít o mocnou kolektivní zkušenost svého okolí.

Je jasné, že od tohoto stavu myslí je už jen krůček k představě, že herci a zpěváci svou paralelní intimní přítomností ve všech našich domácnostech vytvářejí z nich - jako jakýsi jejich zdůvěřňující tmel -

jednu jedinou gigantickou celonárodní domácnost a z nás všech, příslušníků této masové televizní domácnosti, jediné monstrózní kumpánské bratrstvo, pevně spojené identickým večerním zážitkem a identicky familiérním vztahem k jeho nositelům.

Přesně s tímhle pochybným citěním, vyvolávaným masově-intimní povahou televize, četné televizní pořady ovšem počítají; přesně na ně apelují; přesně jemu se podbízejí; přesně ono všemožně rozvíjejí. Přesně tím ovšem právě člověka komplexně ohlupují: uniformují a unifikují jeho soukromí, city i zážitky, zbavují ho jeho individuality a nahrazují jeho sebe-vědomí (ve smyslu vědomí své jedinečnosti, pravdy sebe sama a pravdy svých skutečných možností) pseudodemokratickou ideou naší všeobecné vzájemné zastupitelnosti a hloupou iluzí, že jsme vlastně všichni jediná rozšafná "docela normální" rodinka, v níž jsou si všichni rovni, všichni mají stejná práva a všichni mohou do všeho zasahovat. Přesně tím z nás televize ovšem vyrábí nový živočišný druh: stádního televizního člověka.

Člověka nadmutého pýchou na svou příslušnost ke stádu a slepého ke své skutečné roli v něm.

Pastevci mohou být spokojeni: stádnost je totiž rodnou sestrou manipulovatelnosti a nic jiného nemůže lépe zastřít realitu dopolední nerovnosti, než večerní iluze všeobecné televizní rovnosti a sounáležitosti.

Vstupuje-li televize do naší kuchyně s podbízivou úctou k její atmosféře, jaký div, že stále častěji musí zároveň naše kuchyně vstupovat do televize: čerpajíc z banality našeho stádního života, pomáhá televize tuto banalitu tvořit - a tvoříc ji, stále víc z ní zpětně čerpá. Tato cirkulační struktura televizního ohlupování, spolu s lživou filosofií naší vzájemné zastupitelnosti, musí zákonitě dříve nebo později vyústit v potřebu spolu s naší kuchyní vtáhnout na obrazovku i nás samé.

A skutečně: vystupování tak zvaných prostých diváků (totiž těch, kdo jsou nejvíce manipulováni a nejméně si to uvědomují) má ve všech televizích světa svou bohatou tradici; nejrozmanitější televizní soutěže,

divácká vystoupení, rozhovory s diváky, čtení diváckých dopisů atd. atd. je možno vidět všude. (Já viděl v Americe dokonce pořad, v němž jistá paní z domácnosti byla na chvíli povýšena na jakéhosi americky svérázného pánaboha: zpovídala jiné prosté ženy z domácnosti a poskytovala jim - přirozeně v "intimním" kruhu celonárodní televizní rodinky - různé intimní manželské rady.)

Naše televize nyní znovu prokázala, že nezůstává ani v této věci pozadu: jestli už před časem pochopila, že náměty televizních her mohou psát sami diváci, nyní se konečně dopracovala i k poznání, že diváci mohou v televizi také zpívat. A proč by ne? Jsme přece všichni kumpáni a když může Ivo Žídek zpívat u nás doma, není důvodů, proč já bych si nemohl zazpívat u Žídků!

Pravda: konferenciér Dvořák to celé trochu kazí tím, že s falešně zpívajícími rodinkami jedná tak, jak jedná s dětmi člověk, který neumí jednat s dětmi: to jest jako s pitomci. Ale to je jen detailní kaz.

Hlavní je, že zpívá celá rodina!

Hrádeček, pondělí 25.8.1975

Petr Kabeš:

Helsinky 1967

(fejeton vzpomínkový)

Den pěkný jako pahorek a začíná se končit
proti nám kráčí s kopce
jak voda opadává
ale po úbočích nezanechá stopu že tam byl

Minutu už teď nevím
byl jsem nebo nebyl v helsinkách
Myslím před léty

Myslím v holínkách
teď když zapírám se do vrásek kopce
Stoupáme jím proti spádu dne
zbrocení potem a pachem ovce čtvrcené
jež zabitá se ukázala býti skopcem
Zvoneček zahrabán spolu s kopýtky a hlavou
byli jsme k zemi štědří jako den
a vykleštěný beran marnotratný k nám
jak syn

S masem v bažozích stoupáme proti dnu
 masu vstříc teplá fronta
 po čase opět setrvalé počasí
 Bude mžít

Bude mžít a já v helsinkách přece jenom
 nebyl
 když bytoval jsem napříč Skandinávií
 kde podle mapy ze včerejška tlaková níže
 U Göteborgu spal jsem ale tehdy s Finkou
 se servírkou jež kladla Prahu na Balkán
 což slýchávám pobuňuje Čechy
 (jak málo Čechů spalo s Peruánkou
 aby se jí při cigaretě pak ptali
 na Quito nebo Caracas)

Servírce ráno přišly její dny
 na nočním stolku týdeník měl rumělkové
 titulky
 a ona byla šťastná že v barvě našla řeč
 neboť neznala jistá panevropská slova
 Žije-li žije teď helsinkami asi jako
 ovečkou (skopcem)
 a já teď chytám-li na kopci dech
 jen abych překryl neobětovanou čpící krev
 chytám se helsinek ovládnutých nízkým
 tlakem

Pokud Finka odešla domů ale od řemesla ne
jistě je zaneprázdněna jak Urho K.

jezerní škola takřka plnou sešlost žáků má

Někteří o některých zřejmě pomysleli si
jak sešli

vždyť i jinak s všední péčí

sledují navzájem svá tichá vrásnění

jež nehorují

někteří ze včerejška chybí dnes a jiní

scházeli by

jezerní besídka se sejít jen co níže

přesune se níž

jsou ale počty kde lze hrušky za jablka

zaměnit

Pohřeb čtvrté třídy (říkává

jeeden který měl blízko k škole potoční)

pohřeb čtvrté třídy: nebožtík

za rakví jde sám (Onehdy

mluvil jsem s ním v nálevně

nebožtíci bez rakví rázovali vzduchem

sedící rakve si dutým hlasem

objednaly ještě po pivu)

Tolik nebožtíků za jedinou rakví
 tyto dny v jezerním městě bez básnické
 školy
 tam rakev neotevře dutá ústa
 stříbro samo spíš pučící než havraní
 tolik nebožtíků za rakví
 a jediná hrouda nezazvoní o víko
 kde posunčina prázdných rukou nabodává
 vzduch
 třicet pět stříbrných manžet
 rozvírá společný deštník jak střechu
 jež je přeletí

Po čáře izobary zřejmě mží
 zbourané skopové se vrší v kuchyni
 slunce o kontinent dál neskončilo
 kopec pod námi začal v třetihorách
 zvoneček pohřbený do spraše vyvřeliny
 v sousedství odřezků pokládat se bude rží
 nezacinká nezazvoní

Rakev uprostřed níže na severu čeká
 až se nebožtíci rozejdou
 každý z nich půjde po cizích
 a rakev rozletí se v třísky

každá bude svého nebožtíka mít
 stříbrná jehlice zlátnoucí v odložených
 kravatách

Před prázdnou tváří obrazovky
 snídáme guláš z ovčích vnitřností
 Proti předpokladům ještě nezačalo mžít
 ač nebe prostřené jak střecha krytu
 i tam kde obzor nekončí
 tlaková níže není dělitelná jako mír
 Napadá mě ve vůni asijského koření
 že kdyby Peking ležel v evropě
 jako Ottawa Sofie či Chabarovsk
 mohl jsem příští týden ze včerejších novin
 číst

o úkladech Konfucia
 takto mám jistotu že Terezie z Avilly
 de Sade Avvakum a Komenský zůstanou
 nezjizveni
 že střecha čistá jak tabule rasa
 hrdličkami vyzobaná
 nad Evropou v lůžku sádrovém
 nad tlakovou níží bude bdít
 zbytečná poklička nad odstaveným hrncem
 kde místo hromu
 choulí se u dna kainův kouř

Obrátil jsem denní list týden starý
 usednul na beton bazénu a nezaplakal
 sešel jsem s kopce kde zvonec pochován
 o týden zpátky k prahům města
 snesl v baťošu svůj podíl z ovečky
 a takto podělil:

hřbet matce;

přední hnátu s pleckem G., sezvala na
 šašlik několik Rusů, žijících
 v Praze dřív, než krajané ji
 přišli osvobodit od šeríku;

Kýtu J., který se ještě za života ovce
 začal ve městě shánět po
 skopovém a týden připravoval
 indickou večeři

Na té večeři jsem byl

J. se překonával a večer se vydařil
 možná že si jej vysnil dvě léta zpátky
 v kriminále

možná jen léto zpátky

když ležel v Legerovce kde o čas dřív
 umíral Palach

protože také J. rozsvítilo se před očima
jemu v šachtě čističky odpadových vod
kde nyní na svobodě pracuje

Šašlik u G. jsem nestihnul
Rusové dojati prý skopovým a vzpomínkami
vzpomněli na mne lahví whisky
Onehdy jsme ji vypili se studenty
Kterým když Finka drhla nehtem o červený
titulek

nebylo ještě patnáct let
a o rok později bylo jim
ještě tři týdny o rok víc

Nad hřbetem potom který připravila matka
přece jen dočkal jsem se slova o helsinkách
když bezhlas vynořil se z tváře

siné obrazovky
bylo slyšet jak se matka neptá v postesku
během pětatřicetimanžetového potlesku
"víš co to musí stát?"

- - -

jež zprvu sladké zdá se zdruhu ztrpkne však
 jak zip na holém těle zdrhován
 a zaseknuvší se do masa: háček

Po zatažené střeše ťapkal ptáček
 předvoj a závoj mžení v jedné podobě
 spíš zdí než okny linul dovnitř kainův kouř
 před nebožtíky v plochem skle se rozplýval
 a byla řeč i o době
 když se mě kdosi ptal
 jaké má být počasí

Jako bych slyšel
 jak v jiném městě ptá se někdo stejně
 druhého spoluvraha ovečky
 Někde tam s přáteli sedí nad skopovým
 bývalý mistr z chemičky
 Rok po mé skandinávské servírce
 byv delegován stranou do středu Čech
 nekupovaných
 byl vlastně předem delegován do ústraní
 vstříc Severce
 kde jsme se sešli
 kde občas na úbočí zvonil zvonec skopce
 (pohřbený už snědeného)

kde bavíme se o počasí živi z něho
 když nekonečné slunce schází s konečného
 kopce

A zatímco slova jež jinak nepokřtil by
 severní a hravý princ
 jsou usmlouvaná jako by uhrdlena byla
 kopcovitému míru bez míry
 tabule rasa netížena zbylým drobečkem
 ožívá pod ťapkaním hrdliček
 Obracejí se k sobě peřím
 až v středu pochodové níže
 jen zvonečkové prázdné bez víry
 signáluje odstrojeným stolečkem své věřím

Tabule rasa jako sjízdná střecha
 snižuje se Mží
 jako by stoupal kainův kouř

(srpen 1975)

Ivan Kadlečík:

Však ještě ruka není ukrácena

Veľký ironik a sarkastik Karel Havlíček Borovský by sa asi schuti zasmial, ale i zahanbil, že túto skutočnú anekdotu nevymyslel on: Žil totiž predčasne, nedožijúc sa rozkvetu. V antikvariáte istého mestečka som nedávno našiel vedľa starých biblií, vedľa svätovojtešských kalendárov a cirkevných prvotín-veršovačiek niektorých našich súčasných a popredných básnikov a laureátov, teda v oddelení teologickej a náboženskej literatúry, Havlíčkov Křest svatého Vladimíra.

Také malé faux pas sa však môže stať aj vo väčšom i veľkom antikvariáte, kde pracuje, ba žije veľa zamestnancov a kde vedúci odborníci spravidla nevedia a vediaci odborníci pravidelne nevedú. Lebo všetko, nielen slová a knihy, sa dá obrá-

tiť naruby, zameniť, popliesť. A predsa: antikvariáty naďalej záhadne fungujú. - Iba v nich nevznikajú nijaké nové hodnoty.

Sú však aj hodnoty staré a rýdze. Kúpil som si tam Partituru - harmonizované chorály, piesne a liturgické nápevy. Hráť si v šere ich očarujúce nápevy, obrúsené miliónmi úst a mozgov do optimálneho tvaru; je v nich existenciálna skúsenosť a múdrosť vekov: mnohé pohrebné melódie, piesne o posledných veciach znejú akosi víťazne a radostne, oveľa radostnejšie ako napríklad piesne večerné. Je v nich ľudská dôstojnosť a hĺbka, veď podobne ako ľudová pieseň, vyvierajú z hmly pamäti ľudstva: hovoria o tom aj signály dorickej, frygickej, mixolydickej tóniny.

Zaujala ma najmä stará husitská pieseň, ktorej pravdepodobné autorstvo sa pripisuje hroznému Jednookému obrovi vôle a viery, čo písal napríklad Domažlickým: "Pomněte na váš první boj, ještě jste malí proti velikým, nemnozí proti mnohým, neoděni proti oděným statečně bojovali. Však ještě ruka Boží není ukrácena!" Ani jeho, Žižkova, ruka nebola "ukrácena": "Také nechcem trpěti

mezi sebu nevěrných, neposlušných, lhářův, zlodějuův, kostkařův...: ty všechny z sebe chceme puditi a honiti."

Teda Žižka. Ale ani tu na autorovi nezáleží: pieseň zložili zástupy ľudu v čase. Preto ona znie ako zvon, najťažší - aj doslovne - hudobný nástroj, na ktorom málokto vie hrať; jej zvuky sú tónmi zvona.

Pieseň ako posledná zbraň, odháňajúca panciere. Pieseň napriek tomu mäkká, akosi smutná, v podstate molová: len záver prvej vety (...a zákona jeho) renesančne vchádza do durového, menej tesného, znelého akordu, ktorý akoby otváral perspektívu; - a hlavne slová refrénu *šě nebáti'* prinášajú v tónoch (es, d, c) svetlo, dosť výnimočnú a nečakanú durovú radosť a zároveň maximálnu výšku: prvá slabika slova *'nebáti'* je najvyšším tónom piesne, ktorá sa neľahko zvláštnym usporiadaním tónov - vzhľadom na optimálny rozsah ľudského spevu - vzpína v príboji od temných hĺbok po svetlejšie výšky, i keď nízke, zásadné tóny prevažujú; nimi sa pieseň aj končí v akomsi hrozivom hučaní. Jej začiatok je nástupom

poplašnej poľnice, výstaržných, nie slávnostných fanfár: jeden tón a potom o čosi vyššie štyri rovnaké. Ktož jsú boží bojovníci... Chorál univerzálny a plný, totálny. Niet v ňom plechového optimizmu, s ktorým sa demagogicky chodíeva do boja, ale je tam olovene ťažká, až neznesiteľná, celá pravda dejín života i zabíjania. Chorálom možno po boji žialiť a plakať nad porážkou či trpkým víťazstvom, možno si ním pred bojom i v boji dodávať odvahy, sily, neiluzórneho pocitu nekonečnej mohutnosti v recitatíve chóru, zástupov mužov, žien, detí, starcov, generácií. Pieseň je ťažkopádna, pomalá ako pravda, nemelodická, hrkotajúce vozy proti elegantnej jazde, nekíže sa ako úlisný had, ale nehybne čaká, má hrany ako zápisy not v Jistebnickom kancionáli. Ide z nej smrteľne odhodlaná bázeň ohrozených, temer radostný, oslobodzujúci strach krajnej situácie, z ktorej už niet úniku a ostáva len jasné, jednoznačné, nešpekulatívne: buď - alebo; je v nej prihustý, tehotný okamih, po ktorom nevyhnutne príde rozhodnutie. Vanie z nej temná hrôza a pochmúrny,

ďusivý strach, čo neodzbrojuje a neoslabuje, lebo sa dotýka hranice, keď už niet čo stratiť: preto sa väčšmi báli tí, čo počúvali, než tí, čo spievali.

A před nepřátely neútekajte - niet už kde, zo svojej zeme, "ovďovělé a osiřelé". Len pevne stáť, zúfalo a smutne, na určenom mieste, opretý o beznádejnú hradbu: takéhoto zúfalstva a strachu sa boja i tí oveľa mocnejší.

Martin 15.9.1975

Ludvík Vaculík:

Jak se špatná zpráva změnila v lepší

Mám veliký nedostatek dobrých zpráv. Víím: řeknete mi, že nejsem sám. (Zas špatná zpráva.) Ani nepamatuju, kdy mě něco nového příjemně překvapilo. Úřední příznivou zprávou, třeba jenom osobní, jsem nedostal roky. Dojde-li mi obálka s úřední hlavičkou, беру na vědomí, že mi nevyhověli. Mám už hromádku neotevřených dopisů se zamítavým vyřízením. Při obdržení takového dopisu zabude mi vždycky úzko a snad se i přikrčím. Ano, je to už tik, ale také tik úřadů. Nebo není? Ale je!

Jinak je to ovšem až velkolepé, že někdo dokáže dostávat od svých rodných úřadů samá nepříznivá vyřízení. Musí v tom být smysl, pádná příčina a zvolený účel. Má to už svůj styl a tón, patos i humor. Je to téměř dílo. Proto by mě rozmrzelo, kdyby mi to chvíli před uplynutím prvního desetiletí

takového stavu někdo schválně zkazil kladným vyřícením nějaké prkotiny. Neberu!

Prosím: buď celý soubor dobrých zpráv, jež se hlásně ponesou vysoko nad našimi upižlanými soukromými radástkami, nebo nic.

Jenže málo naplat, člověk pro duševní zdraví přece jen potřebuje tu a tam drobnou příznivou zprávičku. Z této všeobecné potřeby se čas od času rodí kdesi v anonymu různé k smíchu radostné zprávy. Ale nikdo jim už nevěří, každý poznal, že jednotlivá příliš dobrá zpráva nemůže být pravdivá. Je to jako s houbami: buď rostou, nebo ne, a jednotlivá houba člověka jen připraví o čas a energii.

Zvláštní okruh zpráv jsou dopisy od přátel. Už to, že mi přítel zas napsal, je příznivá zpráva; a že to došlo. Obsah dopisu, i když příznivý, nemůže ovšem znamenat mnoho. Bez zásadního zlepšení u kotle, v němž se pro nás vaří hmota zpráv, nebudou se ani dobré zprávy od přátel vznášet moc vysoko. Příklad: Psal mi přítel Milan Uhde z Brna. To je dobrá zpráva. Psal, že mu Dilia poukázala honorář z Francie ve výši 56 Kčs. No, to je, řekněme, pro neznalce,

pořád ještě dobrá zpráva. Znalec však by k posouzení potřeboval vědět, v jakém kursu mu ten honorář vyplatili, zda v normálním, či v diskriminačním. Zároveň mu poslali složenku na zaplacení daně ve výši 11 Kčs. - Tak co mi to vlastně přítel Uhde oznámil? Myslím, že veselou zprávu o blbině. Neboť jdeme ke koření: nemělo se mu to celé raději nestát? No news is good news, učil jsem se v obchodní škole, ovšemže nikoli v hodinách obchodní korespondence.

Nebo dostal jsem dopis od Václava Havla. Dopisy pana Václava jsou vždycky příznivými zprávami už pro ty barevné tlusté fixky, jimiž je podpisuje a zatrhuje hlavní body. Tentokrát mi oznámil radostnou zprávu, že mě vezme svým autem do Vídně na kongres Penklubu. Končil příznivou informací, že jak snad už vím (nevím!), nebudeme si to asi muset platit, protože svět ví, že nemůžeme. To všechno, i s tím až dětsky radostným tónem a s prvorepublikánskou zhovorčivostí v soukromém dopise, musí člověka rozveselit. Jenže, pro pána-jána, já tu věc tajil! Já dělám, že o žád-

ném kongresu Penklubu nevím, ani o tom, že by mě tam někdo snad chtěl zvát. Takové věci já neroznáším už ani po svém bytě, natož abych je vykecával před úřady v dopisech přátelům. Je to ještě dobrá zpráva? Obratem pošty jsem se pokusil překrýt páně Václavovu informaci šumem, že jeho pozvání do auta přijímám, ale že pojedeme do řiti, nikoliv do Vídně. Aby ho to nadměrně nezklamalo, naznačil jsem, srozumitelně jen pro něj, že těsně před ní mohli bychom uhnout do nějakého milejšího místa. Takový blafák.

Teď trnu, dostanu-li opravdu pozvání do Vídně. Víte, že ani nevím, jestli to bude dobrá zpráva? Vždyť pak bych principiálně musel požádat o pas! A co kdybych ho dostal? Pak bych, věřte, byl skoro v la-prdóně (pro slovenskou část - v pomykove).

Přeju si ticho a nic. No news is good news, prozatím.

Před čtrnácti dny jsem jednoho svého přítele písemně požádal, aby pro mě v jejici městě koupil něco, co v Praze není: rašple různých velikostí, různého tvaru a hrubosti,

hlavně půlkulaté, a pak dva truhlářské stahováky na klížení dřeva. Že mu to pak hned zaplatím. Dnes mi došel balík. Už podle jeho formátu jsem poznal, že stahováky v něm nejsou. V krabici bylo: 6 úplně stejných rašplí, aspoň že půlkulatých, a 20 stejných dřevěných rukojetí k nim. Zůstal jsem nad tím dřepět v nepříjemném překvapení. Nač mi bude šest stejných rašplí? Ty neodřu do konce života. A proč dvacet rukojetí, co to má znamenat, co blbne, to neumí číst? Špatná zpráva, sypaná hloupým vtípem, který já musím platit.

K rašplím byl přiložen zalepený dopis. Roztrhl jsem obálku. Přítel mi píše, že to, co potřebuju, není ani v jejich městě na prodej. Aby mě trochu potěšil, posílá mi, co vyfasoval na sebe v jejich skladě, a nebudu nic platit. Tato dobrá zpráva mě překvapila i dojala: šest stejných rašplí, to je výborné, to mám na celý život! A dvacet rukojetí k nim, není to docela milý vtíp?

I tato nejčerstvější dobrá zpráva se však sotva plazí nad svým terénem: Ty raš-

ple ve skladě svého závodu vyfasoval pro svou práci - vysokoškolský učitel.

Praha, 22. září 1975

Lumír Čivrný:

O pomíjejenosti věcí a rozhodujícím
vlivu dopravy

(fejton skoro posezónní)

Postavil jsem se k umyvadlu, umístěnému do tunýlku mezi skříní a zdí, zvedl jsem pod kohoutek pravou nohu, spustil jsem vodu, tekla. Umyl jsem si tedy pravou nohu a pak levou. Jedna akce, druhá akce; mohu si je odfajfkovat. Tak jsem pokračoval v sebeumývání. Než jsem dokončil, stály obě předtím umyté nohy v loužičce vody, v níž se povalovaly vlasy (čípak) a drobečky (čehopak). Musil jsem si nohy znovu mýt. Tak jsem objevil, jak nepromyšleně a bez plánu se umývám. Zato jsem měl k dobru více akcí.

Bylo jich ažaž, než jsem mohl přistoupit k poslední, totiž projít druhým tunýlkem, umístěným mezi druhou zdí a zmíněnou skříní z druhé strany, neboť se tam vyskytovaly dveře, a vyjít z pokoje. Chvilí jsem

tápal, protože světlo, pronikající do chodbičky oknem, nestačilo osvětlit různé zákruty, dveře a schody, a žárovka nesvítla. Vyšel jsem však zdrav.

Vedoucí hotelu netrval na tom, aby hosté používající pokojů se stravovali dole v restauraci. Sobecky jsem této benevolence využíval od té chvíle, co mi vyhládlému z autobusu donesli k obědu houskové knedlíky bez housky, které se musily loupat. Nedostatek vztahu k nim mi dal naštěstí zapomenout i na příchuť omáčky, v níž marně spočinuly: slupku na nich to nerozmočilo.

Vedoucí sám předcházel připomínkám: "Jsme jen ubytovací hostinec. V telefonním seznamu figurujeme jako hotel, ale to je věc poštovní správy."

Poštovní správa patrně zřídka přichází s hotelovými hostmi do styku. Nemůže ostatně za to, že hotel (vlastně jen ubytovací hostinec) Černý kůň, pozůstatek z formanských dob, je zároveň poslední, byť jediná naděje cestujících. Neexistuje jeho sok U Chrásků (změnil se v pouhý bufet, zavíraný o šesté večer) ani hotel Hvězda

(adaptuje se), zanikl jeden hostinec uprostřed a druhý na konci Sokolské ulice. Ta nezanikla; i když dostala nové jméno, vede stále týmž směrem.

To je v podstatě výborné, řekl jsem si po všem tom ne dost ještě rozvinutém rozvoji ubytovacích a pohostinských zařízení. Vždyť hned do Sokolské ústí Koubovka také zanikla. Vlastně nezanikla úplně, ale, což je horší zániku, změnila se v krátký a ještě dlážděný apendix, v bastarda. Pravá Koubovka kdysi nebyla ulice ani ulička, nýbrž černá, škvárou vyspravovaná mez, stezník mezi ploty a zadními lícemi stavení, místy otevřený do polí, ta typická, generacemi pijanů z města a svíčkových bab z okolních vsí omočovaná průlina, střídající průhled ke kostelu s výhledy na ohníčky bramborových natí a na milostné úkony zvířat i lidí a tu a tam stíněná vetchou hrušní či renklotou a malými plody, jimž jsme říkali preky. Preky se rozeznávaly zelené a modré, ty první byly chutnější. Koubovkou se choďovalo odněkud někam, protínala dvě z náměstí paprskovitě vybíhající ulice a v třetí končila. Byla komunikačním pojmem.

Když se chodec pohroužil do jejího hustého vzduchu, podlehl opojení a dumám, z nichž vypadl pak do světa jaksi naprosto nepředvídaně.

Koubovka byla trativodem poezie a jako taková ustoupila.

Udělalala místo dopravě. Přeseknutá hned zkraje a vylitá valenou směsí asfaltu a šterku stala se vlastně jen trochu protáhlejší zatačkou mezi dvěma ulicemi.

Však dopravě ustoupily i jiné trativo-
dy poezie. Není kapela Ady Šupicha, která hrávala o pohřbech i oslavách a jednou týdně, ve čtvrtek navečer, stavěla na náměstí řeřavé mlázi z tónů, jímž se prodírala matně světélkující poprsí dívek a pohupovala se v rytmu Mlýna v černém lese, Doni Kláry, Marion a Marinareilly. A jak by se mohlo na náměstí korzovat? Vozidlo za vozidlem projíždí a žádné nezastaví. A proč také?

Nejsou promenádní koncerty. Není divadlo. Totiž není spolek divadelních ochotníků, který hrával Matku Kráčmerku nebo Pálnoční vlak a občas si troufl i na Orfeua v podsvětí: "Kvapík uzavírá bál, když je karneval".

Také ustoupil dopravě. Lze-li dovézt z krajského města R.U.R. nebo z hlavního dokonce Milana Chladila, není zapotřebí ochotníků. A zároveň se jejich nepřítomnost dá dopravou krásně vysvětlit. Jednoduše odjeli, ale ne že by se přemístili někam, vypravili se prostě nikam. Byla to jediné jejich orientační chyba.

Měli vědět, že doprava rozhoduje stále víc, jestli ne vše. Vyhlídky nad městem zarostly stromovím, které původně kdysi vysadil okrašlovací spolek. Ale protože se lze snadno dopravit kamkoli, kde jsou proslulé vyhlídky, jež nezarůstají, na Sněžku, na Elbrus, ba i na Mont Blanc (za jistých předpokladů), není třeba houstnoucí stromoví prořezávat a do zvláštních stanov formulovat zálibu v okrašlování.

Život není nijak šablonovitý. Doprava nejen nezlikvidovala tři rybníky za městem, ale vynutila si, že namísto stovek koupáčů jich přijímají tisíce. A tisíce také přijíždějí a odjíždějí, bez promenádních koncertů, bez ochotnických spolků, bez pohostinských zařízení a bez vyhlídek.

A také odjíždějí z města. Dokonce

zdejší spolek invalidní mládeže pořádá tajný výlet, odjezd autobusem po obědě, návrat v noci, cena tolik a tolik. Kdysi jsem měl spolužáka Adu Lešingra, chyběl mu článek u palce nebo u ukazováčku, už přesně nevím, strčil si ruku do řezačky. Bylo to pradávno, sám Ada chodil do první třídy, když se mu to stalo. Byl to chudý hoch a pomáhal tatínkovi. Na tajný výlet nemohl jet, neboť doprava byla v začátcích.

Teď prosperuje. Určuje urbanistické plány a mění věkovité podoby měst, hýbe davy a dává jim jasné a srozumitelné pokyny, jak se mají hýbat. Sám jsem se z jedné informační tabule přesvědčil, že si zoufám předčasně, když marně sháním pohostinství. Prozradila mi, že od 17. do 23. hodiny mohu dostat pohoštění v Divadelní restauraci.

Z radosti a z úcty k divadlu jsem běžel do ubytovacího hostince ovázat si krk vázankou, vyměnit džíny za kalhoty s puky, zkrátka občansky se zpevnit. Marně: do Divadelní kavárny jsem se nedostal. Bylo zapotřebí pozvánky.

Zatím nadešel večer a dokonce i kned-

líky se slupkou od Černého koně a lahůdky bufetu U Chráska se staly nedostupnými. "Snad bych mohl bez pozvánky vejít aspoň na chvílku, jen co bych něco slupl," podbízel jsem se strážci protokolu.

"Promiňte, dnes je to rezervováno pro turisty a pořádají to složky," odtušil s úsměvem, leč pevně. Další naléhání bylo zbytečné.

Rozvinutá doprava! Jen ta umožňuje příliv turistů, řekl jsem si. Jsi nemožný. Přijel jsi autobusem jako nějaká hromadná výprava, a zatím jsi jeden. Měl bys jít do sebe nebo jezdit osobním autem.

Půjdu do sebe. Ale dřív bych přece jen potřeboval do hospody. Potravinářské prodejny už také dávno zavřely. Zadní projekcí jsem si tedy promítal v mysli možnosti, bleďna, a moje kamera přitom simultánně panorámovala po ulici. Prázdná, tmavá okna, prázdné, osvětlené chodníky. Kráčet jsem a vozidla mě míjela v obou směrech. Jak dobře projízdné město, řekl jsem si. Skoro na rozhraní spatřím osvětlený vchod: hostinec Na rážku. Čepují pivo, roznášejí párky, nabíto, ale občané si nepřekázejí.

Přisedám.

"Vy jste mi nějaký cizí; nejste náhodou rodák?" ptá se mne soused.

"Kdybych byl rodák, byl bych sem šel rovnou a netloukl se od zavřené hospody k zavřené hospodě," pravím lícoměrně.

"Podle řeči jste tedy čížek," praví soused shovívavě. "My čížkové se rádi dáváme brát na hůl. Poznal jsem veškery národy. Nejlepší jsou Moraváci," ubezpečil mě.

Ač cizák, byť doma (čížek), musil jsem s tím prohlášením souhlasit, jelikož jsem zásadních námitek neměl. A nechtěl jsem přijít o pivo a o uzenku. Ale věděl jsem své:

Co zmůže národopis proti dopravě?

Vše pomíjí, jenom doprava se rozvíjí.

25.září 1975

Milan Uhde:

Muž, který volal Daňhela

Poprvé jsem s ním mluvil hned potom, co jsme se se ženou prvně probudili ve svém. Dům voněl omítkou, neměl ještě fasádu, okna byla od malty, ale dveře šly zavírat a zamykat a střechou nepršelo. Více jsme si netroufali přát.

Když to zazvonilo, samozřejmě jsem k tomu šel. Naše číslo znali jen řemeslníci. Kvůli nim jsme se tak brzy stěhovali. Každý den některý ohlásil, kdy přijde, na čem bude pracovat, co se má nachystat a kolik pomocníků. Kdyby se nedovolal, jel by jinam.

- Haló - řekl neznámý hlas ve sluchátku. - Je tam Daňhel? -

Honem jsem vzpomínal, jestli u nás někdo takový nedělal, a pak jsem zakoktal, že ne.

- Tag vrátnicu - nařídil.

Přiznal jsem po pravdě, že nemáme.

- Jéžíšmarjá - řekl a zavěsil.

Druhého dne ve stejnou dobu se to opakovalo. Potom až do konce týdne. Od příštího pondělka se domluva zkrátila. Vzal jméno boží nadarmo a zavěsil, jakmile mě uslyšel cokoli promluvit. A při tom zůstalo.

Podle hlasu jsem si představoval, že je mu přes padesát. Nastoupí do práce, převlékne se a v šest deset zavolá mistra nebo šéfa. Asi bez toho nemůže začít svůj den. Ale jestli na Daňhelovi takhle závisí a má špatné číslo, musí zazvonit za pár vteřin znova. Nezazvonil. Párkrát jsem zadoufal, že si to číslo ověřil. Jenže nového rána tu byl zas.

Vypadalo to, že Daňhela tak nutně nepotřebuje. Třeba je to obřad. Marný a prázdný, ale koná se. Nebyl by ojedinělý.

Tím se taky vysvětlovalo, proč se muž nesnažil dovědět o své věci víc. Ráno co ráno spouštěl jako stroj:

- Je tam Daňhel? -

- Je - řekl jsem jednou co možná nejvšedněji.

Získal jsem od jednoho satirika a hu-

moristy takový návod. Prý mu v podobné situaci pomohl. Muž požádá, abych mu Daňhela předal. To nejde, řeknu já. Proč ne?, řekne muž. Vždyť jste povídal, že tam je. Ano, já na to, tam je, ale taďy ne.

Jenže muž místo toho všeho samočinně zabědoval a zavěsil. Buď mě stačila prozradit i ta jedna slabika, nebo se pod ním zakymácel svět, který se do té chvíle pokojně otáčel bez Daňhela.

Upřímně řečeno jsem byl rád, že to nevyšlo. Muž, který volal Daňhela, působil jako někdo, kdo má prostou, ale vážnou starost. Vedle ní by i lepší vtip byl trapný.

Nakonec jsem si na ten rozhovor zvykl. Bral jsem to jako pozdrav velké obce klamaných, kteří musejí donekonečna pokračovat ve svém i cizím marném počínání. Tenkrát jsem četl Mýtus o Sísyfovi a literatura mně bránila vidět některé obyčejné věci, jak jsou.

Uplynuly měsíce, stavba skončila a ranní telefony jsme už tak pečlivě nezvedali. Jen když to vyzvánělo moc vytrvale, podívali jsme se mlčky jeden na druhého: to

je on.

A tak se nám ztrácel, až se ztratil nadobro.

Přešlo pár let. Stalo se, že jsem začal bývat pravidelně celý den doma. Za tu dobu jsem mimo jiné poznal, že telefon u nás drnčí prakticky nepřetržitě a v devíti případech z desíti je to omyl.

Téměř ve stejnou hodinu jako kdysi muž, který volal Daňhela, začal se k nám po drátě dobývat vlídný, ale sebevědomý pán.

- Inženýr Berka - říkal pokaždé. - Katedru mechaniky. -

- Tady 33 02 01. -

- Prosím profesora Farlíka.

- Ale voláte soukromý byt. -

- Mýlíte se, příteli. 33 02 01 je strojní fakulta. -

- Není. -

- Musí být. -

Když jsme se takhle neomluvíli poněkud likáté, naučil jsem se zavěšovat hned, jak se představil.

Osm omylů z každých devíti bylo tohoto druhu. Náměstek z Východoslovenských žele-

zářen nemohl na povinnou konzultaci. Bylo to pro nás oba těžké, protože kromě se mnou jednal zároveň s dalšími lidmi na úplně odlehlá témata. Když jsem mu všechno vyložil podruhé, odmlčel se.

- To není Technika? - zeptal se potom.

- Tak to pršepojte. -

- To nejde. -

- Ako to? - zanechal pokusů naklonit si mě česky. - Nerobte sa sprostý. -

Tak to šlo od rána do večera.

- To není strojní fakulta - hlásíval jsem hned úvodem.

- Ale byla - oznámil mně kdosi. - Než jste se nastěhovali. To je správce budov, že? -

Otevřel jsem telefonní seznam. Je prý v něm spousta chyb. Vysvětlovali to dokonce v novinách. Redaktor zklamal důvěru a místo korigování chodil zpívat na pohřby. Ale pod heslem Školy, Vysoké učení technické, strojní fakulta je správně uvedeno číslo 33 02 11. Dost blízké našemu. Že by se tolik lidí denně přehlédlo? Nebo že by se automatická ústředna tak často pletla?

Až jednoho odpoledne zavolal slušný člověk. Předem se omlouval. Ví, že se zase netrefil. Má se mnou tu čest už potřetí, ale musí za každou cenu hovořit s katedrou. Smí to zkoušet dál?

Pak se to vyjasnilo. Doznal, že má hektografovaný seznam, který brněnská Technika vydává pro své zaměstnance, externisty a vůbec pro všechny, kdo s ní přicházejí častěji do styku. Celou patálii zavinil překlep při rozpisu.

Slušný člověk si to opravil, a že prý to pošle dál.

Vzpomněl jsem si na muže, který volal Daňhela, a dostal jsem zlost. To ho nenapadlo podívat se do normálního seznamu? To musel půl roku otravovat sebe i druhé? Chtěl jsem v něm vidět hrdinu marnosti, a on to byl jenom vytrvalý blbec.

Zatelefonoval jsem na Techniku. Slíbili, že to dají do pořádku. Ale asi nedali, protože omylů spíš přibýlo.

Napsal jsem jim, poprosil, ať rozešlou opravu. Neodpověděli a nic se nezměnilo.

Zašel jsem tam osobně. Ano, vědí o tom. Mohu se spolehnout.

Zase nic.

Snad až se ten seznam opotřebuje. Ale co když budou opisovat ze starého?

Možná se to už stalo. Anebo se s těmi exempláři zachází zbytečně šetrně.

Centrálu strojí fakulty zastupuje dosud a muže, který volal Daňhela, prosím za odpuštění. Nebyl blbec. Vyvodil pouze poněkud přísné důsledky z poznání, že vše se děje nenapravitelně: uskutečnitelné opravy jsou z absolutního hlediska nevýznamné. Neboť nevstoupíš dvakrát do téže řeky.

Jen jedinou věc docela nechápu. On si přece věděl rady, pracoval a žil bez Daňhela. Tak proč ho pořád volal?

Snad z podobných pohnutek, z jakých já dodneška zvedám telefony, přestože už k nám žádný řemeslník dávno nechodí.

Mám taky otázku, vážnou a prostou, není jen moje a samým opakováním málem zveřejněla. Navzdory tomu čekám, že se mně někdo ozve. Zavolá nebo napíše.

Vím, že se nedočkám. Odporuje to logice, zkušenosti i podvědomému pocitu, na který dám v posledních časech nejvíce. Ale člověk vzhlíží k nebesům, i když je pře-

svědčen, že jsou prázdná.

A tak běhám naproti listonošce, rozmlouvám se strojaři a přemýšlím o naději, že až se přestanu ptát, někdo tu mou otázku převezme. Aspoň tak, jako jsem já převzal tu jeho.

Protože večer, když dráty utichnou, hrajem si se synem na telefon. Má svůj dětský.

- Haló - křičím do mluvítko. - Je tam Daňhel? -

Brno 20.října 1975

Jan Trefulka:

Sláva světa

(fejeton o svátečním dni)

Čas od času dostávám od přátel milé dopisy a úvahy, z nichž je vidět, jaké mají starosti. Jeden jede do ciziny, druhý nejede do ciziny, a obojí je to v rámci zlepšení, které nastalo po podepsání dohod v Helsinkách. Skoro ve všech těch písemnostech nacházím různé náznaky, jako by mi známí byli obklopeni nějakými démony nebo čerty. Táhle někomu prý odposlouchávají telefon, tuhle zas byt, tady zase čtou dopisy. I kdyby to byla všechno pravda, že se vám chce, přátelé, o takových lapáliích psát! Vždyť ti páni, nebo kdo to je, mají s námi také nemalé těžkosti. Nám je hej, my se v jejich kotlích vaříme, ale oni musí pod nimi topit, a to fiktivními polínky. To je těžká práce. Jestliže pak, jak známo, práce šlechtí člověka, ztrácejí

tím denně část své odborné kvalifikace!

Já jsem si tuhle usmyslel, že pojedu, Helsinky nehelsinky, do Viničných Šumic na vinobraní. Ženu jsem nechal doma, protože nemá víno ráda, ale nalákal jsem děti na slibované atrakce a beze všech obtíží jsem odjel, abych tu slávu viděl na vlastní oči.

Když se řekne moravské víno, každý myslí na jih, na Mikulov a na Valtice. Ale Viničné Šumice jsou od Brna přesně na východ, tam kde končí lesy Dražanské vysočiny a začíná celkem nevábna holá pahorkatina Slavkovska.

"Odtud, děti," ukazuju už asi po patnácté, "řídil Napoleon bitvu u Slavkova. Měl mnohem méně vojáků než rakouský císař a ruský car, ale zato byl chytřejší a zkušenější a jeho vojáci pořád ještě měli dojem, že mají zač bojovat. V jeho armádě se povyšovalo ne podle původu, ale podle schopností. Tadyhle Napoleon před bitvou spal a zde je pozořický kostel."

Pozořický pan farář jistě už od pozdvihování naslouchal nikoli hlasu božímu, ale kdy zahučí od Tvarožné autobus. Z kostela se vyhrnul houf tetiček, strýců, dě-

tí i silonových malých slečen právě v tu chvíli, kdy jsme dorazili a všechno se to křesťansky tlačilo na schůdky. Plechová bedna se rázem naplnila tesklivou vůní, jakou vydávají jenom sváteční šaty venkovských lidí, přechovávané po léta ve skříních spolu s jablíčky, kdoulemi, svatojánských chlebem, říky a sušenými bylinami. Obličej je ochráněné šátky a černými klobouky vypadaly křehce jako starý porcelán a právě tak slavnostně.

V Šumicích na náměstí vyhrávala dechovka a pan kapelník měl u nohy postavenou láhev vína. To se mně moc líbilo, protože mám rád upřímné lidi. A vůbec se má tam všechno líbilo. Réva v zahrádkách a na štítech čerstvě omítnutých domů, prázdné pódium uprostřed fotbalového hřiště, daleký výhled do roviny i květiny a ovoce na výstavě v místní sokolovně, zejména fialová chryzantéma "Eminence" a rudá "Kardinál", jakož i růže "První políbení" a "Poslední sbohem". Kromě toho už nalévali burčák.

"Burčák je, děti, jediný zaručeně zdraví prospěšný alkoholický nápoj. Obsahuje množství vitamínu B₆. Bude vám jistě

chutnat."

V duchu jsem se chvěl, aby to nebyla nějaká zdaleka dovezená rozžbluňkaná kyse-
lotina, aby ten burčák byl skutečně dobrý.
A byl. A když je burčák dobrý, je všechno
dobré.

S půlhodinovým zpožděním dorazila na
hřiště družina markraběte Jana. Pochopitel-
ně. Co by to bylo za slávu, kdyby ji uváděl
jenom nám všem známý Lojza Cabourek svým
mektáním, které známe ze všech schůzí. Vá-
šeň pro tradice a historické kostýmy je v
lidech hluboce zakořeněná jako sám jazyk a
pohádky a místní zvyklosti. Minulost potvr-
zuje naši přítomnost, naše sebevědomí, naši
jedinečnost. I když není. Nikdy toho králové
a markrabata Václavové, Otakarové a Janové
se svými pány, písaři, šašky a katy po
vlastech českých tolik nenajezdili jako v
dnešních časech. Angličani, známí snobové,
si pro tyto účely ponechali pravou králov-
skou rodinu a krk bych za to dal, že na tom
nakonec i vydělali. Tady ten šumický mar-
krabě, málo platné, neuměl ve svých nohavi-
cích pořádně chodit a do vladařského roucha
se halil jako do ručníku. Nic ve zlém, ale

i každá hovačina, jakmile se předvádí veřejně, musí mít svou formu. Rytíři, kteří se potýkali se starými zbraněmi, se poučili mnohem líp - ne sice z historie, ale z amerických a francouzských filmů. Bili do sebe, škobrtali a padali celkem věrohodně a hlavně nádherně zlostně funěli, jako starý rozzuřený ježek pod postelí. Aspoň děti viděly, že jsme nevydali peníze pro nic a za nic.

Já jsem se ovšem nejvíce těšil na vystoupení slavného brněnského siláka, básníka a herce Franty Kocourka, protože jsem si z první republiky pamatoval cosi podobného, když na stupínku ve škole předváděl své kousky veliký, holohlavý, do pasu svlečený chlap. Toť se ví, po druhé a hlavně po tolika letech už nic není tak pěkné a velké, jako bývalo. Za prvé mi Franta Kocourek připadal na siláka příliš mladý a za druhé neměl ani vhodný silácký pupek a pleš. Ale železo v zubech ohýbal, ležel na hřebíkách a nechal na sobě roztloukat kameny, takže se to dětem líbilo a já jsem byl rád, že jsem to viděl a že jsem potkal sám sebe v lavici třetí třídy obecné školy,

s očima navrch hlavy, v bezmezném údivu a obdivu. A vzpomněl jsem si na jiná jeviště, na bílé amfiteátry, na lid, který také obdivoval své hrdiny a siláky, který trhal své skopové zuby a rukama, pil své sladké víno z hliněných nádob, ale vydržel i dlouhé hodiny sledovat a prožívat osud nešťastného člověka, krutě pronásledovaného bohy za vinu, kterou spáchali jiní, který se dokázal dojmout osudem slepého krále Oidipa, bloudícího v osamění a hrůze, na lid, který se s Aristofanem dovedl vysmívat svým bohům, mocným i sám sobě, na vládce, kteří to nejen dovolovali, ale i podporovali. Já nevím, jak u vás, ale tady na Moravě jsme se ani za celé tisíciletí tak daleko nedostali.

Na pódium se nastěhovala estrádní skupina se všemi svými naleštěnými plechy, mikrofony i aparaturami, jimiž by jistě bylo možné ťrtit i ledvinové kameny, ale k živému srdci jaksi neproniknou. Ne, nebyla to šmíra, orchestry, zpěváci i komici měli slušnou profesionální úroveň, uměli se pohybovat i zpívat a mluvit, konec konců byli lepší než takzvaný zábavný program v te-

levizi. Ale čím déle byli na pódiu, tím to bylo celé smutnější a zřetelnější: dobře odvedené, vymalované, hudbou prokládané nic, naprostá nula, nula celá nula, a tak se mi zdálo, že to vědí ti na jevišti a dokonce i ti v hledišti a pokládají to už jenom za nutnou součást takové slavnosti, za nezbytný rituál, který skýtá rámec a záminku. V obecenstvu se bavil každý po svém, ukrytý v kraválu, který hřměl a prken, kde se sice nebavili, ale byli za to placení. Nikoho ta vzájemná cizota nerušila, nikdo nevolal po tichu a i kdyby volal, nebylo by ho slyšet.

U cesty k Rousínovu se chystali dva mladí lidé k milování, tak samozřejmě a nápadně, jako by chtěli ukázat kolemjdoucím, že jim celý svět může být ukradený. Vlak nám ujel před nosem, byl večer, nádraží opráskané a opuštěné, široko daleko nebylo vidět žádného čerta. Sedli jsme si na lavičku a dívali jsme se na měsíc, který visel na výtopnou. Najednou tu byla všechna proč a jak a k čemu, která se vynořují v jedenáctileté dívčí hlavě tváří v tvář vesmírným temnotám.

"Je blbá," řekl sedmnáctiletý skeptický bratr. "Je úplně blbá."

"Není blbá," hájil jsem krev své krve a také sebe. "Jenom si kladé zásadní otázky."

Měsíc se rozvaloval po obloze jako šumické výstavní jablko na ošatce. Jmenovalo se "Sláva světa". Bylo jediné, kdežto malináčů, renet, panenských a jonatánů byly plné mísy. Bylo veliké a zelené jako klukovská prdelka, máčená hodiny v rybníce. Kdo ví, jestli bylo vůbec dobré. Jsem přesvědčený, že nejapíš nestálo za nic.

V Brně 27.října 1975

Luboš Dobrovský:

O čepičce s kšiltem

Nosíval jsem svého času klobouk. Módní, látkový tmavošedý klobouk s uzoučkým okrajem, mírně k jedné straně zdeformovaný, lehký a vzdušný, posazený nepatrně šikmo k pravé straně. Velice jsem ten klobouk miloval a byl jsem přesvědčen, že mi sluší. Nevím, zda mi opravdu slušel, ale patřil ke mně, byl součástí mého zevnějšku, byl mým poznávacím znamením. Známí, s nimiž jsem se potkával, zdravili můj klobouk, neboť se nemohli zmýlit: kde byl on, byl jsem i já. Býval ten klobouk nejmilejší součástí mého oděvu. Však také Antonín Brousek, básník, aby mi udělal radost, napsal o tom klobouku kdysi fejeton. Pěkný fejeton, protože mě potěšil. Už ho nenosím. Opatřil jsem si jinou pokrývku hlavy. Účelnou, praktickou, lehkou a vzdušnou čepičku s kšiltem barvy khaki. Ta barva je mimochodem moje

zamilovaná. Mám i kalhoty v barvě khaki a ze tří polštářků na pohovce doma je mi nejmilejší právě ten v barvě khaki. Snad je to proto, že jsem chtěl být kdysi vojá-
kem. Vojákem z povolání. Nestal jsem se
jím. Nelituju toho, ale barva khaki mi zů-
stala blízká. Čepičku jsem si v té barvě
však nevybral záměrně. Byla to pouhá náho-
da. Prostě nebyla v jiné barvě k dostání.
A já potřeboval něco na hlavu. Něco lehké-
ho, vzdušného, praktického (laciného), ně-
co, čím bych chránil hlavu před kapkami
špinavé vody stékajícími z vnitřní plochy
výkladních skříní, které umývám. Výkladní
skříně pražských obchodů, alespoň obchodů
na Letné a v Holešovicích, jsou v zásadě
trojího druhu. Jedny nemůžete otevřít vů-
bec, a chcete-li je čistit zevnitř, musí-
te být domluveni s aranžérkou, která od-
straní z výkladu zboží, vy si pak natáhne-
te ve výkladu jeden dva archy balicího pa-
píru, abyste nenaťapali, a uděláte svou
práci. Jiné výkladní skříně se otevírají
jako dveře. Mají panty po straně, zámky
ve svislém rámu a zajišťují se řetízkem,

aby jimi netřískal vítr a taky abyste se mohli opřít o sklo stěrkou, protože stěrkou musíte přitlačit. A konečně jsou výklady, jejichž křídla se otevírají vzhůru, zajišťována po obou stranách sklopnými opěrkami. Otevřena, zůstávají křídla těchto výkladních skříní v poloze šikmé, jsou nepřístupná, nešikovná, protivná a nebezpečná, neboť jejich opěrky bývají vyviklané, nepevné a nevzbuzují důvěru. Kvůli tomuto druhu výkladních skříní jsem si pořídil čepičku s kšiltem. Z šikmo pootevřených křídel výkladních skříní totiž při mytí a při stírání z pochopitelných důvodů odkapává voda. Dokud jsem neměl čepičku, kapala mi voda na hlavu, stékala do obličeje a bylo to nadmíru nepříjemné. Výkladní skříně, přesněji jejich skla, bývají neuvěřitelně špinavé. Prostým pohledem to nezjistíte. Povlak špíny je totiž dokonale souvislý, zhoršuje průhlednost skla, vy však nemáte možnost porovnání, jste-li pouhými prohlížeči vystaveného zboží, a špínu nevnímáte. Teprve čistič by vám mohl podat doklad o nečistotách usazených na skle. Byli byste překvapeni, jak černá je voda stékající do pra-

vého rohu výkladu, když ji tam po "rozmytí stahujete stěrkou. Teď část této úplně černé špíny mi stékala na hlavu a do obličeje. Od té doby, co mám čepičku s kšiltem je mé temeno i tvář chráněna a čepičku lze snadno vyprat. Je z prací látky. A navíc, barva khaki (to jsem při koupi netušil) jako by dokázala po dlouhou dobu pohlcovat nečistoty. Třeba šedivá čepička by už dávno byla nesnesitelně špinavá, ale čepička kha-ki jenom ztmavne. Dostane prostě jiný odstín. Původně jsem svou ochrannou čepičku nasazoval jen tehdy, jestliže jsem umýval vnitřní plochy skel výkladních skříní, jejichž rámy mají panty nahoře a otevírají se vzhůru. Moje čepička byla zprvu pouhou ochrannou pomůckou, pomůckou stejného druhu, jako jsou pevné, hrubou gumou podšité rukavice nakladačů cihel. Nic víc. Takový byl i můj vztah k ní. Když jsem přecházel od obchodu k obchodu, nosíval jsem ji v brašně s ostatními svými nástroji a pracovními pomůckami. Ve snu mě nenapadlo, že by se mohla stát něčím jiným, něčím podstatnějším, něčím, co by mohlo mít jiný význam

než význam ochranný. Teprve náhoda způsobila, že jsem změnil vztah ke své čepičce s kšiltem. Pršelo a já po umytí šikmo otevíratelné výkladní skříně neuložil čepičku do brašny, ale nechal jsem ji na hlavě. A v tom se to stalo: Naprosto neznámá žena (později se ukázalo, že prodavačka ze samoobsluhy na ulici Komunardů v Holešovicích) mě pozdravila "Dobrý den, mistře!" a zeptala se, kdy k nim přijdu, že by moc potřebovali umýt výlohy. Nevím, jaká intuice ji vedla, ale poznala mou profesi podle čepičky s kšiltem a poznávají ji od té doby i jiní. Zeela neomylně mezi všemi muži v montérkách s brašnami přes rameno jsem podle čepičky, kterou teď nosím stále, rozeznáván jako čistič výkladů. Jsem oslovován naprosto věcně: "Kdy k nám přijdete, mistře, máme špinavé výlohy". Zamiloval jsem si tu khaki čepičku s kšiltem; neznámí, s nimiž se setkávám, zdraví mou čepičku, neboť kde je ona, jsem i já. Je nejmilejší součástí mého oděvu a mám ji rád. Před nepříznivými vlivy a okolno-

stní mé profese mě totiž chrání daleko
lépe než klobouk.

Praha, 3.listopadu 1975

Jiří Gruša:

Jak jsem slíbil fejeton

Nejdřív jsem si myslel, že napíšu o sv. Václavovi, protože on je rex perpetuus země a tím i tvůrce legitimacy zdejšího panování v nebesích, když už ta vezdejší tak často bývá kříplík, líbilo se mi, že se naše dřívější knížata psávala na mincích jako opatrovatelé Václavova míru: Pax regis XYZ in manus sancti Wencezlai, přičemž ten mír znamenal docela obyčejnsky, že nás kníže ostříhá před větším okrádáním, libovolným drancováním - zvnějška..., ale i zevnitř, ze strany primates Bohemiae, tj. českých pánů, vlastních kamarádů toho knížete. To se mi líbilo.

A taky se mi líbilo, že ti páni, když už se dali do toho drancování (ani ten světecův mír je nezadržel) byli naoplátku ochotni krásně padnout na bitevní pláni, když někdy šlo do tuhého. Panskou povinno-

stí bylo neprásknout do bot.

Pak jsem chtěl říci, že s myšlenkou na věčného panovníka je tu v Čechách moc hezky i teď. A když obyčejný člověk nemůže dejme tomu zodpovídat za posvěcenost svého světského krále, má ho takto alespoň v nebesích..., a že v tom nebeském OSN jsme coby suverénní země zastoupeni.

To měl být ten první fejeton, který jsem nenapsal, protože jsem měl v práci moc práce. Pak už nebylo sv. Václava, ale Dušiček, vracel jsem se do té práce přes Olšanský hřbitov z východu na severozápad, uhlopříčkou přes pražská pohřbívadla, a napadlo mě, že když jsem zmeškal sv. Václava, napíšu o těch hřbitovech a o tom, jak se v Praze pohřbívá jako na nějakém nádraží. Neboli stálo by v tom fejetonu, jak se ve Strašnicích (strašnice!) mrtvých zbavujeme, aby jako vůbec nebyli, dvacet minut, šmik fik a šup s ním do trouby, na tváři otázku: kdy jede další vlak! Což je nejspíš výrazem našeho úsilí smrt jako takovou vyškrtnout z plánu, až by se vůbec ztratila, tj. až by se posuzovala jako pouhé ne-

dostavení se na pracoviště popř. u neplni-
 čů jako neomluvený výpadek z pracovního
 procesu. Dále bych byl v tom fejetonu krá-
 čel kolem vojensko-židovské části hřbito-
 va, kde hroby vojáků jsou bez křížů vyprefa-
 brikovány do vojenských útvarů, takže i
 coby nebožtíkové jsou ti vojáci v pozoru...
 asi proto, že je navštěvují sami in spe
 přehlížeči nastoupených čestných jednotek
 - svým způsobem notoráci, zatímco hroby
 židů pustnou, až na ty, které mají ještě
 nějakou tu devízovou přízeň. Pak bych šel
 tou občanskou částí hřbitova, opečovanější
 a přece odbytou, napěchovanou... a tam
 bych si jakoby mimochodem a nenápadně
 vzpomněl na Emauzský hřbitůvek - už dávno
 zrušený -, kam byli po roce 1848 pochová-
 ni padlí ze Svatodušních bouří, napsal
 bych, jak na ty hroby tzv. Ultračeši (so-
 genannte Ultratschechen) nosívali mnoho
 květin, až se rakouská (Bachova) vláda na-
 míchla a roku 1851 dala hroby vykopat, ja-
 ko obvykle v noci, a pozůstatky odvézt,
 kam, to mi není žel známo.

V závěrečné části dušičkového fejeto-
 nu bych pak byl procházel tou nejseverozá-

padnější částí hřbitova, onou zarostlou a křovinatou polností s polorozvalenými šutry, kde je i Havlíčkův hrob + hrob jeho dcery, taky zpustlý, vskutku nemauzolejní, ačkoli jsme Karlu Borovskému coby národ slibovali, že se mu postaráme aspoň o tu dcerku, ale vyflákli jsme se na sirotka, a ona Zdenička umřela na tuberu a la její tatínek. Nyní jsme k tomu přidali i tuto péči o hrob. (Poznámka pro návštěvníka: taky je tam hrob vynálezce parovozu pana Božka, německy popsany a psíky pochcaný.)

Vůbec je to paseka..., z čehož by do pointy plynulo, že z respektu k mrtvým a hlavně z jeho vyjevování se v světě živých lze nejlíp odvodit chování živých k živým čili: čím víc je mrtvých jakoby nejsoucích, zapomenutých a potlačených, tím víc mrtvolna je mezi živými, tím víc strašidel, tím víc vampů velkých idejí, těch ismových upírů.

Už už jsem se to chystal napsat, když v tom jsem sehnal překrásný obraz nazvaný Kontinuální katedrála, díval jsem se na ni

a řekl jsem si - tohleto je to pravé téma, to napiš, zkrátka, jak jsi dostal obraz.

Je to plátno 34 x 48 cm, vyvedené v technice starých mistrů, breughelovsky podrobné; chrám se vynořuje z nekonečna a sahá až do průčelí. Čím dozaďěji, tím hoto-
vější, tím plynulejší, až mizí. Čím blíže k nám, tím rozestavěnější, až v místě, kde stojíme, se teprv v hluboké mořské vodě pilotují základy, aby bylo na čem vznést sloupy gotické klenby.

Představoval jsem si, že sedím v jedné z těch loďek, odkud se zatlouká do vody pilota, bylo by tam se mnou pár kamarádů, dřeli bysme se jako volové, ale nebyli bysme sráči ani pohani.

Praha, 15.12.1975

Pavel Kohout:

Bebra

Když jsem 1.srpna sledoval v televizi, jak 35 presidentů, premiérů a prvních tajemníků podepisuje dokument o evropském míru, řekl jsem si, že je v tom nenechám. Aby mi jednou nevyčetli, že dva roky pilovali epištolu o volném pohybu a já se pak ani nehnul. Příští úterý jsem si požádal a přes příští pátek přibyl do Luzernu, tak snadné to bylo. Duch Helsinek (není on příbuzný Hamletova otce?) mě nesl i dál: začátkem září do Vídně. Vpolou října do Němec. A jeho koncem do Bebyry.

Nutno říci něco o mých setkáních na těch cestách. Tak například jsem se o přestávce koncertu pohádal skoro se ženou, že toho pána vedle nás jsem nikdy neviděl; pak mě představili; byl to švýcarský prezident a viděli jsme ho v televizi hned ve-

dle našeho presidenta, v Helsinkách. Potkal jsem spolkového ministra vnitra; předsedal slavnostní tabuli po mé premiéře, snad z pověření našeho ministra, který také má rád kumštýře. Potkal jsem Heinricha Bölla: měl laskavé oči bernardýna, lil nám vlídné francké víno a shodli jsme se, že nejlíp je na život připraven člověk ten, který má jako my roztržitou ženu. Měl jsem kupu zajímavých setkání. Ale v Bebře jsem potkal čas.

Nutno říci něco o Bebře. V německých automapách buď chybí nebo se hledá lupou, což každý může zkusit. Není centrem obchodu, baštou stran ani sídlem uměn. Hnízdo, řeklo by se. Ale musí přes ně každý, kdo směřuje od chladných moří k teplým či od zlých Němců k hodným - i zpět. Stovky vlaků, osobních i nákladních, staví právě tu, aby tisíce lidí a tun z východu a západu mohly zabočit na sever, jih - i naopak.

Přijeli jsme motorákem z Kasselu a čekali na peróně, až se přížene Inter-City-Zug Hamburg-München; třicet minut nám nestálo za trmácení k bufetu. Nejdřív asi tři

vlaky vyvrhly po tuctu pasažérů, kteří se propadli do podchodů. Pak bylo nečekaně mrtvo, s šelestem lístkových hodin. Má žena vydobila z obstarožního automatu obstarožní cucací bonbóny, usedla na lavičku a jako vždycky v podobné situaci usnula. Neměl jsem knihu ani noviny a v dohledu nic, oč opřít myšlenku. Jako vždy v podobné situaci mě zachvátila panika. Panebože, sténal jsem v duchu, dej, ať mžiknu a vlak je tu a popojedem k cíli, aby mě nezahltila nuda, amen.

Vzápětí mě zahltil čas. Je-li vzduch kolem vysílačů protkán vlnami, které umí stěhovat i obrazy, proč pochybovat, že bož, kterým se řítí kolony strojů a pluky mozků, poháněné hodinkami, je obklopen silovým polem času? Uviděl jsem den, jako je tento, ukotvený v malátném slunci babího léta, kdy tu místo kolejí rezla preslička a od ní dopředu k pouhému slovu Bebra bylo dál než zpět k ledovcům. A uviděl jsem den, jako byl tento, kdy železnice bude památka, komprimovaná tisíciletími do téže epochy jako římský aquadukt, a Bebra ztratí zvuk

i tvar pod tlakem nových civilizací, až se přelidněná planeta změní v jedinou megalopoli, a pak snad i pod tíhou nových ker, až naše blízká hvězda začne znaveně chladnout.

Já i spící žena na lavičce, automat na bonbóny, hodiny, perón, nádraží, blízký Kassel, vzdálený Mnichov a celý svět, plný mých dětí, žen, přátel i nepřátel, roky života od porodního sálu v Londýnské ulici města Prahy až sem, vše dostalo rozměr vteřiny, do které se vešel můj první vjem - tělo kolie, prorážející v hrůze z bouře sklo zimní zahrady - právě tak jako vpád jedné armády, příjezd druhé, svatba, druhá svatba, příchod prvního, druhého a třetího dítěte, smrt otce a smrt matky, návrat druhé armády, třetí svatba. Nemohl jsem pochybovat, že se do téže vteřiny, která podle lidských zákonů už musí být za polovinou, vejde stejně hravě i moje smrt, cíl, k němuž popojíždím stále zběsileji, poháněn, krom osudem, svou vlastní netrpělivostí.

Pocítil jsem úžas, úlek, úzkost, děs. (Jak se v těch českých slovech sa-

mých úží dech a úpí hlas!) Už už jsem probudil svého člověka, který byl naštěstí tak blízko, ale zadržela mne něžná lítost. Nač odplavit svým hořem z rozumu sen, štít proti strachu, který i ona jistě nosí v sobě a statečně plaší pečením placek, pletením šál, smýčením podlah, čtením ve vaně, nákupem vín, sázením plodů, ztékáním hradů, líčením příběhů, krmením ptáků, péčí o psy i mne.

Utekł jsem se raději k příkladu mužů, kteří tíhu svých křížů unesou nejspíš, když si k nim naloží další. Rozkročen na betonovém pódiu, pod jehož slupkou ležela celá krvavá minulost lidstva a které se brzo ponoří pod nános šťastných budoucností všeho druhu, vzpomněl jsem s nepoznanou intenzitou snad všech, kdo se mnou řízením náhody či zákona, který je nám utajen, účinkují ve stejném výstupu hry na život. Byl jsem vděčen za každé slovo naděje a každý výkřik lásky, kterým jsem byl obdarován, byl jsem sklíčen pro každou slzu, kterou jsem komu prolil. Myslím, že mě navštívila ona milost, v níž lidé vy-

sloví gravitační konstantu, namalují Monu Lizu, složí Ódu na radost, napíší větu To be or not to be, that is the question. Mě, v provizorní situaci na peróně cizího nádraží, zplavil teplý proud svatých předsevzetí, snad vytrysklý z hlubin mého československého dětství. Věděl jsem s jistotou, že se už nikdy, v celém zbývajícím prostoru své Vteřiny, nestanu štvancem času, že se má žena probudí k člověku, který už nedopustí, aby její tvář zráznil stín, že přátelům i přítelkyním odstraním z cesty tarasy svých sobectví i vášní, abych jim uměl být navždy bratrem, a že i pověřenci ministra vnitra, až si mě zavolá příště, řeknu - pane náčelníku, doktore, člověče, souživočichu! proč ty tu hraješ drába a proč já tu hraju haura, proč se radši nenapijem, když celý náš konflikt i celý ten slavný konflikt velmocí a tříd je, viděno Bebrou, pšouk...?!

- Myslím, řekla má žena, že jsem nechala v Kasselu strojek.

Hleděl jsem na ni dojatýma očima. Opět cucala bonbón.

- Jaký strojek...?

- Tvůj. Holicí.

Nechápal jsem, o čem to k čertu mluví.

- Kdes ho mohla nechat? Vždyť jsme tam jen odstavili auto.

- No. V tom autě.

- Proboha, řekl jsem, a nás povevou přímo do projekce!

- No vidíš. Tam je tma.

- A co až rozsvítí? Víš, jak budu vypadat??

- Tak řekni, že máš roztržitou ženu. Jako Böll.

- Böll! Böll si to asi spíš může dovolit!!

Usmála se na mě:

- Tož kóke psát tak, abes bel Böll.

Na vedlejším nástupišti brzdy zběsile blokovaly kola vlaku. Bebra vzkypěla kroky a křiky, já vzteky.

- Vždyť tu stojíme blbě! To že ty všude usneš! Běž! Utíkej! Leť. Nešetř se! Žeň! Hoď sebou! Dělej!!

Vlak jsme stihli, nastoupili a popojeli.

(Na protest proti času neřatováno.)

Ivan Kadlečík:

Sám sebe P.F. 76

Pre rok, ktorý chtiac-nechtiac prichádza, je z viacerých dôvodov mojím najväčším snom postaviť si dom. Aj keď je zatiaľ jeho stavba v pokročilom štádiu túžby, viem už, že najdôležitejším miestom - prakticky i metaforicky - je komín, tak trochu falický symbol rodiny a domova. Keď malý Cigán vylieval fúrik betónu do základov pre komín môjho domu, nemal som pri sebe nič cennejšie - okrem ženy a detí - ako štátnu päťkorunovú mincu. Nehľadiac na to, že práve o toľko ma bude dom viac stáť, že bude ešte drahší, že bude ako moja drahá vlasť, zatlačil som mincu, ani oči mŕtveho, na večné časy do hustnúcej hmoty, aby ma tento nepatrný a v podstate bezvýznamný skutok pretrval: pravda, a to je druhá strana mince, ak potomstvo neza-

buďne. Ak nezabudne, roky a roky, možno generácie rokov, bude pod komínom čosi plápolat a hriať: nie minca-vec, ale idea, nápad, myšlienka, túžba, pamäť a trvanie. Aby mal komín dobrý ťah, povedal som, vymysliac si v tej chvíli novú, nádhernú poveru, ktorá môže byť pravdivejšia ako hmataiteľná a ohmataná realita. Potom mi priateľ z Prahy výdatne pomohol tehľou, čo prišla poštou - z dôvodov humoru a bezpečnosti - úradne zapečatená a vysoko poistená. Tú zamurujem do kozuba, pri ktorom by som chcel dakeď sedieť a vnímať nevyrátateľné metamorfózy ohňa, čiže múdreho, voňavého a teplého umierania dreva. V púšti, v tajge, v prერიi alebo v pralese vždy človekovu prítomnosť prezrádza vrkôčik dymu rovnako ako dymiaci komín domu. Neusínajúci komín signalizuje, aj keď je fujavica, víchrica, tma či búrka, že človek je doma.

Inak sa musím priznať, že dom staviam najmä kvôli krásnemu a zlému psovi, ktorého chcem raz mať, aby tam bol aspoň on relatívne slobodnejší; kamenná diera paneláku nie je totiž ani pre psa. A ešte dom

staviam pre hodiny, ktoré som si staďe keďysi priniesol a ktoré sa tam takto vrátia; na pôde mojich predkov sa im azďa pójde trochu lepšie. Opravil mi ich jeden z posledných majstrov-znalcov ďavných mechanizmov, ktorý žije neďaleko Banskej Štiavnice v domčeku miniatúrnom ako hračka, a ktorý, hoci nie je veterinár ani ornitológ, opraví aj kukučky. Lebo opraviteľnosť je kritérium hodnoty: len akosť možno znovuzrodiť; len ľudskou láskou naplnená vec trvá - ďelový náboj a toaletný papier sa použije iba raz. Hodiny zďedené po predkoch opäť bijú v slávnostnom b ědure ako statočný a majestátny zvon, čo varuje, plače a jasá. Azďa storočná skrinka z ěreva je nerovnako ručne vyrezávaná a mosadzné kovanie má bizarné línie arabesiek: ako subjektívny čas. Pri úctivom čistení, akoby som sa dotýkal fluida, pri namáhavom a zďíhavam leštení zbytočných zárezov, oblúkov, priehlbin a uhlov si uvedomujem ich nádhernú nepraktickosť, krásnu, nadbytočnú neužitocnosť z hľadiska dneška; z hľadiska pragmatického účelu je však najužitečnej-

šou vecou známa latrína. Niet času, aby ľudské dielo bolo aj hrou; niet vraj dnes času, a predsa hodiny, tieto hodiny idú stále rovnako odvtedy, ako im to v súlade s kozmom a s intuíciou rozumu predurčil segedínsky hodinár Brauswetter János. V úsilí po ich čestnejšom zvýraznení premiestnil som hodiny na inú stenu. Meškajú, nebijú, ponáhľajú sa, strečujú, stoja v pasívnej rezistencii, kým pre ne experimentálne nenájdem polohu, ktorú si tvorivo bezohľadne diktujú ako citlivosťou silná osobnosť. Isteže, aj vodováha a kolmica, aj vzdušné a magnetické prúdy a žiarenie, ale najmä ich povaha a stavba, ich určenie, danosť, poslušnosť seba a najhlbších zákonov Zeme: buď vôľa tvoja. Charakter hodín je nemenný, neprispôsobivý okolnostiam: áno, áno - nie, nie. Inak stratia zmysel, zmenia sa na hluchonemý predmet ako slnečné hodiny: sine sole taceo. Vážia si svoj subjekt, individualitu, aby mohli byť vrcholne objektívne a nelokajsky slúžiace. Nehľadiac na nič, každému slepo, teda spravodlivo, merajú svoj i je-

ho čas; generáciám odmerali, generáciám ešte chcú. So zdanlivou pasivitou, ako boh, boli prítomné všelijakým chvíľam ne-jedného ľudského života. Preto mi bezcitne a právom môžu veštiť smrť a zároveň ukazovať rozmer dopredu i dozadu nad môj život. Pôjdu, kým budú cítiť prítomnosť gravitácie, lebo na nej stoja, nie na nálade uznesení. Čarodejný mechanizmus, v ktorom je všetko: prítomnosť, fantázia, sen, minulosť, realita, radosť i hrozná istota, odvaha i strach, mágia, budúcnosť... Preto mi denne ukazujú nielen čas, jeho jednorozmernú dĺžku, ale aj jeho viacerozmerný, vytúžene lepší spôsob.

Pôvodne som chcel dať do základov svojho domu-vzdušného zámku aj prsteň, lenže ten musím mať na ruke. Váha masívneho zlatého prsteňa, čo nosili môj ded i otec pri slávnostných príležitostiach, dáva tej pravej ruke pocit istoty a zakotvenia: aby nebola príliš ľahká, aby sa veľmi nechvela, aby sa zbytočne nezmieta-la. Dávno, pri nejakom životnom jubileu,

darovali prsteň svojmu konseniorovi bratři seniorátu, hovorí nápis vyrytý na zlatej obrube fialového ametystu. Neblomné hrany charakterného polodrahokamu niekoľkonásobne lámu dané svetlo a podľa svojich vnútorných zákonov tak zmnožujú obraz bezfarebného sveta. Číročistá, zriedkavo a ničím cudzím nepomiešaná a preto nedeliteľná štruktúra odrody kremeňa odoláva chémii aj mechanike, odoláva vplyvom znečisteného ovzdušia i nečistým úderom. A neprestajne, aj v skrytosti, žiari pateticou vznešenosťou hmoty a ducha, farebne sa dopĺňajúc s jasom žltého blahodarného slnka či s polarizovaným svetlom hrozaceho mesiaca, teda s mäkkou a predsa veľmi vzdornou aureolou zlata. Hmotný oheň zlata, ktoré je dobrým sluhom, ale pre hlupákov zlým pánom, trvá bez narušenia, vydávajúc silu, ktorú človek v prstoklade s ním nachádza v sebe. Prsteň dám raz niektorému zo synov; kto si ho zaslúži. Lebo je to rozprávkový predmet, divotvorný skvost. Spôsobuje zázraky, nemožné je skutkom: ako

by sme inak pretrpeli? Bez tohto prsteňa by sme možno našli dosť síl urobiť všetko ako-tak dobré, čo treba, ale oveľa ťažšie by sme už zhromaždili obrovskú energiu potrebnú na to, aby sme vládali neurobiť všetko, čo od nás chcú.

Martin 31.12.1975

Milan Šimečka:

Kamenožráči

Není to tak dávno, co jsem své ženě vypravoval tu historku o kamenožráčích, možná rok, možná dva. Ale konkrétní souvislosti jí vypadly z paměti, a tak když jsem jí před několika dny kamenožráče připomněl, prohlásila, že ach ano, že si matně vzpomíná, že o nich četla, ale teď už neví kde, že snad u Saroyana nebo u Vaculíka. A to mě nadchlo. Když by, podle mé ženy, mohl psát o kamenožráčích Saroyan nebo Vaculík, proč bych o nich nemohl napsat já? Protože, pokud vím, Saroyan o kamenožráčích nikdy nepsal a Vaculík se nedostal dále než k morčatům. Jediný člověk, kterého jsem zatím slyšel o kamenožráčích hodnověrně vypravovat, je strojník z rypadla TS 45 Poclain, Lubomír Kolník.

Lubomír Kolník mě zasvětil do problematiky jejich života asi tak před dvěma

lety. Učinil to způsobem tajemným a sobě vlastním. To jsme spolu tehdy pracovali při nakládce jílu. Jíl, jak známo, je velmi jemná zemina a jen málokdy se v ní objeví valounek. Ale nám se tehdy vynořil z jílu krásný bílý valoun o váze nejmíň desíti kilogramů. Lubomír při pohledu na kámen zastavil beze slova stroj, seskočil dolů, sebral valoun, pozorně ho očistil, zabalil do papíru, vložil do tašky, ve které si nosil svačinu, a tu pak zavěsil ve stroji na hák. A čekal, co já na to. Tak jsem mu udělal radost a zeptal se, nač mu ten kámen bude. A on řekl, že to bude pochoutka pro jeho kamenožráče, protože takové kousky mají právě nejraději. A já se pak zeptal jestli jim to bude stačit, a on řekl, že doufá, že hej, protože zatím má jenom párek a devět mladých. A tak jsme pokračovali a já se dozvídal v jeho vyprávění plném lásky k těm milým živým tvorům podrobnosti z kamenožráčího života.

Původně měl Lubomír jenom samičku. Bylo to tiché zvířátko, které pobíhalo po

bytě a vystačilo s několika kamínky, které ji přinesl z ulice, a s opadanou omítkou. Kamenožráčí samičce však bylo smutno, trápila se, fňukala a pískala zvláštním způsobem, až za ní jednou přilezl samec a už spolu zůstali. V důsledku přirozeného běhu věcí vrhla samička devět mláďat. Lubomír se rozhodl, že jich sedm utopí, jako se topí štěňata nebo koťata; kamenožráčí neumějí plavat a padají ke dnu jako kámen. Ale neměl, když na to přišlo, to srdce. Jeho žena sice bručela a navrhovala, aby celou kamenožráčí rodinku přestěhoval do sklepa. Ale Lubomír nechtěl, protože tam by mohly kamenožráče vyslídit cizí děti a trápit je. Tak zůstali kamenožráčí v bytě a Lubomír přiznal, že jsou s nimi stále větší starosti; živit jedenáct hladových krků není žádná legrace. O kamení sice není nouze, ale tahat to domů! Řekl jsem, že by je mohl pouštět v noci ven, aby se sami nažrali. Ale on řekl, že to nejde, protože oni ničemu nerozumí a mohli by se pustit do obrubníků, do schodů, do podezdívek, do parkovišť a do soch,

a on by z toho mohl mít nepříjemnosti. Dobří kamarádi mu vyklopili úřed domem dvě fary štěrku. Ale i ty už pomalu docházejí a Lubomír se v noci probouzí a naslouchá, zda se kamenožráči už nepustili do panelů. Jsou různě velcí a i barvy mají různé, různě si hrají a různě se rozmnožují. Více jsem se už o nich nedověděl, a také jsem nic neřekl, když jsem na konci směny zjistil, že Lubomír ten krásný kámen z tašky vyhodil a nakradl do ní švestky.

Jak jsem později zjistil, nebyli kamenožráči nijakým tajemstvím mezi Lubomírem a mnou. Věděli o nich všichni bagristé, šoféři, ba i skladníci a dispečeri. A mě upoutalo, jak rozdílně se lidé k existenci těch zvířat stavěli. Záměrně jsem zaváděl na Lubomírovy kamenožráče řeč a bylo to jako takový zvláštní detektor dobromyslnosti a tolerance. Zeptal jsem se třeba: slyšel jsi o těch jeho kamenožráčích?, a hned jsem měl výsledek! Lidé nedobří, takoví, co třeba mlátí doma ženu, nebo ti zlostní, co nepomůžou, lidé urážliví a ta-

koví, co jdou strašně po penězích, lidé naštvaní a politicky vyspělí, ti všichni mávali pohrdavě rukou, ošklivili si samotnou představu těch ubohých zvířat, co na nic nejsou, a významně dělali prstem na čele kolečka. Naopak lidé veselí, dobromyslní, chudáci bez peněz a bez domů, pijáci vína, kluci, co si lehli třebaš na chodník, aby viděli holce pod sukně, obětavci a takoví, co vždycky zastaví, aby tě vytáhli, když jsi až po nápravy v blátě, takoví se z kamenožráčů těšili a občas se Lubomíra na jejich zdraví i poptali.

Ale jak léta běží, Lubomír už o kamenožráčích moc nemluví. Taky trochu zestrá-
nul. A taky si myslím, že dobromyslná lež je pěkná, když je kolem dost pravdy, aby pěkně vynikla. A jak čas běží, není tak lehké vyniknout s pěknou lží. Tuhle mě Lubomír zase zastavil a řekl, že mi zazpívá árii z opery Slepění psi. Ale nezazpíval a já si myslím, že taková opera ani neexistuje.

Bratislava 7.1.1976

Helena Klímová:

Sibiřskému vlku!

Zvolání, uvedené v titulu, je odpověď. Otázka, na niž se takto odpovídá, zní: Komu slouží ta vaše pravda?

Zpět a pomaleji: člověk vysloví svůj názor. V lepším případě jej i napíše. V nejlepším případě jej i publikuje, (ale ty nejlepší případy se teď už dlouho nevyskytují). Se zveřejněným názorem se seznámí někdo názoru opačného a teď nastane ten příznačný okamžik: namísto výroků "nesouhlasím s vámi", "mám jiný názor", "mýlíte se" či "nemáte pravdu", uslyšíme otázku: "Ale komu slouží ta vaše pravda?" A že je to otázka řečnická, tedy vlastně ne plnohodnotná otázka, ale jen můstek k nastrčené odpovědi, slyšíme vzápětí i odpověď: Odpověď pak obsahuje jedno či více - zpravidla více - synonym pro pojem "nepřítel". Bývají to synonyma neucti-

vá až hroživá, nadaná bájivostí nízké poetické úrovně. Čím smělejší ve své bájivosti, tím chudší skutečným obsahem. Řečený "sibiřský vlk" se mezi nimi vzácně odlišuje svou reálnou existencí.

Smyslem oné otázky tedy je rychle vystavět most od názoru k jeho prý-účinku-údajně-škodlivému. Most mezi realitou a hypotetickou konstrukcí, most vedoucí odněkud nikam, z bezpečí reálného do strašidelná iracionality. Prvním zamýšleným záměrem řečené otázky je zastavení myšlenkového pohybu v rovině praktické politiky.

Ale ta otázka v sobě skrývá nebezpečí velmi hluboké. "Komu slouží ta vaše pravda" - vždyť kolik je v té otázce nevyslovených předpokladů: "vaše pravda" - pravda se zřejmě předpokládá několikerá: vaše, naše, jejich, dřívější, budoucí, americká, ruská, čínská, marťanská... Každý tedy máme pravdu nějakou? Je pravda relativní?

"Ta vaše pravda" - ne tak zcela: každý si sice můžeme myslet, že máme pravdu, ale "ta vaše pravda" není už ta pravá. Byla zvážena, odsouzena, zneuctěna, vykázána

oním ukazovacím zájmenem. Vlastně vůbec: "ta", "taková", případně "nějaká", "jakási", dokonce i "volačí" nebo "kakája to" ... nikoliv: jakmile "vaše pravda" se stane "tou vaší pravdou", je s vaší pravdou konec. Mýlíte se, aniž vás kdokoli vyvrátil.

Ale to vše ještě nemusí být tak zcela špatné, to vše mohou být jen diskusní nezpůsoby. Teď teprve přijde to nejhorší: "komu slouží?" Ještě jednou: komu slouží ...pravda?

Jsme ještě s to vnímat absurditu té otázky? Neklesli jsme dosud?

Komu slouží pravda - to je otázka pro dítě nebo pro filosofa! Oba, jak si velice přeji, by odpověděli: sobě samé. Nikomu, ničemu jinému. Co nařto jest, oď ďábla jest.

Pravda je jedna ze základních kategorií, jímž už nic v dosahu člověka není nadřazeno, které nesou pčel samy v sobě. Kromě pravdy vím ještě o jedné další takové, a to je krása, ta je ve své čisté podobě /třeba v muzice/ také samoučelná. A

pak jim ještě bývá přiřazováno dobro. Již několik let se marně pokouším nalézt onen citát, který se mi tolik líbí, který jsem si kdysi v L.N.Tolstém přečetla a vzápětí opět ztratila. Přibližně zní takto: "Skutečné dobro je mimo řetěz příčin a následků. Má-li dobro příčinu nebo následek, už to není dobro, ale něco jiného." Tak tomu skutečně je. Ale zdá se mi, že v oné trojici pravda-krása-dobro jsou pravda a krása těmi základnějšími, které se už nedají dále redukovat, zatímco dobro nese v sobě prvočinitele obou: koná-li člověk dobro, upravuje tím cestu autenticitě, tedy pravdě v druhém člověku, a probouzí v něm i v sobě pocity čistoty, doteky krásy.

Avšak i krása obsahuje, předpokládá vnitřní pravdu: zákon zlatého řezu vyjadřuje nej přesnější pravdu formy. Závěrečný akord na tonice nejpravdivěji odpovídá na otázky, které položila melodie písničky.

O pravdě se už nic takového zjistit nedá - přece jen je ta jediná nejzákladnější. Není od původu ani krásná ani ošklivá, ani dobrá ani zlá. Eticky a esteticky je

irelevantní. Přesto přináší katarzi, tím bouřlivější, čím déle byla očekávána.

Ale nemůže být služkou, a teprve už ne dočasných, částečných cílů. Všechny takové cíle přesahuje a podřizuje své svrchovanosti. Jestliže se jí podřídí, mají naději. Jestliže naopak se snaží podřídít pravdu sobě, rozdělit ji, využít její části, podlehnou. Podobna fyzikálnímu tělesu, brání pravda svou celistvost, svou neporušitelnost zvláštním napětím. Snaží se slučovat zpět své části, násilím či omylem oddělené. Pokusí-li se někdo si část pravdy přisvojit a podřídít, přispěchá druhá, ta odloučená část, a nade lhářem se s třesnutím uzavře úplnost tvaru. Podobně, jsou-li lidé - omylem či násilím - syceni jen jednou půlí pravdy, vroucně si přejí přítomnost té opačné, odvrácené půle. Projevují zvláštní nadání sami si ji objevovat, nalézat zpřístupňovat. A jsou-li tak duchovně zbědovaní, že ani nejsou s to, podobají se těžce podvyživeným fyzicky - stávají se poznamenanými a strádají na svém lidství. Někdy pak už ani nejsou s to celou pravdu

přijmout, je-li jim nabídnuta v jednom okamžiku, podobně, jako lidé, kteří dlouhodobě hladověli, nemohou okamžitě jíst plnohodnotná jídla. Tak silná je potřeba pravdy pro zdraví člověka, tak mocné je strádání, ochuzení hodnot lidskosti, je-li pravda pálena, čtvrcena, rozdělována, rozvrhována.

Polopravda, čtvrtpravda, nepravda ubíjejí lidské hodnoty. Pravda léčí. Neobrazně, skutečně. Neurotický jedinec se uzdravuje, jak je schopen vidět sám sebe praždivě, jak se naučí pravdivě prožívat. Společnost po desetiletí otravovaná plánovitou lží a nespojitostí zpráv o sobě samé zažije zázrak katarze, uzdravení šokem, když pojednou spatří a slyší své představitele hovořit praždivě a jednat spravedlivě. (Spravedlnost je vlastně pravda převedená z roviny myšlení a řeči do roviny skutků.) Pravda je nejdostupnější ze všech léků.

Člověk si přeje žít v pravdě. Proč? Můžeme vypočítávat: proto, že to odpovídá duševní hygieně. Proto, že se pravda stejně

nakonec ukáže. Proto, že nás to tak učila maminka. Proto, že lhaní bývá komplikované. Proto, že chceme realizovat svou autenticitu, pravdu své osobnosti.

Ano, tak to je. Ale pod všemi těmi důvody se skrývá, všechny tyto důvody sytí - ten nejzákladnější: pro pravdu samu.

Pravda slouží nejprve sama sobě a odtud pak teprve všemu ostatnímu dobrému. Obrácený sled není možný. Předpokládá-li se služebnost cílům částečným, pak pravda přestane být sama sebou a stane se nepravdou. Pravda není zprostředkovatelem cíle, je nejvyšším cílem sama o sobě.

Člověk mluví pravdu a žije pravdu jen pro tu pravdu samu a pro nic jiného. Úplně to stačí.

A jak je nám ta samoučelnost příjemná, ze všeho nejpříjemnější! Jak činí pravda člověka svobodným a šťastným!

Praha 14.1.1976

Ludvík Vaculík:

Skvrny na slunci?

Dnes v půl šesté ráno se zablesklo a někde těsně vedle bacil hrom, až mě vzbudil. Vstal jsem a pohlédl z okna: šlehal tam plameny sněhu. Já do práce nechodím, mohl jsem lehnout a spat dál. Usnul jsem v příjemném rozčilení. Když jsem o tři hodiny později vstal podruhé, někdo zazvonil. Šel jsem otevřít nevlídně v pyžamu, abych dal najevo, že nikoho nechci. Byl to ale profesor Machovec, který se zeptal, nemám-li ještě jeden opis jeho díla "Ježíš pro ateisty". Řekl jsem pravdivě, že ne, a udělal zahanbeně zvací pohyb rukou. On odmítl, omluvil se a hned odešel, tak veliký a těžký, jak je.

Vrátil jsem se do pokoje a sklízel spaní. Nakonec jsem odhrnul z okna cíp záclony, aby begonie dva metry opodál měla víc světla. Pomyslel jsem, jako každého

rána, na její námahu, lapat fotony z takové dálky. Begónie je mladá, asi dvouletá, narodila se do minima jedenáctiletého cyklu sluneční činnosti, vlastně lepší časy nepoznala. Já ano.

Dále jsem pozoroval, že se mi zas o něco víc nechce umývat se, holit a oblékat. Až tato nechuť nabude původní míry, skutečně se přestanu umývat a oblékat, a kdo mě bude chtít mít pěkného, bude mi to zas jako tenkrát muset udělat sám. Umyl jsem se tedy celý ve vaně pod sprchou, abych byl čistý, čerstvý a zdravý. Ale i dnes mi přitom napadlo: nač?

Umytý, oholený byl jsem skutečně zdravější, a k tomu rezonance té ranní bouřky ... bleskla ve mně chuť nečekat už na nic a dát se z některé strany do své těžké práce. Bez snídání, abych se nerozptýlil. Pustil jsem se k psacímu stroji.

Kráčející k psacímu stroji míjel jsem knížku, kterou čtu před spaním. Jenže se v ní nemůžu hnout vpřed, a tak začínám každé noci na témže místě. Co zkusit to vyspaný? Sedl jsem si do křesla a hleděl

do knížky v myšlenkách na profesora Machovce: jak upřímně přišel, aby pusou skoro bez zubů, starý jen asi jako já, vyslovil svou žádost. Pouze zralý člověk, který ví, co je kdy jak důležité, dokáže, zatím co mu u zubaře roste nový chrup, mluvit s lidmi rovnocenně. Ale tedy co říká kniha: "Rozdíl mezi efemeridovým a atomovým časem se zvětšuje o 55^s za 100 let." - To mu rozumím. - "Lze to interpretovat zmenšováním gravitační konstanty $8 \cdot 10^{-11}$. To znamená, že se Země rozpíná a že v dřívějších dobách byly slapové síly větší a sluneční soustava menší..." Až sem pořád cosi chápu: Země se prostě rozpíná! Od doby, kdy jsem zvládl umývání s oblékáním, mám však potíže s řečí, jako je tato: "Barnothy tvrdí, že základní konstantou kvantování ve Schrödingerově rovnici není $h/2\pi$, nýbrž $K = 2s\alpha^{-k}$, kde s je spin obíhajícího objektu, $\alpha = 1/137,0361$ je konstanta jemné struktury a k je nula nebo malé celé číslo..." Jdu postavit vodu na čaj.

Voda se hřeje a já uvažuji, komu zatelefonovat, ale abych nic nezkazil. Ne-

smím mluvit o něčem významném, a stydím se před nimi plácet jaloviny. Bože, stydím, proč? A přece. Země se tedy rozpíná, to si snadno zapamatuju, určitě ale zapomenu argumentaci, takže mi z toho zbuďte holé tvrzení - k jakému užitku? Rozpíná-li se Země, řídne přitom? V tom případě předpokládám, že se zvětšují oběžné dráhy každého elektronu v každém atomu. Proto by v různých koutech vesmíru tytéž prvky a shodné útvary hmoty, ba samo absolutní vakuum, mohly mít rozličnou hustotu; nevidím překážky, aby atom vodíku neměřil až metr sedmdesát. Čaj.

Ano, ze všech stran se po mně žádá důležité rozhodnutí. Současný stav zdá se být před koncem, protože síly, jež ho udržují, se vyčerpaly. Musel bych zase vložit něco ze sebe; tím směrem se dívám se strachem. Ba i ten dosud klidný švýcarský nakladatel chce definitivně znát, kdy odevzdám rukopis. Podívejme, už tam zas svítí slunko. Udělám aspoň, co můžu hned. Musím napsat dopis panu Václavovi, ale o čem, to tentokrát neřeknu. Posledně to dopadlo

tak, že pas jsem nedostal, jen dopis, který jsem přiložil k neotevřeným zamítavým odpovědím. Stejně, vlastně hář, dopadl pan Václav, jemuž vzali i řidičský průkaz. Tak jsme spolu nejeli nikoli jen do V., jak věřil on, ale ani do ř., jak jsem doufal já. Na kongres Penklubu šel jenom náš nad poměry slušný pozdrav. Potom jsem dostal z Vídně dopis, že pan Rover Gray mě chce navrhnout za člena u nich na Novém Zélandu. Mám-li říct, zda mě to těší, přiznávám, že ano. Chyba je, že já v takových radostech nevidím nic moc.

S napsaným dopisem šel jsem do ulic vyhledat pro něj příležitost na Hrádeček. To se mi nepodařilo, dopis je u mne. Šel jsem Prahou s lítostí neúměrnou věci. Taký zas začalo pršet. Šťastnou náhodou vystavuje v Galerii bratří Čapků obrazy můj přítel Vlastimil Beneš. Přítel? Ano, i když spolu nesmíme mluvit. Vstoupil jsem mezi jeho obrazy a octl se v autonomním světě, pevném a soudržném jak soustava o velké energii, tichém a krásném jak vybrané vzpomínky z několika životů. Kdo tak nenápadně,

neústupně a účinně buduje svůj svět, kdo jej dokáže svou káží ochránit před oškli-vými prániky ze světa vnějšího, je silný muž, je jako bůh.

Noviny prý hlásily skvrny na slunci! No ovšem! To znamená geomagnetické poruchy s narušením atmosférického stavu, srdcařům se rozkmitá srdéčko, nervařům nervy, vy-loučeným a vyškrtnutým žlučník. Já, jenž vím víc, čekám krom toho změnu planetární vorticity, rozkmitání mořského dna a domov-ní prohlídky.

Ještě jsem dnes měl doručit dárek k 75. narozeninám. Od koho, nesmím říct. Ju-bilant seděl v posteli, z níž sám nevsta-ne, a musel jsem vejít až do jeho pohledu, aby se dověděl, že jsem tam. Hluchý je, že ani řvát naň nemá smyslu. Na stole měl vá-zu s květy bramboříku a mísu s cukrovím. Volně, jako mluvíme před děckem, které ne-chápe, vyprávěla mi jeho manželka toto: V jedněch novinách si zaplatila v rubrice rodinných oznámení zprávičku, že spisovatel Eduard Valenta se dožívá 75 let. Dala by mu to do ruky, protože čte a rozumí bezvadně. S úžasem zjistila, že zpráva tam není. V

redakci jí řekli, že ji nemohli otisknout z důvodů, jež nemohou sdělit. Peníze vrátí. Seděl jsem proti povedenému oslavenci a hleděli jsme na sebe. Usmíval se, dlouho, pak mávl těžkou rukou a promluvil. Po způsobu hluchých velice silně pravil:

"Ech!" Také jsem mávl rukou a slaběji, protože se slyším, jsem odpověděl: "Ech!" - Zdraví či nemocní, hluchí nebo slyšící, slepí jako vidomí, všichni, jejichž úsudek však zůstal neporušen, ani nepotřebují říkat víc. Ten zvuk, toť až vědecká definice miněného světa.

Když jsem vyšel, padal zase sníh. Padal do keřů, do světél němých lamp, na cizí chladná auta před domy s černými okny. Šel jsem a snažil se vycítit, co se teď po mně žádá, a bál se to objevit.

Praha 22.ledna 1976

Petr Pithart:

Podivné souvislosti

"Tak to ale vůbec nebylo, bylo to takhle," zlobil jsem se, když jsem byl docela malý: "Jeli jsme s kopečka a přes cestu lezla doopravdická zmije. Takovádle!"

Dneska? Dneska už vím mnoho věcí. Víím, i co řekl Pilát, než si odešel umýt ruce. Dneska leda tak zbaběle pokrčím rameny: možná zmije, možná provázek, kdo to ví?

Maminka to vypravovala vždycky docela jinak. Také to měla pěkné, to vypravování, i když ne tak napínavé: "Jezdili jsme do mlýna k panu Fajmanovi. Malou Alenku jsem měla v kočáru sportáku a ty ses mne držel jako klíště. Pan Fajman byl moc hodný, dával nám mouku, vejce, sádlo a někdy i cukr. O tvém tátovi jsem ani nevěděla, kde je. Jednou jsme jeli s kopečka a provázek, co jsem ho musela namotat na kolečko místo gumové obruče, ty tenkrát nebyly k sehná-

ní, asi se přetrhl a začal se odmotávat. Já si ničeho nevšimla. Jeden pán ale, šel hezký kousek za námi, chytil ten provázek za konec, natáhl jej a rozpačitě volal zdálky: 'Paní, neztratila jste provázek?'

Tak vída, říkával jsem si: o žádném oánovi nic nevím, nikdo na nás nevolal, akorát přes cestu plazila se doopravdická zmije!

Nedávno jsem se tam šel přece jen ještě jednou podívat. Odkud že je ten kopeček dolů? Od Podkozí k potoku Kačáku, na kterém Fajmanův mlýn stojí. Zmije, o níž je tu řeč, plazila se tu přes cestu na samém kraji podzimu roku tisíc devět set čtyřicet čtyři, tatínek byl, jak se později ukázalo, právě v Terezíně. Po těch letech scházím zase s kopečka dolů, přece jen trochu rozčilen: zmije nic, provázek taky nic. Vlastně jsem to čekal. Ale!

Jdu a divím se velmi, jak tudy po stezičce sotva patrné mohl kdysi projíždět sporták, plně naložený mou sestrou, která je dnes už úplně velká a je ve státě Alabama. Divím se, že není slyšet štěkot čer-

ných mlynářových psů, kterých jsem se už dopředu bál, a držel se proto máminy sukně, divím se, divím, ale to není nic proti tomu, jak se budu divit za chvíli! Za chvíli totiž zjistím, že mlýn obsadila americká armáda.

Pochybuji, že tahle povážlivá skutečnost nějak přímo souvisí s mlynářem Fajmanem, ale pro jistotu uvádím, co vím jen z doslechu: po válce měl ten dobrý muž malér, snad i soud, a říkalo se, že za kolaboraci.

Tedy: vešel jsem dovnitř nejpostrannějším vchodem a zkoušel jít pořád dál. Čím ale dál, tím více dveří bylo zabeďněných a vždycky právě z té strany, na které jsem nestál. Chvilími se mi zdálo, že za některými z nich něco slyším, ale vůbec mi nebylo do kraďmého naslouchání.

Postele jsou dosud na místě. Každá však zvlášť; inu, panský mrav, ale i tak sotva dva tři kroky teplou nohou k mlynářce. Místo mlynářky - rozpáraná drátěnka.

V mlýnici jsem pootočil jedním kolem. Protože kola záhadným způsobem dosud spolu souvisí, neochotně se v tá chvíli pootoči-

lo mnoho kol a úhrnem vydala zvuk velmi nevlídný - jako by mě někdo káral v cizí řeči.

Že jsou ve mlýně právě Američani, poznal bych už podle těch kamen. Roura od nich je vyvedena ven - oknem beze skel! To jsou celí oni! Takhle ať si vytápějí třeba prerie v Utahu, ale proč břehy Kačáku v srdci Evropy, kde je beztak stálý průvan! A těch zátek od piva. Stovky, možná tisíce leží jich tu po zemi - vždyť co od nich můžeme čekat, od Američanů. Patrně by raději pivo v konzervách, tadý se ale musí spokojit s berounským ve flaškách. Stoly polité voskem - a toť se ví, že nečetli knihy! Nejspíše hráli poker nebo si pořád dokola četli dopisy od těch svých Merryšek.

Našinec i jinak pozná, že je tu ležením vojsko nebo četníci. Rozkradeno málo, malounko, skoro nic. Pomyslete jen - kachlíkové obložení na pět šest koupelen, na dvoře masivní trámy, co se dnes shánějí pomalu za tisícovku, a spousta rázovitého harem pádí na výzdobu rázovitých chalup. Je-

nom kdyby se k těm pokladám dostaly zlaté ruce našeho českého lidu! Ale právě že nedostanou. Nemohou.

"Komu to teď patří," ptám se nenápadně chataře, který natírá plot co by kamenem od mlýna dohodil. "Československému státu," hlesne a já ovšem nevěřím. "Občas tam visívá cedule na vratech, jako že je to majetek přímo jeho, jako státu, ale pak..., pak ji zase... někdo sundá," nepřesvědčivě dodává muž se štětkou a jistě dobře rozumím jeho pohledu: byl by mnohem raději, kdybych se dál už nevyptával. Asi si tu, chudák, užil svoje.

Dnes zrovna je cedule sundaná. Zato vevnitř ve mlýně, na místech možných i téměř nemožných, většinou velikánskými písmeny: U. S. Army. Vyryto, vydlabáno, barva-mi nanesenou, tužkou na futro pro čísi lepší paměť poznamenáno. Na jednom místě přes půl stěny rozžlobenou rukou, nečbale, ale energicky dehtem: USA. Tomu, co tohle psal, nechtěl bych přijít do rány. Řekl bych, že se na náš stát musel zlobit. - Tady už tedy nepochopí leda blbec:

Inu zmocnili se po válce našeho zlatého pokladu, zmocnili se zřejmě i Fajmanova mlýna. Proč právě Fajmanova mlýna? - ptáte se asi hloupě. Jděte se optat do Pentagonu, odpovídám taky hloupě. Tam však jistě zatraceně dobře vědí, proč právě Fajmanova mlýna na pravém břehu Kačáku.

A tak náš stát vede tu s nimi tichou, a obávám se, málo úspěšnou válku: stát přidrátuje ceduli, ale protože ani stát, který je z vůle veškerého lidu, nemůže u ní zůstat a hlídat ji, tihle boys od U. S. Army ji za chvilinku s drzým řehotem strhnou...

Začínám najednou rozumět spoustě věcí: distinguování pánové, nejdůležitější lejstra v tenounkých černých kufříčcích, jednají a jednají, už celá léta, o doložce nejvyšších výhod, která jest nám odpírána. Marně! Diplomaté ze State Department melou pořád dokola: zaplaťte za znárodněný majetek, zaplaťte víc, a naši zas, stejně zatvrzele: vraťte nám ukradený zlatý poklad... Padnou vůbec slova, která nad jednacím stolem visí jako puma na chabé niti? Fajmanův mlýn... Sotva, sotva. Zřejmě přespří-

liš delikátní otázka. Oni dozajista zašli přece jen poněkud daleko a náš stát to zase kdysi tuze lehkovážně strpěl. Co teď? Právě tomu se asi v hantýrce diplomatů říká "faite à complite".

Opatrně vylézám z nešťastného stavení. Kolem dokola kolonie srubů, chat, vilek a vil. Odevšad pilné zvuky českých pil a seker a kladiv, hlásky obtloustlých dětí, jen tady klid a ticho jako v krematoriu mezi dvěma nedůležitými pohřby. Neboť zde patrně dosud spočívá noha dějin, jak svého času kráčely.

A tak jen dobové výjevy z rozpustilého života bohatého mlynáře, inu l. československé republiky, jsou ještě tu a tam patrné na venkovních zdech: vybledlé děvuchy v náručí vybledlých stárků, vybledlé pivo v korbelích a bledý, docela bledý mlynář pan Fajman, co nám dával mouku, máslo, vejce a někdy i cukr.

"Fine man, really," slyším ještě tlumený smích z vikýře.

Byl jsem věru bloud, vidím to nyní jasně: svět je vskutku rozdělen, a to mno-

hem hloub než bojovně naznačují básně! Jen mlýn je vlastně ničí, a proto jej U. S. Army ničí, neboť zatraceně dobře tuší, že náš stát, jak se patří a sluší, bude si u něj jednou osobně stát - už toho stát má beztak po krk, brzy všem ukáže, zač je u nás poker!

Rozčileně rázuji do kopečka. A říkám si: než U. S. Army odtáhne, všechny ty nápisy smyje...

Vtom přes cestu - provázek!

V Praze dne 29.ledna 1976

Pavel Kohout:

Od Fučíka k Minaříku

Fučík ovlivnil mé dospívání. Ať ho kdo nazíral jakkoli, jedno zůstalo mimo při: když mu Gestapo nabídlo vstupenku do života za prodej přesvědčení a přátel, odešel do nebytí jako hrdina své pravdy.

Později mi válečné archivy nabídly hrdinství přetvářky. Slavný rozvědčík Sorge byl veden jako důkaz, že za mezní situace může přetvářka ve službě pravdy upíšíť pád lži.

V letech studené války devalvovali rozvědčíci na agenty imperialismu. Mnozí byli dopadeni a potrestáni, někteří po smrti rehabilitováni. Když se oteplilo, zaznamenal jsem ze zpráv, že se objevili i socialističtí rozvědčíci s mírovým posláním. Mnozí byli dopadeni a potrestáni, někteří záhy vyměnění.

Potom dobyli rozvědčíci televizi a

film. Jen válečných bylo tolik, že jsem nechápal, proč se to s tím Hitlerem tak táhlo.

Teď konečně vešli i do české přítomnosti. Předloni rozvědčík Marák, letos Minařík: odhalovali v cizině spiknutí emigrace a domácí opozice proti vlasti. Publicita nasvědčuje, že se mají stát vzorem dnešnímu dospívání. Hlavně ten mladší, který mohl být díky všestrannému talentu (Haló-sobota) stejně úspěšným radioamatérem, gymnastou, cyklistou, režisérem nebo hercem, kdyby ho už "dětská fantazie sevřená navíc v slabém tělíčku" neunášela neúchylně k hodnotě kapitána, "která mu učarovala", nestihl pouze složit učňovské zkoušky, ale i ve Svobodné Evropě se těšil, jak je udělá po návratu domů, "aby měl v dotazníku v rubrice povolání hrdý název - instalatér".

Jaká možnost pro pamětníka změřit, jak se i ve vývoji hrdinů promítá osvětlený čas.

Starší o sobě řekl v rozhlasu, že nepatřil k přátelům našeho zřízení a mívával za přátele i vyslovené nepřátele. Když konečně prohlédl, rozhodl se napravit chybu tím, že

zapojil svou protisocialistickou aktivitu do služeb socialismu. Nejdřív se na Moravě účastnil příprav provokačních akcí, aby získal vstupenku do emigrace; tam pak tajně nahrával telefonické hovory s nepolepšenými přáteli, aby ukázal národu jejich pravou tvář. Pěkně je doběhl! Mysleli, že klábosí s tím starým známým reakcionářem a on už byl tajný revolucionář.

Poslouchal jsem ho přesto s pocitem poplatníka, který vyhodil peníze. Za odhalení, že se v emigraci nadává stejně nespisovně jako doma, mi přidělal výchovné starosti. Leckomu neuniklo, že ti zlí přátelé nevolali jeho, nýbrž on je, a že to on kladl sugestivní otázky. Neříkalo se tomu za mého mládí hecování? A nebyval hecíř-žalobník zvlášť přísně kárán učiteli i třídou? A co ta Morava? Nebyla to podpora nebo alespoň nepřekážení trestného činu? Nespadá to pod nějakou hlavu? Či platí v tajných službách jiné hlavy a mravy? Ale co říkat dětem, když si začnou hrát na Maráka? Počkej s tím, až budeš rozvědčík?

Ten druhý o sobě řekl v televizi, že byl vyslán už v září 68; aby získal vstupen-

ku, nabídl k prodeji materiály, které tu vyfasoval; pak byl sedm let hlasatelem Svobodné Evropy. Na dotaz, zda tam měl přátelé, řekl s významným úsměvem, že vlastně ne, čímž naznačil, že je sice měl, ale jen služebně. (Když se rozvědčík ožení, taky to neplatí?)

Poslouchal jsem ho s pocitem člověka, který bloudí po vlastním bytě. Za odhalení, že kdosi žádal zaslat kamsi peníze za jakéhosi Sašu (já znám dva Saši) a že manželka jednoho člověka z Chrudimi chodí ke švadleně do Slatiňan (rozhlas), mě znejistil jako občana. Leckomu neuniklo, že i on jako hlasatel brněnského rozhlasu (Haló-sobota) "sympatizoval se vším, co se začalo odvíjet od konce března 68" a pak, když ho uklidnil pohled na tanky v ulicích Brna, "vysílal ze všech ilegálních děr". Pravda, jeho chování "bylo už součástí role" a "texty, které byl nucen číst, mu obracely žaludek", ale co říct lidem, kteří jen za sympatie šli k lopatě? Dejte se příště včas k vnitru? A kdo proti komu ho vlastně vyslal v době, kdy i soudruh Husák

dával za soudruha Dubčeka hlavu na špalek? Podle Haló-soboty několik věrných pracovníků rozvědky a ti to utajili i "před nejvyššími orgány ministerstva, které už byly plně pod vlivem generála Pavla". Ale nebyl on i ministr a jejich náčelník? To se v ozbrojených složkách smí? Tak proč pořád berou kapitána mně, když jsem ani nic nezatajil?

A co jim to tam vlastně prodal? Že by tak mladý hoch ohromil tak staré služby nějakou prkotinou? Jsou pak opravdu nebezpečné? Nebo že by jim byl prodal něco onačejšího? Ale proč potom odhaluje Vaculíka, od kterého by nikdo nic nekoupil, protože co ví, poví nahlas a zadarmo? A: není i na to nějaký zákon? Hlava první přímo? A ještě: čím si připlácel vstupenku celých sedm let? Ať myslím jak myslím, nevymyslím než: tím, že štvál proti socialismu. Má komorní hlas a sonorní dikci, jistě si získal stále posluchače. Co když za ta léta někoho k něčemu naštvál? A co když toho jistého za to zavřeli? To ho teď pustí?

(Právě čtu, že se tajnými službami za-

bývá americký kongres. Můj fejeton chce jen překlenout těch pár dnů, než se jimi bude zabývat Národní shromáždění. Co navrhnout je mezi artikly k odzbrojení? Nebyl by to i čin na ochranu životního prostředí?)

Zlobil mě kdysi agent 007, známější jako James Bond, že dostal od J. Veličenstva právo jednat bezprávně. Měli ho i M a M? Kde začíná a kde končí? Kdo ho u nás vydává a komu? Stačí jako Minaříkovi "otec živnostníček, který se dlouhé roky téměř trucovitě vzpíral združstevnění", nebo musí být zájemce odpůrcem režimu jako Marák? A kde je, promiňte mi naivitu, záruka, že muži, kteří se museli tolik let přetvařovat i na pisoáru, si nezvykli? Že ten starší nenatáčí telefony i tu, kde se to nesmí? Že mladší neprohlásí za čas i o dnešních přátelích, že je měl jen služebně? Neboť proboha! co když nám je vrátili jen naoko a dali jim sebou jako vstupenku něco na prodej, aby je za sedm let vytěžili sami? Že je to absurdní? Když oni ti špióni, kontrašpióni, rezidenti, agenti, double-agenti, agenti chodci i agenti-důchodci, oni dovedou tak skvěle lhát!

A čím úklady proti republice mám brát odteď vážně? Přece neodvoláme takové borce, když tam nemáme lepší? Co když je Pachman taky rozvědčík, aby odhalil Tigrida? Co když jsou rozvědčíci oba, aby odhalili Pelikána? A co když zrovna ten je náš prezident rezidentů?

Radši zůstanu při Fučíkovi. Už ten Sorge kdo ví, co musel prodat, aby měl vstupenku.

Zřejmě to nebude profese mého srdce. Ale ani stát, který ji potřebuje, by se s ní nemusel tak chlubit, už kvůli dětem ne. Jako se nechlubí profesí, která je asi stejně potřebná a navíc legální. Aspoň u nás, kde pořád máme trest smrti.

Praha v pondělí, dne 16. února 1976

Pavel Landovský:

Věci holt mají svůj vlastní koloběh

Často, když se tak potácím po tom našem koordinovaném světě - a nezbyvá mi nic než to za svět brát, i když je to sotva zaoblená výseč z koule -, když dostanu v deset večer cigarety v hospodě pod roletou a jsem rád, že jsem rád, a protože je hostinský "známej", poklábosím s ním, jaká je to blbost zavírat hospodu v deset večer, když by třebaš lidi z odpolední šichty chtěli pivo, a on mi to zcela logicky vyvrátí zvláštním úslovím "co naděláš, dětma nezatopíš..."

Když potom potkám v průtrži mračen rojnici kropicích vozů, která o sto šest kropí pokropené pláně a na druhý den zjistím, že železář otvírá v devět, drogerie v osm třicet, mlékárna v šest ráno, ale v deset zase zavře, protože v jedenáct mají v trafice přestávku, a lidovou jídelnu za-

vírají pro změnu přesně ve čtrnáct nula nula, jelikož jdou lidi z práce a musí být vlastně najedení, anžto má kantýnská angínu, jelikož už týden vozejí ráno rohlíky rovnou do Říčan, protože v Uhříněvsi vyko-lejila pojízdná pekárna...

Když mně v šest ráno mlátí uklízečka v hotelu kýblem do dveří, abych koukal vstávat, že musí uklízet, a já jí marně vysvětluju, že jsem dělal do tří v noci, a ona na to, že taďy všichni hosti vstávají ráno, a já už se neudržím a začnu na ni je-čet, že hotely byly stavěny proto, aby lidi měli kde přespát, a ne proto, aby vona měla kde uklízet, když to potom musím zdůvodňovat recepčnímu, kterému na mne byla mezitím žalovat, jak jsem to vlastně myslel, že ona je pracující žena a já nemám právo ji urá-žet, přičemž původní fakt, že já jsem byl za svoje peníze spící člověk a ona neměla právo mně budit, se úplně vytratil a já už volím ty nejkulantnější slova, abych mu vysvětlil, že továrny jsou na to, aby se v nich něco vyrábělo a ne na to, aby měli dělníci kam chodit do práce, že stromy se

kácejí proto, aby bylo dřevo, a ne proto, aby byli dřevorubci na čerstvém vzduchu, a on to potom uzavře větou, "vy ste hákej divnej", tak si myslím, jestli nemá nakonec pravdu. Často když se takhle potácím po hotelích a pracovištích, tak se vztekám, často se vztekám z toho, že se potácím, ale někdy také hledám ten skrytý, čechovovský, vlastní koloběh věcí, který snad jediný umožňuje, aby to se mnou nesešlo.

A tu mně jednou napadlo, vlastně co se rouhám, napadnout mne nemůže nic, tu se mně jednou spojily v souvislost vjemy, které samy o sobě byly nezajímavé.

Jsem já vůbec ve svých čtyřiceti letech dospělý? Jsou vůbec moji vrstevníci dospělí?

Vždyť už mně, ani ostatním takovou spoustu let vůbec nevadí, že domácí potřeby na rohu naší ulice mají z třiceti dnů v měsíci nejméně polovinu dní přejímku zboží a nikdy se jim nepodaří přejmout něco, co potřebuju, a když utrousím před tím kšeftem, že to je šlendrián, tak ztiším hlas. Proč? Vždyť takhle jsem ztišoval hlas, když jsem

ve dvanácti letech nutně potřeboval říct ve škole sousedovi, že učitel je vůl. A najednou ta pozoruhodná souvislost. Vždyť já byl vlastně tenkrát dospělejší než dnes. Choval jsem se rozumně. Kdyby se učitel dozvěděl, že o něm říkám, že je vůl, mohlo by mě to zahubit, tak jsem to říkal potichu, protože on byl regulérní vládce a já byl regulérní poddaný, ale dnes jsem já regulérní vládce, a přesto se k jinému regulérnímu vládci chovám jako poddaný.

Nenazvu-li blbost blbostí, tak mě ta blbost, pakliže není identifikována, musí nutně pohltit. Chovám se tedy nerozumně. Stávám se dítětem v době dospělosti.

A jak to vypadá s dvanáctiletým klukem dnešní doby?

No samozřejmě úplně obráceně. Je mu bezmála padesát, zasedá v třídní radě a řeší pokles učitelské vlivnosti v plánu postupu vzdělávání, má projev na plenární schůzi předsedů nižších ročníků o škodlivosti bloumání v době volna. Rozhoduje o správnosti usnesení, že mládí má zelenou, pomaloučku mu roste prdel a zplošťují se mu nohy a mně nezbyvá, než mu škodolibě přát, jak to s ním zamává, až

mu puberta polechtá slabiny, on dostane občanskou legitimaci, stane se dítětem a bude mládnout a mládnout tak dokonale, že ho budou před penzí přebalovat.

Je z toho nějaká cesta? Pro ty, co prodělali obě půlky přeměny osobnosti, asi těžko, nebo nevím, ale já chci na každý pád zestárnout a třeba s vějířky vrásek u očí pod plešatým čelem, říct někomu, kdo třeba nařídí, aby se v důsledku zvyšování pícninové základny zabetonovaly jihočeské rybníky, navozila se tam ornice a pěstovala se tam vojtěška, že je trouba. A aby mně u toho ani nenapadlo ztišovat hlas.

Pamatuju se jak mi jednou rodiče řekli: "Tak a chtěli jsme ti koupit lyže, ale že jsi naplil panu Cajthamlovi do čepice, tak nedostaneš nic." Dneska už vím, že na ty lyže tenkrát naši neměli. A taky vím, že až mi někdo řekne: "Tak a chtěli jsme ti dát práci, a žeš napsal ten fejeton, tak máš zase utrum," že to bude právě tak jako s těma lyžema na které naši tenkrát neměli.

Zima 1976 (1.3.)

Ivan Binar:

Osud umění

Kromě komínů a šachet je v Ostravě i několik parků se stromy a trávou, o čemž málokterý cizinec ví. Největší park se jmenuje Komenského sady. Začíná tankem u Mostu pionýrů a končí kopečkem u Muglinovské ulice. Kopeček byl navezen nedávno, aby mohly děti sáňkovat, napadne-li náhodou sníh. Vpravo je řeka Ostravice. Pro její čistotu byla marně znečištěna spousta čistého papíru. Vlevo plot. Prostor parku je vyplněn stromy, trávou, asfaltovými cestami, bustou Komenského a památníkem s kanóny po stranách, důchodci, pracujícími zrovna v tuto chvíli nepracujícími, dětmi a psy. Kdysi tu byla pionýrská železnice s umělým tunelem, ale indiáni zřejmě, nebo kdo, vytrhali koleje a tunel vzal čert. Je to pěkný park, potřebný a hojně navštěvovaný.

Před léty, to už dávno železnice vzala za své, pořádala se v železném srdci republiky sochařská sympozia. Ve Vítkovických železárnách se sochaři z celého světa včetně Prahy a Japonska pachtili s rourami a plechy, kusy železa různých tvarů a velikostí. Svařovali a nýtovali, pestrými i decentními barvami natírali, aby to bylo pěkné. Co vytvořili, bylo instalováno v Komenského sadech.

"Není na světě člověk ten, aby se zachoval lidem všem," říkala babička Boženy Němcové. I o nyní již nepochybných hodnotách se pochybovávalo; než si lidé zvykli. Nad novým a troufalým se lamentovalo ve všech dobách. Vandalové uráželi sochám údy i ve starověku. Malé dušičky vždy popuzovalo to, co přesáhlo jejich duševní obzor.

Návštěvníci Komenského sadů zpočátku hudovali a kroutili hlavami. Ptali se: - Co to je? Říkali: - Je to možné! s despektem v hlase. Pak si zvykli. Děti si zvykat nemusely. Přijaly ty fantastické nefigurativní plastiky okamžitě. Prolézaly rourami, točily hejblátky u kinetických artefaktů, posouvaly vozíčky s legračními hlavami Karla

Nepraše po kolejničkách. Vymýšlely objektům názvy a těšily se na odpolední procházku. Přes děti přilnuli k nezvyklým podivnostem i dědečkové a babičky; racionálně smýšlející občané přestali kroutit hlavami.

Uplynulo něco málo let a díla se stala součástí města, přijata většinou populace. Ale pak sochy zmizely. Žádný plebiscit, žádné zdůvodnění v lokálním tisku. Zmizení plastik nebylo zřejmě aktem protizákonným, žádní vandaloové pod rouškou noci. Nikdo nebyl zatčen a souzen. Patrně kompetentní úřad dal příkaz. Bez vědomí tvůrců, bez vědomí dětí, babiček a dědečků, občanů. Přijeli, rozebrali, naložili, odvezli. Neznámo kam.

Loni o prázdninách jsem se trochu toulal. Šel jsem po silnici z Vítkova do Fulneka pěšky. Bylo horko a měl jsem chuť se vykoupat. Vím o zbrusu novém koupališti před vsí Věskou; byl jsem zvědavý, je-li tam už voda. Z okresky se těsně před prvními domy Věsky odbočí doleva do údolí pod lesem.

U silnice stál nezvyklý objekt: kovový sloup s kruhem na vrcholu. Op-artní strom,

můj zmizelý známý z Komenského sadů v Ostravě. - Fajn, řekl jsem si. Umění je věčné. Neslouží-li tam, slouží tady. Auta kolem jezdí, lidé se koukají.

Voďa v koupališti nebyla, smočím si aspoň nohy v potoce. Vedle bazénu stála bouda, u boudy kupa prken. Za kupou prken Karel Nepraš. Toho, který by ty kusy železa dal zase dohromady, bych chtěl vidět. Sousoší, kdysi plné humoru, hlavy na vozíčkách, se válelo v trávě za boudou, roztřískané.

Člověk by nejraději taky něco roztřískal...

V Ostravě 4.března 1976

Ivan Kadlečík:

O zvony sa nebojím

Zvon, dutý kovový nástroj, pôvod je predkresťanský (Čína, Egypt, antika), za svoje rozšírenie v Európe vďačí tomu, že ho v 4. storočí zaviedli do katolíckej bohoslužby, najstaršie cirkevné zákony určovali na zvonenie kňaza, až neskôr sa zvonármi stali aj laici, v najvyššej časti zvona je na remeni visiace srdce, ktoré udiera na vypuklý dolný okraj čiže veniec, farba zvuku a hlasová jasnosť závisí od čistého zloženia liatiny, najmä však na dokonalom tvare, ktorý je založený na výpočte... Toľko objektívny lexikon, konštatujúci a chladný ako obyčajná listina, čo nie je nalaďená na nič, alebo na všetko.

Zvon má však dušu.

Bojím sa o zvony, lebo ako človek majú meno a majú srdce, čo bije o hruď, a medzi dvoma údermi jedno mlčanie v čase

harmonickej symetrie; asymetrické údery na jednu stranu sú porušením prirodzeného rytmu a znamenajú varovanie, poplach, alebo proste neschopnosť toho, kto na nich hrá, či je to laik, alebo niekým posvätený kňaz. Tomu sa treba vyhnúť.

Lebo hrať na zvone nie je ľahké, je to príliš ťažký - aj doslova - hudobný nástroj, hoci prostý ako počiatok. Najprv ho treba energicky vzbudiť, a predsa s jemným citom pre mieru, aby neudrel prv, kým jeho amplitúda nedosiahne plnú zrelosť: až potom pridať v ťahu, keď je už zrejmé, že dva najvzdialenejšie body kruhu-venca sa vládzu v porozumení stretnúť s centrom. Potom už zotrvačnosťou zvoní akoby sám, treba len neprestajne dodávať presné množstvo energie, ktorá mu ubúda, no nestráca sa: mení sa na tón, na veľké a nebojácne chvenie vzduchu - hýbu sa tony vzduchu, aj toho znečisteného a nedýchaťelného; mení sa na rastúce, množiace sa a deformujúce, vzdalujúce sa neviditeľné kruhy, ktoré napokon vyčerpajúce statočne svoj zmysel doznievajú v nebytí - ale ich

pôvodný stred je pevný a trvajúci. Preto zvonica či veža, ktorá zvony držala a chránila, stála temer vždy na najvyššom a akusticky optimálnom bode krajiny, a zároveň bola epicentrom aj ľudského spoločenstva: zeme a ľudí. Potom zvony zablúžila príšera vysokých panelákov, ktorá láme pravidelnosť kruhov na zhúžvané machule, beznádejne tušiace svoju autentickosť. A kakofónia pazvukov bez poriadku a zákona, ktorá vychádza z ulíc, z tých kanálov tečúcich medzi panelákmi, ruší dosah, čistotu a svetlo tónov zvona.

Tá čistotu a jasnosť vraj zvonu dáva cín ako podstatná časť zliatiny s meďou. Ale pomer týchto dvoch kovov je tajomstvom majstra! Skutoční majstri (to nie je dokázané) pridávali aj drahé striebro; určite však nad množstvom týchto kovov prevažovala láska a poslanie.

Bojím sa o zvony, lebo som ich dobre poznal a ony poznali mňa. Keď som zvonieval, aby som si našetril na bicykel, dorozumieval som sa s nimi skrze povraz, ktorý mi v dotyku dlane prenášal túžbu, hlad zvona po novej energii. A keď som

chcel, aby Martin, ten najväčší a najmocnejší, znejúci v tóne hlbokého f, mlčal - dokázali sme to, a ja som sa mohol nehlučne vyšplhať po jeho povraze až hore k nemu, postaviť sa naň a vytiahnuť sa vyššie, medzi holuby, vrabce a netopiere, na stropný trám veže bez toho, aby ma prezradil úderom. Tam som chodieval tajne fajčiť, čítať zakázanú literatúru a pozorovať netušiacich ľudí: mladé ženy, ktoré kopali vinohrad; ó, túžba po nedosiahnuteľnej žabej perspektíve! Sú tam dobre ukrytý, dobre som všetko videl s rizikom, že ma dodrúzgajú tie nevinné zvony, ak zadriemem a spadnem. Celkom blízko podo mnou bol najmenší, ten krpátý, drobčiaci za väčšími a veselo poskakujúci v šestnástinkách na vysokom c - ten však vedel kvíľivo zvestovať aj smrť; umieračik.

A akord, trojzvuk všetkých, keď navzájom v nerovnakom rytme mod larga po vivace spolupracovali, mohol pri zachovaní toho istého tónu, ktorý neznamená chudobu a nedostatok, pri zachovaní toho istého rytmu vyjadriť rovnako radosť ako hrôzu,

bolesť, jasanie a strach, výstrahu i pokoj, život a smrť...

Bojím sa o zvony, lebo som s nimi a medzi nimi rástol, poznačili ma na celý život: ešte aj reumu do pravého kolena - fajčiak, pravdaže, aj v tuhej zime - som si tam zaďovážil.

Áno, zvon. Možno ho rozliať v čase prípadnej surovínovej krízy alebo vojny (cínom sa tuším letujú spoje v hluchonemých televízoroch a meď tvorí plášť olovenej guľky; vojna, to sú malé, vražedne lietajúce zvony, mohol by povedať básnik), možno ho rozbiť ako obrátený pohár kladivom či pádom. Ale kým žije, hoci aj pokrytý trusom holubov a vrabcov, nemožno mu ľubovoľne zmeniť rytmus ani konštantný tón, na ktorý bol azda pred stáročiami nalaďený.

Stály a jediný tón zvona sa nezníži k zdanlivo ľúbeznej melódii, ktorú si kde- kto a kedykoľvek môže písať po ulici.

Preto sa bojím o zvony.

Ludvík Vaculík:

S bratrancem o zimním postřiku

Zazvonil telefon, zvedl jsem, a ozvalo se: "Ludvíku, jsi doma?" "Ano." "Možu k tobě na chvilku zajít?"

Za čtvrt hodiny stál ve dveřích, bratranec z Tarandové, a s vážnou, těžkou tváří pravil: "Povídám bratrovi: Jedu do Prahy. A on: Tak zajdi k Ludvíkovi. Byl u něho na kafi ten Minařík, proč bys nemohl aj ty." A po jeho tváři, udělané jako z kvalitní staré aktovkovice, rozlil se starodávný úsměv, rošťácký a dobrý.

Zavedl jsem ho do pokoje, kde usedl do křesla, ruce složil na břichu a rozhlížel se po věcech. Zatímco se ještě dosmával, šel jsem do kuchyně chystat tedy tu kávu. Přes dvoje otevřené dveře jsem na^{za}volal: "A do kterého hrnka to chceš?" Odpověděl hlasem silným ze stavby: "Do jiného, Ludivčku, prosím tě!"

Pozoroval jsem bublinky, jež se začaly vyvíjet ode dna nádoby s vodou, a říkal si: Už je to taďy, to jsem čekal, a je to správné.

Když jsem ho v televizi slyšel i viděl, Minaříka, ptal jsem se sám sebe, na koho a jak asi může jeho projev i zjev působit. Jedna část národa, hádal jsem, pozná, že mluví vlastně o ničem a celý efekt že je pouze zvukový, založený na spojování nezávadného se závadným bez poctivého rozlišení. Závadná v tom, přísně vzato, byla vlastně jen CIA. A co já s ní mám? - Druhá část posluchačů nebude ochotna vážněji nastavovat ucho už jen proto, že směr, odkud zvuk přichází, jí není sympatický. Jiní si správně položí otázku: co to všechno znamená skutečně? Ba pomyslel jsem i na pracovníky státní bezpečnosti: co si asi myslí dlouholetý, skromný, nevysílaný a moudře skeptický pracovník - protože předpokládám, že i tací tam jsou -, který střeží skutečně bezpečnost státu - protože něco takového jistě existuje - před cizími rozvědčíky, špióny a prodejnými zrádci,

protože také ti jistě jsou? Hádám, že mladý televizní rozvědčík, se samolibým úsměvem, slabošsky důležitáckou výslovností hloupostiček i s propagandistickým zrodem své neúměrné hodnosti, bude mu nechuť. - Ale hlavně mi napadlo, co si pomyslí moje sestra, mí bratři, má široká rodina.

Postavil jsem oba šálky na stolek a sedl si naproti bratranci z Tarandové. Uspal do kávy lžičku cukru, pomalu míchal, hleděl na voňavou pěnu, jak se točí. - Tak jak začneš, brachu?

"No, teda, já jsem to moc nesledoval," začal, "ale někteří, pravda, to slyšeli nebo potom čtli v Rudém právu, a padlo také tvoje jméno." Odložil lžičku, zvedl šálek, upil, položil šálek, máchl rukou, zvedl tvář a pravil: "A jinak, jak se pořád máš."

Jak to krásně vyřídil! Přednesl, proč přišel, a napověděl, že nejenom za sebe. Naznačil, že z jistých starodávných a snad i staroslavných příčin by u mne jistá povinnost vysvětlit cosi byla, ale jen pokud ji uznávám. - Stál jsem před fenoménem ušlechtilé diplomacie, vyvinuté v dobrých horách,

osídlených dobrými rody: upřímný příchod, naléhavá otázka uvedená žertem, apel na čestnost při odpovědi, nevyřečený příslib velkorysého pomlčení o věci, bude-li choulostivá, sympatie se vším, co lze v mezích starodávné, snad i staroslavné slušnosti pochopit a uznat, a nakonec - snad i nabídka pomoci v potřebě.

"Chceš asi vědět, co dělám," řekl jsem a vyložil mu, proč nemám zaměstnání. "Ale nejsi hladný?" vzpomněl jsem si. Ne, před chvílí jedl v městě; i to je příznačné. "Dáš si štamprli?" Ani tu nechtěl. "Já ti dám teda jabko, ano?" To ho zaujalo: "Ukaž jaké."

Přinesl jsem na talířku Čistecké a Coxovu renetu.

"Zajímá tě, bratranče, z čeho teda žiju," řekl jsem a vyndal ze šuplíku vyúčtování, jaké mi půlročně posílá švýcarský nakladatel. Vyložil jsem, proč si honoráře musím nechat doručovat v cizí valutě a teprve taďy odevzdávám k výměně Živnostenské bance. Ukázal jsem mu o tom potvrzenky s razítky ministerstva financí, že jsem je před-

ložil k nahlédnutí. Pak jsem... ale mám to říkat? No co.

Pak jsem před bratrance z Tarandové snesl hromádku svých knih. Nepoznal, že jsou to vlastně jen dvě, v mnoha jazycích. Řekl jsem mu to a zastyděl jsem se. Teď by měl projít pokojem některý z mých synů; vyvalil by oči, zapadl vedle a tam se šetrně smál. Protože bylo to směšné, vždyť já se také směju. Ale bylo to potřebné a zdravé.

Bratranec některou z knih vzal do ruky, obrátil ji dnem vzhůru, prohlédl a zas odložil. "A toto můžeš dělat?" zeptal se. "Tož možu a nemožu," odpověděl jsem a vložil, že podle práva našeho i mezinárodního možu, ale jsou páni, kteří chtějí mít, že nemožu. Vzal jsem malý červený pejprbek s bílým nadpisem "Sekira" a podal mu ho do ruky. Podržel si ho napřed daleko, potom blízko řka: "Já už, chlapče, bez brýlí nevidím ani zdálky, ani zblízka. Ale není tu, kruci, měkké i?" "To je srbochorvátsky," pravil jsem a vysvětlil mu, že těch peněz

ovšem není nijak moc. Snad se lekl, že mu minim říkat, kolik to dělá měsíčně, rychle mi skočil do řeči: "To je tvoje věc." Mávl rukou, odsunul už lhostejně hromádku knih a přiblížil si talířek s jablky. "Toto je, praviš, Čistecské?"

Vytáhl nožík, jablko nakrojil, ochutnal, pak pravil: "A dobré je! Já su, pravda, ve straně. Šak tys také byl, a tvůj otec. Su v důchodě, důchod mně stačí. U firmy su ale dál, protože nemají lidi. A dělám rád. Když za mnou přijdou, řeknu: Udělám, ale zaplaťte. A kdyby někdo přišel a začal něco o nějakých kontaktech..." proboha, jaké on může mít kontakty, to myslí jistě na mne! - "tak ho pošlu do prdele. Su v důchodě, já už možu."

Vedle zábavy vnímal jsem však i hořký smysl bratrancovy řeči: Můžeme poslat nějakého dolezu, odkud vylezl, ne z titulu své řádné práce, ale až když jsme v důchodu. Jaká hanba této dobičky!

"No, a včil okoštuj tu tvoju Coxovu. Tu mám také." Nakrojil jablko, ochutnal. "Ale mosím povědět, tak dobrou já nemám. Já tam

totiž mám málo hlíny. A jabko, když má dostat celou chuť své odrůdy, potřebuje hlinu. Ty tam máš hlíny asi dost, ne?"

"Hlíny, hlíny teda mám hodně!" Ukázal jsem asi půl metru od podlahy, a měl jsem z toho radost.

"Dělals už zimní postřik?" zeptal se bratranec z Tarandové.

Praha 16.3.1976

Oldřich Kryštofek:

"Já jsem měl krásnej život..."

(místo nekrologu)

Na počátku podzimu 1975 obdržel - důchodce - příslib Státní banky pro cestu ke známým so Švýcarska. V Říjnu tam s manželkou odejel. Neodpustil si - věčný Ahasver - malou odbočku s přáteli do Itálie, vzápětí další odbočku za svými někdejšími žáky do Baden-Badenu. Po návratu do domu dr. Lothara Neumanna v Gingsu ulehl s bolestmi v srdeční krajině. Byly podobné těm, které po léta znal a které překrýval posměchem a cestováním po loutkových divadlech (tj. po divadlech, která hrají s pomocí vyřezávaných a šitých loutek): "To se jen zase hlásí ta hloupá angina pectoris." Jenže tentokrát už to byl infarkt. Stačil se ještě svým sebeironickým způsobem přihlásit lístkem rovnou z nemocnice několika pražským přátelům do "klubu infarkteristů", stačil se ješ-

tě zdvihnout s lůžka a vrátit se na doléčení do pohostinného švýcarského příbytku. Neočekávaný zápal plic však jeho organismu ještě více oslabil, a když zakrátko se dostavil druhý infarkt, srdce to již nevydrželo.

Profesor dr. Erik Kolár, nositel vyznamenání Za zásluhy o výstavbu, zemřel ve švýcarském Nyonu dne 19. února 1976. Zpopelněn byl 19. února v Lausanne. Osmnáctého dne na t.r. by mu bylo sedmdesát let.

Jel si tam tedy pro smrt, jak se říká. Do země Pestalozziho a Dürrenmatta, Kávína a Ramuze; ale také do země, kde zemřel přesně o padesátiletí dříve jiný pražský Ahasver, Reiner Maria Rilke. Ale třeba to nemá žádné takové souvislosti, krom náhody. Stejně jako Erikovo přání, aby jeho popel byl rozptýlen, nemusí souviset s krutou vzpomínkou na rozptýlení popele tisíců Židů z terezínského ghetta do toku Ohře v posledních dnech války: zažil i to.

Zažil Protektorát jako Žid. Staral se v něm o pololegální domov osiřelých židov-

ských dětí, než i s nimi putoval do terezínského ghetta.

Původním vzděláním právník, byl však už před válkou členem jedné z nejvyspělejších pražských loutkových scén - Umělecké výchovy. Tam si také prvně ozkusil, jak chutná režie loutkového představení - tuším již v roce 1935.

Po válce byl nějaký čas tajemníkem Syndikátu a pak Svazu čs. spisovatelů, již tenkrát s neobyčejným pochopením pro mladé. Organizoval např. m.j. později tolikrát odsuzovaný sjezd mladých spisovatelů na jaře r. 1949, ten naivně krásný pokus o skutečnou národní frontu mladých ve jménu socialismu, hledícího si člověka.

Sám bezdětný, stal se nakonec steronsobným tátou žákům a žákyním loutkářské katedry DAMU, zeptejte se kteréhokoliv či kterékoliv z nich. Vymyslel, vybojoval a vytvořil tu katedru - první v Evropě - spolu s profesorem Skupou, s dr. Janem Malíkem, Vojtou Cinybulkem a hrstkou dalších. Po léta

stál v jejím čele jako vedoucí profesor, učil tu režii i dramaturgii. Posléze, nedlouho před svým vynuceným odchodem, byl navíc prorektorem celé AMU.

Katedře, její koncepci, jejímu poslání, jejímu utváření - a jejím mladým žákům - patřila jedna část jeho bytosti. Neoddělitelná ovšem od druhé části, a tou byla jeho vášnivá aktivita dramaturgická. Byl po léta hlavním tvůrčím duchem dramaturgie Ústředního loutkového divadla. Ale byl víc: byl dlouho dramaturgickým duchem skoro celé české a slovenské poválečné loutkářské dramaturgie, suďme tu dobu dnes jakkoli kriticky a vytýkejme jí třeba i sklony k akademismu a "klasičtění". Byla to doba zakladatelská a v mnohém i umělecky zákonodárná v našem loutkářství. A Erik nebyl tím, kdo by bránil novým proudům, naopak, na katedře i mimo ní je přímo ponoukal.

Zákonodárnou pro úroveň mluveného slova na našich loutkových jevištích i provokující všechny ostatní složky loutkářského díla - byla např. za onoho času Kainarova Zlatovláska. Nebylo by jí, nebýt vytrvalého Erikova úsilí. Tahal z autora obraz za obrazem

v tuhé klausuře na Budislavi doslova den po dni. Není však pravdou, že jídlo dostával ubohý autor v těch dnech škvírou v zamčených dveřích od slitovné Erikovy manželky Šárky.

Nebylo jistě autora, kterého by Erik - dramaturg a pokušitel loutkářské tvorby, neuháněl. Nebýt jeho, nestal by se patrně ani František Pavlíček svého času nejplodnějším autorem tohoto druhu a do značné míry zakladatelem nového loutkářského pohádkového zlatého fondu. Jedna z nejkrásnějších inscenací Erika Kolára - režiséra, zrodila se rovněž ze spolupráce těch dvou. Byl to Andersenův Slavík v Pavlíčkově protikultovním přebásnění.

Výčet by byl dlouhý. Od generace Kolárových vrstevníků, před třeba Ludvíka Aškenázyho, jehož "Šlamastyka s měsícem" patřila dlouho k nejlepším inscenacím Ústředního loutkového divadla, - až ke dnes nejmladším autorům či autorkám, jako je např. Věra Provazníková. Režie její dramatizace Hauffovy pohádky "Kalif a čáp" v stísněných prostorách Sluníčka byla poslední Erikovou režii v rámci ÚLD: čistá a úměrná, s důrazem na

kouzlo slova a s několika ukázkami, jak i loutka může dokonale sloužit myšlence...

Erik Kolár měl totiž cit pro talenty. S tím však také samozřejmou úctu k talentu, i dramaturgickou trpělivost. Neříkal nikdy autorům o cokoli - "napiš nám něco"; respektoval maximálně jejich chuť i vůli. Nanejvýš velkoryse a velkomyslně nabízel ze svého malého profesorského zápisníku na vybranou některý z četných námětů, nápadů, motivů, ukrytých tam pro chvíli, až se potkají s tím pravým autorem... Jaký měl dokonalý přehled o všem, co se kdy na jevišti objevilo, co je, co ještě chybí! Také věděl vždy, kdo na čem pracuje, bez přestání sledoval všechny druhy umění pro děti, ale i divadla tzv. "velká" - pro srovnání... Sám chodící encyklopedie stále uvažoval, co by kterému autorovi mohlo být blízké. Uměl pak přijít a navrhnout, většinou v pravou chvíli.

I když se snad i jiní cítí otci českého poválečného loutkářství, myslím si, že magnus parens celého našeho poválečného loutkářského pohybu a rozkvětu byl přece jenom především ten, který nyní odešel. Ne-

byl okázalý, o to víc schyšťával možnosti druhým. Sám přitom mohl být také autorem a jistě ne ledajakým. Okusil i film. Jeden z prvních "napadených" filmů, Radokova "Daleká cesta", náš první a dosud nejlepší film z terezínského ghetta, se točil podle Erikova námětu. Po umlčení "Daleké cesty" se Erik Kolár však už nikdy k uměleckému autorství - písemnému - nevrátil. Možná, že to nebylo jen to, možná, že dal prostě vědomě přednost jiné práci. Tak oslyšel i prosby nejbližších přátel, aby se přihlásil jako slovesný tvůrce alespoň malou prózou. On, právě on, člověk tak doslova nabitý věděním, vědomím - i svědomím; svobodou ducha i odpovědností k tvůrčímu činění. Byl příliš soudný a skromný, raději rozdával podněty jiným...

A tak ani na sepsání historie, kterou tak intenzivně spolutvořil, si už nenašel čas. I k tomu provokoval druhé, tvrdě, že budou trpělivější i zdatnější. Trpělivější možná, fundovanější však byl rozhodně on. Snad se najdou stopy, alespoň nějaké, v jeho archivu, v jeho rozborech stovek inscenací, v jeho skriptech, v jeho sporadických člán-

cích, recenzích a kritikách, v zápisech z jeho seminářů a z uměleckých porot, kde kdy zasedal.

Byl živým duchem i průvodcem českého i slovenského loutkářství až do své poslední cesty. Se svou naditou aktovkou objížděl loutkářské profesionální i amatérské soubory, kde jen ho požádali, rozebíral na místě jejich práci a radil. Dělal to i pak, když už ani pohostinsky se mu žádné divadlo neodvážilo nabídnout režii některého kusu. Jeho poslední režijní prací tak byla francouzská lyrická hříčka "Aucassin a Nicoletta" v Budějovicích před čtyřmi lety.

V krizových měsících, jak se dnes říká, vrátil vyznamenání, které obdržel za svůj podíl na výchově nesčetných loutkářů z NDR, osobně na velvyslanectví. Přel se pak s tehdejším ministrem Brůžkem a dalšími z příslušné prověřkové komise, jako skoro každý s podobným osudem v té době, v domnění, že lze obhájit pravdu i tam.

Vyloučen z KSČ, zbaven postupně jakékoli veřejné možnosti umělecky pracovat, nere-

zignoval v nejmenším. Nic ho nezlomilo, nic nezměnilo jeho zájem o druhé, o jejich osudy, možnosti, práci. Potřeboval lidi - a oni potřebovali jeho, proto tolik jezdil, přes varování lékařů. Jeho aktovka byla nabitá rukopisy druhých především. Roznášel i sbíral snítky naděje. Hledal je dokonce i u těch, kdo ztráceli tvář a už se ji ani nepokoušeli hledat. Ani ti mu nebyli pouhými ztracenci...

O smrti dr. Erika Kolára se nedozvěděl nikdo z úmrtního oznámení či nekrologu, vydaného snad ministerstvem kultury, loutkářskou katedrou DAMU, vedením AMU, jak by se slušelo. Ani současný Svaz dramatických umělců nepostřehl jeho odchod. - Jen ve Svoobodném slově a v Lidové demokracii vyšly dva nonpareilové řádky na přehlednutelném místě; a malý rámeček v Čs. loutkáři, kde snad ještě vyjde již napsaný nekrolog od Miloše Kirschnera, podaří-li se alespoň tuto vzpomínku na jednoho ze zakladatelů časopisu a dlouholetého člena redakční rady prosadit.

Oznámení o Kolárově odchodu rozeslala zato Skupina amatérských loutkářů při Svazu

českých divadelních ochotníků spolu s českou sekci mezinárodní organizace loutkářů - Unima. Vlastně konkrétně se o to postarali v Pohřební službě vedoucí dvou pražských amatérských souborů spolu s Erikovým přítelem posledních třiceti let, výtvarníkem Vojtou Cinybulkem. Ten také poslal za přítelem dřevoryt plačícího Kašpárka, obklopeného trním. - Slovenští Kolárovi žáci, tj. prakticky skoro všichni, kdo vytvářejí současné slovenské profesionální divadlo, se hotovili přijet na jeho pohřeb hromadně.

V květnu tedy bude rozptýlen popel z urny, přivezené ze Švýcarska, po louce nad Zbraslaví, určené pro tento způsob splynutí se zemí, z níž jsme vyšli. Kdo ví, snad přitom zazpívá slavík, snad se objeví i Zlatovláska s černou rouškou, snad na okraji budou stát v krátkých kalhotkách oba kluci ze Šlamastyky s měsícem. Ale spíš by měla začít tlouci znovu Soňa Danielová (už také není) železem do klavíru jako v té kruté krásné závěrečné scéně z Daleké cesty. Jenže teď bít na poplach proti vymazávání z dějin české kultury dalšího od ní neodluči-

tehného tvůrce a čistého člověka.

Co říci víc? Den před smrtí, kdy byl na krátký čas ještě při vědomí, nestěžoval si na nic. "Já jsem měl krásnej život..." řekl příteli, který byl u něho v té chvíli.

Praha, březen 1976

František Pavlíček:

O pranostikách, mudrosloví a jiných
prostopravdách

Chystal jsem se tuhle na Moravu popřát mamince štěstí a zdraví k osmdesátinám a zauvažoval jsem, zdali by nebylo vhodné vyměnit na tu cestu zimní obutí žigulíka za letní. Zrazovaly mě od toho světlé kruhy okolo měsíce (podle staré pranostiky prorokující deště) i početné hejno vran, promenujících mezi hojným neřádem všeho druhu po jinak jalové stepi našeho sídliště (což prý odedávna je předzvěstí plískanie a nepohody všeho druhu). Na druhé straně však nejvýznamnější tiskový orgán, o kterém je známo, že ve shodě se svým vědeckým světónázorem více než starým lidovým pranostikám popřává sluchu prognózám fundamentálnějším, rozhodně předpověděl počasí suché, ovzduší polojasné, teploturu mírně stoupající. Prostě předjaří jak malované. Spo-

lehl jsem se nikoli na starodávne mudrosloví lidu ještě neprobudilého, nýbrž na soudobý denní tisk. Nasadil jsem pneumatiky a letním vzorem nic nedbaje na to, že při té práci ke mně s nádhernou zřetelností doléhaly přisprostlé anekdoty, které si vyprávěli ajznboňáci šibující vagóny na trati, vzdálené bezmála kilometr. (Zvýšená slyšitelnost jak známo rovněž předpovídá změnu počasí k horšímu.)

K ránu jsem se probudil do počasí přímo svinského. Zavátou, kluzkou uličku do kopečka před barákem jsem zmáhal půl hodiny a k jihozápadnímu cípu Hostýnských vrchů jsem dospěl po devíti hodinách klouzačky motorizované i prosté, poněkud otřesen v důvěře k oficiálním prognózám všeho druhu. Jednu chvíli dokonce přesvědčen, že kdyby skákání na špek bylo uznanou závodní disciplínou zdejší sjednocené tělovýchovy, patřil bych dnes mezi olympioniky. A bylo by to patrně družstvo nejpočetnější.

Mezi dvěma smyky v kopcích nad Moravskou Třebovou se mi vybavila vzpomínka na slavnou písničku českých pionýrů, která před dvaceti lety co chvíli z rozhlasových přijímačů předpovídala, že poručíme větru-dešti, kdy má pršet a kdy vát. Venkovskému lidu obojího pohlaví byla sice pro srandu, ale školní dívky si ji prozpěvovaly s nepředstíraným zaujetím a my jsme její nahrávkou vyplňovali kdejakou volnou minutu ve vysílání pro mládež. Jaksi nám tehdy ušlo, že jeden z otců oné písně má sice dost kuráže ke zkrocení větru i deště, ale co se pamatujeme, jakživ nedokázal poručit své třináctileté ratolesti, aby měla v pořádku úkoly a nechodila za školu. Zřejmě i v této převratné době udělat kousek solidní každodenní práce je mnohem těžší než vyhlášovat fantastické záměry, nerealistické programy nebo nekontrolovatelné bilance - ať už se týkají revoluce v meteorologii, bytové výstavby nebo rozvoje kultury. A vůbec všeho pokroku.

Toto slovo mi zas napadlo ve škarpě, kde skončil můj slalom mezi několika neoznačenými výmoly. Tahle okreska bývala dřív pravda trochu úzká, ale solidní. Teď ji v rámci modernizace a pokroku trochu rozšířili. Jenomže už za rok po opravě její povrch připomíná granátové jámy verdunské. Z takového pokroku člověku cvakají zuby. Já jsem si tentokrát překousl jazyk. Ale pamatuju se, že mi kdysi při jednom osobitém výkladu toho slova naskočila hášá kůže. Asi tak před patnácti lety na filmovém festivalu v Plzni. Jako čelný představitel slovenské kulturní politiky na sympoziu o rozvoji naší kinematografie tam promluvil pan řekněme B., činitel velmi vlivný a dosud prosperující na nejvyšší úrovni. V jeho povídání o všestranném pokroku na Slovensku mě fascinovala pasáž, kterou uvádím doslovně a cituji v českém překladu: "Za buržoazní republiky býval na slovenské vesnici takový učitel nejvzdělanějším člověkem. Dnes je tomu naopak. Takového pokroku ve vzdělání lidu jsme dosáhli za patnáct roků. A to je teprve začátek!" Když jsem slyšel tuto hrdou bilanci, pro-

létlo mi hlavou několik nezkoordinovaných myšlenek. Že by slovenské učitelstvo bylo zachváčeno zvláštní stavovskou demencí a tisk nám to šetrně zatajil? Nebo snad pan B. říkáje pokrok má na mysli cosi docela jiného? Anebo - nepromlouvá tu ústy činovníka osobitá obrazivost jeho zakarpatské domoviny? (Četli jsme v klukovských letech nemálo o zvláštním způsobu vyjadřování amerických Indiánů. A kdo by neznal specifické bájevé nadání orientálních vypravěčů pohádek!) Není však vyloučeno, že blíž pravdě byl tenkrát v Plzni soused po mé levici, který tirádu pana B. zhodnotil lapidárním: "Kecá."

Ale vraťme se k mé letošní cestě na Valašsko. Pod příkrým stoupákem předposledního kilometru jsem se uchýlil o pomoc k dvojspréží lesní správy. Už usmířený s tím, že se nedožiju zkrocení větru ani deště. Ale blahodárná otupělost mi na druhé straně pomohla zapudit přehnané obavy z hrozivých podob pokroku, interpretovaného a realizovaného spíše jako živelní pohroma. Ale co,

vždyť slovenské učitelstvo uhájilo své právo na gramotnost. A proslovy činevníků nejsou zdaleka tak děsivé, když⁸⁶ jim kromě zanícené víry dostane i zasvěceného dešifrování. Neboť čím méně se podařilo zasáhnout do koloběhu věcí, do podstaty dějů a povahy lidí, tím usilovněji se mění aspoň činitelská terminologie. Dosud běžný význam slov je nahrazován jiným - patrně v pevném přesvědčení, že stačí malá sémantická manipulace, aby se trulantovi dostalo osvícenosti a nezdar se proměnil v úspěch. Možná se takto nepozorovatelně vytváří jakési nové mudrosloví, citlivější k potřebám manažérské dialektiky a pružné jako podvazkový pás. Ale buďme spravedliví. Když se to vezme kolem a kolem, ani prastaré pranostiky a přísloví nejsou vždycky jednoznačné a neomylné. Snad platí i letos, že na svatého Matěje rampouchy, úrodný rok na mouchy, ale co s obávaným v březnu stár boj se már, když jsme si právě s maminkou připili na její osmdesátku? Nebo jak kvalifikovat už dlouhý čas nepotvrzenou domněnku, že s pocitivostí nejdál dojdeš? Kvituju s obdivem

pozorovací talent hanáckého prazemědělce, který si všiml, že suchý půst - úrodný rok, ale jak jinak než snílkem nazvat filosofa přesvědčeného, že pravda vítězí?

Na okraji jakési pražské masopustní veselice jsem nedávno zaslechl útržky rozhovoru dvou neznámých, trochu podroušených junáků. Byla to debata, při které by rozvědčické slechy kapitána Minaříka zkropenatěly vzrušením jako vajíčka ťuhýka šedého. O maličko později se vyjevilo, že ti dva mládenci jsou z rodin kádrově bezvadných - až vynikajících. Ba prominentních - v dnešním smyslu toho slova. Ale co si teď mám myslet o přísloví, že jablko nepadne daleko od stromu? Popřát mu víru by znamenalo předpokládat, že to, co ožralí synáčkové blekotají na veřejnosti, jejich tatínkové si šeptají doma za zavřenými dveřmi. Teď babo rač, jak praví Vilém Shakespeare. Mám věřit? Či nevěřit? Nebo někdy ano - a někdy ne? Podle konkrétní historické situace? Ale kdo mně ji správně vyloží? Předloni se na smrcích

urodila spousta šišek. To prý znamená malou úrodu brambor. Tedy jsme jich pro jistotu koupili víc. Ale smrděly po práškování, chutnaly hanebně a polovina jich zakrátko shnila. Loni bylo smrkových šišek málo, tak jsme si dali načas, že snad bude zemáků hojně a my seženeme takové, co se dají konzumovat jako boží dar a ne jako reklama na agrární chemikálie. Sehnali jsme houby a teď po Praze akvírujeme třeba i namrzlé. Čemu na tomto světě ještě věřit, když se nedá spoléhat ani na smrkové šišky? Snad aspoň že vrána k vráně sedá! Anebo že nula od nuly pojde. Něčemu věřit musíš, co by člověk byl bez víry ve věku vědy, pokroku a osvěty?

Noviny píšou, že má být mlhavo, v oblasti fronty zataženo, místy s deštěm, na horách sněžení, teploty kolem nuly. Je to jasné, svetr můžu hodit do kufru, jaro je tady. Ale místo ořechů si u maminky naberu do pytlíku trochu písku na sypání zpáteční cesty. Pro jistotu.

1976 na den svatého Josefa.
(Který podle pranostiky světlo zháší.)

Pavel Kohout:

Fejeton o fejetonech
aneb
Hommage a Klavík

Z jeseně 1943 rozhodli jsme se Klavík a já vydávat journal. Ostruhou byla brochure Staň se mladým journalistou, objevená v antikvariátu na Špejchaře, který vstoupil nedávno na nebesa, aby ustoupil Metru na zemi. Protože i ona odlétla s některým z mých domovů, musím vést za svědka sebe, dokud sem Klavík, který přehl po Únoru jako třídní nepřítel, nezalétne jako všemi vítaný a vším okouzlený krajan; dovolal bych se i jiných spolužáků, ale nejsem zván do jejich kruhu od roku 1970, co svolavatel Souška, v době příběhu horlivý kuratorista, o maturitě horlivý nársoc a dnes horlivý komunista, dohlédá, aby i třídní schůzky obrazy třídní boj.

Brochure byla sepsána jazykem, jenž

profesi - jak později shledáno, lidovou - obestřel nymbem jedinečnosti. Slova redacteur, correcteur, colonel či dokonce nonpareille zavinila, že jsme se neodvolatelně rozhodli stát se editeury. Smysl konání, shrnutý v hesle "prostírání komunikace mezi lidmi, světem a dobou", jevil se nám světlicí naděje v temném tunelu války, kde svět, dobu i lidi presovala v beztvarovou melasu vražedná lež.

Aby mladí journalisté přečkali čas do svého plnoletí, radil jim obširný návod, jak redigovat zatím journal pro rodiče, dům či školní třídu. Zvolili jsme, Klavík a já, variantu C, protože nám slibovala největší publicitu.

Rédaktion byla zprvu u Klavíků, na náměstí Ad. Hitlera. (Předtím Vítězné, potom Ed. Beneše a dnes VŘSR; buhví, jak to obyvatelstvo vytušilo, ale říká mu napříč epochami Kulaté.) Uchránili jsme své periodicum názvů, které brochure radila nenápaditým editeurům (Naše třída, Gaudeamus, Mladá srdce) a přinesli původní rasantní titul ŠTUDÁK. Pro první číslo jsem napsal article de tête (Kdo jsme a co chceme), feuilleton

(Ukaž mi svou knihovničku), reportage (footballový match našeho béčka proti áčku) a třídní bulletin. To vše jsem vyklepal jedním prstem (toto dnes píšu už čtyřmi) do blan a Klavík naryl illustrations.

Za své buržoasní kapesné koupil v partiovém obchodě zánovní cyklostil, válec a plechovku barvy. Když zakecal kuchyň, služka ho vyhnala a redakcion přenesena k nám. Protože my služku neměli, vyhnala nás maminka. Naštěstí zasáhl můj šikovný otec a dělal nám imprimeura sám. Cenu jsme vykalkulovali na 2 K, což bylo hodně, ale my chtěli dát profesorům zdarma, abychom si šplhli.

Byli potěšeni. Pouze třídní (čeština) měla výhrady k několika hrubkám, které jsme hravě označili za překlepy, a profesor zeměpisu dr. M. (po válce malý dekret, dnes už zas ctihodný muž) se jí měl zeptat, proč nebyl journalistou jmenován Souška, kterého právě ustanovil velitelem třídní protiletecké obrany; prý geniálně odvětila, že takto se nejcennější chlapec bude hrát na výsluní své autority, zatím co dvě známé firmy si na sebe samy spletly bič.

Kladně kupodivu zareagovala i platící veřejnost. Brzy jsme měli čtenáře a correspondenty až v áčku. Šedesát exemplairů šlo na dračku, přestože poslední tucet zcela nečitelný. Profesor kreslení (F.X.Böhm) dal podnět k zařazení reklamy: propagovali jsme (zdarma, ne však bez prospěchu) jím vynalezené pastelky (efixbémky). Přibyla i rubrique Perličky, archivující hloupost žactva a chytrost profesorů. Začal jsem psát na pokračování detektivní román, ale zapletl jsem se, neboť nikdo mi neřekl, že auteur musí znát vraha předem.

těž jsme přetiskovali, hlavně poesii, protože mi ještě tak nešla jako později. Nejvíc Palivce (Pečetní prsten) a jako vlastenci i Jana Pilaře, kterého Němci zavřeli se studenty do koncentráku (1939, 1940), ale pak si už naštěstí nevšimli, že vydává knížky (1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945). Tak vyšlo deset čísel a je v nich dodnes naivní, ale poučný otisk našeho ducha - v prostoru i v čase.

Po skončení ročníku jsme Klavík i já dostali plný zásah puberty. Klavík, že na

to měl, se zapletl s fíčkou z barrandovských teras, já zahořel k Jarunce Landsmanové odnaproti. Zřídili jsme si přes dvůr lanovku a correspondovali privátně. Až přitom jsem poznal zásluhou své matky cenzuru, po návštěvě pana Landsmana i autocenzuru.

Další ročník ŠTUDÁKA nikdy nevyšel. Ostatně už za rok jsem byl redacteuem tištěného měsíčníku Dismanova souboru OPONA-JEDEME (500 výtisků) a za dalších pět let chéfredacteuem celostátního týdeníku o nákladu 250.000 (DIKOBRAZ). Přitom jsem poznal, že smyslem mého života není editurství, nýbrž auterství; k tomu mi pak celkem vystačily Divadelky, Divadlo, Myčko, Tvorba, Kultura, Plamen, Literárky, Listy i několik dalších periodik.

Čas oponou trhnul a jednoho rána jsem se probudil do krajiny bez listů. Articly, které jsem nadále rozesílal, nevyšly. (Jediný rukopis mi vrátil bez poznámky právě Jan Pilař: zřejmě si naneštěstí nevšiml, že mě ani nezavřeli.) Má publicité se náhle scvrkla na journaly à la Frankfurter Allgemeine, L'Espress či New York Times, které nečtou

ani m^í příbuzní, ani sousedi, ani kamarádi.

S nejmilejšími jsem v loňském předjaří krácel po navigaci mezi mosty Palackého a Železnice. Nárt zvolna míjel nárt a slova předháněl tupý proud. Kulisa probudila nostalgii, že po tolika povodních, které nás naučily číst v atlasu bahna i rozlišit perly od slizu a sliz od slz, odplyne tolik myšlenek, nevylovených, neotevřených a neobroušených, s vodou.

Protože jsme přes ujišťování úřadů nenabyli jistoty, že komunikace mezi lidmi, světem a dobou je i bez nás tak úplná, aby vyloučila další tunely, našli jsme klíč v tom: stát se opět mladými journalisty, publikující jeden pro druhé a druzí pro jednoho. Tu jiskru neulili ani v partiovém obchoď, odkud cyklostil dávno vyřazen s kulomety. Nuže na stroji a s průklepem, své i cizí. Zdarma - ale ne bez prospěchu: kdy se kde komu zas poštěstí zvážít hlásku od hlásky jiný styl, proměřit cizí syntax, prohmátat celou slavnou konkurenci vlastními (čtyřmi!) prsty??

Tak vznikaly texty jak hostie, které

zadělávala chuť a pekla nouze, texty jak pírká, nejvýš na tři vlaštovky, vysílané nazdařbůh; že doletěly, zvěstovaly zas jiné, co se záhy začaly slétat zdaleka, až od moravských hranic. Když to pak při domovních prohlídkách sbírali šmahem, pravili - To jste si zas něco vymysleli!

To ne my. Jen zázračný čas mohl dokázat, aby se téměř celá jedna literatura vrátila do studentských let (a před Gutenberga), kde si je každý auteurem, editeurem, ba i colporteurem sám.

Uzavíráme-li proto s posledním dnem zimy první volný ročník volných feuilletonů, vážem je v tuto kytici a klademe k pomníku doby - na ten parádní a už zas volný sokl. Já s přáním, aby Klavík, až vyjde z Interkontinentalu zlíbat rodnou hroudu, spatřil tam těch slamniček co nejmiň.

Sobota, dne 20.března 1976